

Կ. ՄԻՏՆԼ

ԵՐԱՍՏԱՆ

Ե. Կ. Կ.

Грефуну

891.99

U-54

Կ. ՍԻՏԱԼ

ՅՏՈՒԳՎԱԾ Է 1967 Ք.

Լ Ո Ւ Ս Ա Ք Ա Ց

Ա Լ Ա Ջ Ա Ն Ի

ԽՐԱԳՐՈՒԹՅԱՐ ՅԵՎ. ՍՈՎ.ՍԱՐԱՆՈՎ

1500
~~2009~~
77
109
I
6043
A

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՍՈՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ X 1986

Պատ. խմբ. Ալազան
Կագոբ յեկ փորձացը Դանչոյի
Տեխ խմբ. Տ. Խաչվանէյան
Սրբագրիչ՝ Հ. Մանուկյան

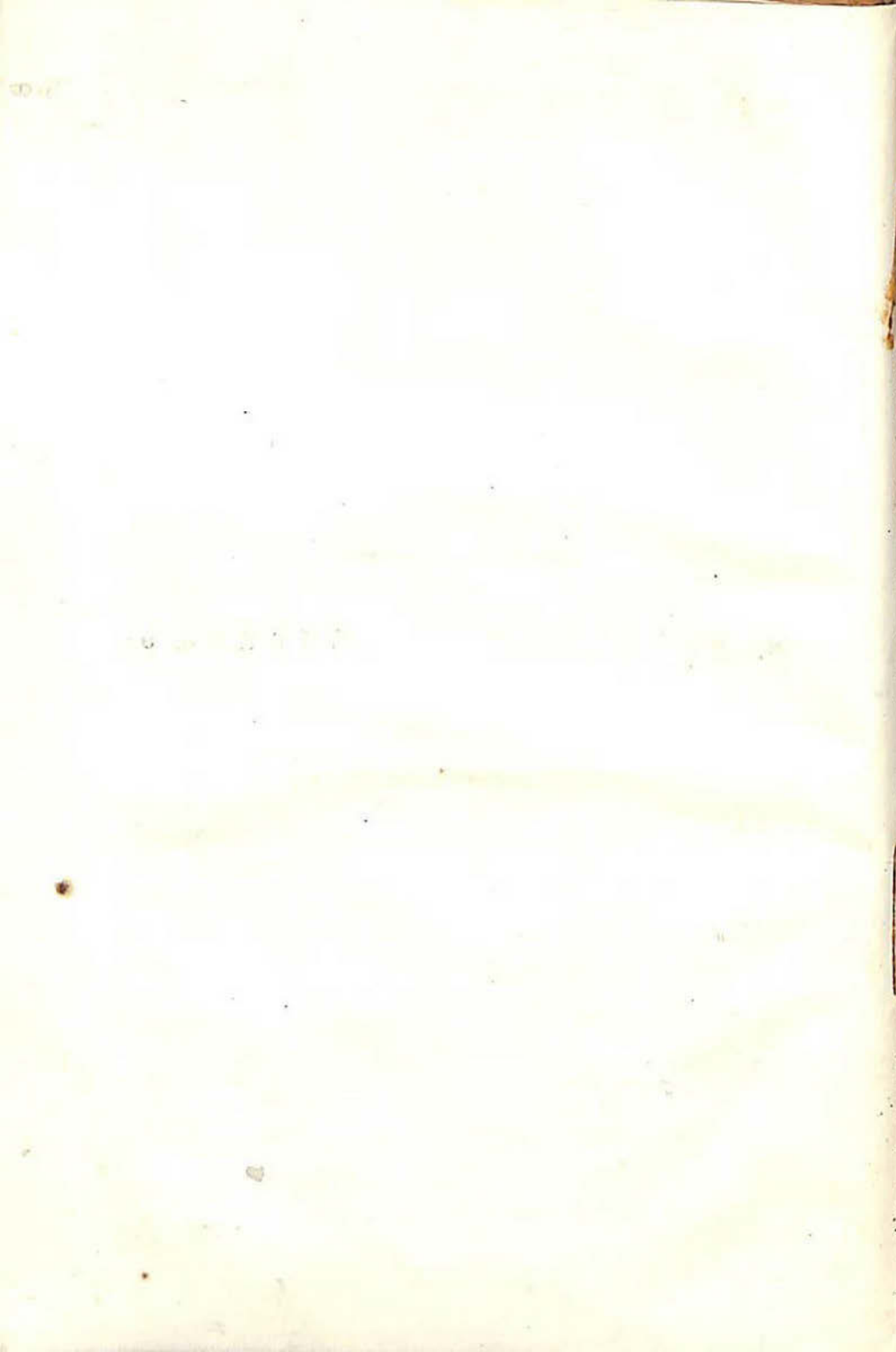

Պետերատի տպարան, II Գնունի № 4
Գլափ. լիպոբ Վ.—279, պատ. 1160, չրատ. 3478, տիրած 2000

Հանձնված է արտադրութեան հոկտ. 10 1935 թ.
Ստորագրված է տպելու մարտի 10 1936 թ.

Ա. Լ. Ա. Զ. Ա. Ն

Կ. ՍԻՏԱԼԸ ՅԵՎ ԻՐ ՊՈԵԶԻԱՆ

I

Պրոլետարական գրականութեան պանծալի ալապը, Ալեքսեյ Մաքսիմովիչ Գորկին, խորհրդային գրողների համամիութենական առաջին համադումարում խոսելով Արևմտյան Յեվրոպայի գրականութեան և գրողների մասին արձանագրեց - «Յեվրոպայում բուրժուազիան և կառավարութիւնը որեցոր ալելի ու ալելի թշնամաբար և վերաբերվում դեպի ազնիվ գրողը»: Այդ միանգամայն ճիշտ և: Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան առաջին խի որից մինչև սոցիալիզմի հաղթական արշալի այս փառահեղ որերը, յեվրոպական և ամերիկյան մտախորհանութեան և առաջին հերթին գրողների բազմաթիվ առաջավոր ներկայացուցիչներ անցել և անցնում են Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան, սոցիալիստական կարգերի պանծալի գրողի տակ: Բաւական և հիշատակելի մի շարք անուններ: Ահա Անրի Բարբյուսը, վորն իմպերիալիզմի, Փաշիզմի դեմ պայքարի առաջին զիրքերումն և կանդիատ, իսկ «Ռոմեն Ռոլանը, Անդրե Ժիդը ամենաորինական իրավունքն ունեն «հոգիների ճարտարապետներ» անվանելու իրենց: Ժան Բիշար Բյուլը, Անդրե Մայլոն, Պլիլյեն, Արագոնը, Տոլլերը, Բեխերը, Նեկսեն - չեմ թվի բոլորին, բայց այդ բոլորը բացառապէս տաղանդավոր մարդկանց պայծառ անուններն են և այդ ամենքը իրենց յերկրներէ բուրժուազիայի ամենախիստ դատախորհներն են, այդ ամենը մարդիկ են, վոր գիտեն տակ, բայց և գիտեն սիրել» (Մ. Գորկի):

Նրանք գիտեն բաւուն կրքով տակ Փաշիստներէ կացնի, միջնադարյան ինկվիզիցիայի ու խարույկների բարբարոս կուլ-

տուրան, նրանք զիտեն ատել համահենարոնացման Փաշխտական ճամբարներում թաղալորող քսամենիի խոչտանդումները, նրանք զիտեն ատել համաշխարհային նոր ու ահռելի սպանդ հրահրողներին ու կաղմակերպողներին: Բայց և նրանք զիտեն սիրել բռնում ու վարակիչ սիրով՝ համաշխարհային պրոլետարիատի պանծալի հայրենիքը, նրանք զիտեն սիրել հերոսների ու խիզախների այդ յերջանիկ սրբանը, նրանք զիտեն սիրել Արիտիկայի սառույցներից մինչև Կարակումի ավազուտները մարտնչող իրենց հերոսական յեղբայրներին, նրանք զիտեն սիրել հերոսական Կարմիր բանակին և նրա անպարտելի մարտիկներին, վորենք յերկաթե վճռականությամբ պահպանում են մեր մեծ հայրենիքի սրբազան հողը:

Նրանք իրենց աչքերի տաջ տեսնում են, վոր զպղպղած Փաշիզմը հրին և հանձնում մարդկային առաջավոր մտքի դոհարները: Նրանք տեսնում են, վոր Փաշիզմը՝ անմահության պատվանդանից վար և շարտում մեծանուն Հայնեյի արձանը:

Յեվ վերջապես նրանք տեսնում են, թե ինչպես կապիտալիստական կարգերի ծանր լծի տակ տնջում են հարյուրավոր և հաղարավոր բարձր մտավորականներ, վորոնցից շատերն ողվաչոր հացը ճարելու սե հողսից մերթ ծխախոտ և լուցիկ յեն վաճառում, մերթ կատարում սե աշխատանք, մերթ պատերի տակ կծկված կարկառում են իրենց տաղանդավոր և ամոթխած ձեռները՝ մի կտոր չոր հացի համար, իսկ վրձանք ել թույնով կամ ատրճանակի զնդակով են փակում իրենց դառն կյանքի հաշիվները կապիտալիստական հանրակարգի հետ:

Յեթե զբաղանության և հումանիտար զիտուլթյունների առաջավոր ներկայացուցիչները նողկանքով են խոտում Փաշիզմի բարբարոսությունների մասին, ապա այդ բարբարոսությունները սրբազործող զբողները ջանք են թափում մասսաների մտքերը թոնախոթել, նրանց համախոթել կապիտալի զիվային ծրարների շուրջը: Նրանք, նեղկալի այդ զբողները, փառաբանում են հիտլուրը: Նրանք, նեղկալի այդ զբողները, փառաբանում են հիտլուրյան կացնային արյունարբությունը՝ Գերմանիայում, լինչաւ հարումները՝ Ամերիկայում, աշխատավոր մարդկության խոչտանդումները և բզկտումները վողջ կապիտալիստական աշխարհում: Նրանք իրենց զբիչն ի սպաս են դրել մարդկության ամենասելի, ամենաբարբարոս ուժերին:

կապիտալիստական աշխարհի այլ և այլ մասերում ցրված հայութիւնը, ինչպէս ամեն մի ազգութիւն, բաղկացած է շահադրժողներից և շահադրժվողներից: Գաղութահայ աշխատավորութեան շահադրժողներն՝ իրենց կուսակցութիւններին—դաշնակցականներին, ուսմիտար—աղատականներին, հնչակյաններին միջոցով մթաղնում ու թունավորում են հայ աշխատավորների դեմակցութիւնը:

Հատկապէս հայ բուրժուազիայի մտրտական կուսակցութիւնը, — Փաշխտական դաշնակցութիւնը միշտ եւ հանդես է յեկել միջազգային սեակցիայի, հակահեղափոխութեան ամենաուսուժերի սուղին շարքերում: Նա առաջիններից մեկն է յերեւում կորհրդային Միութեան դեմ պատերազմ նյութող ամեն մի պետութեան դռների սուղ, շարժելով կապիտալի արյունոտ շան իր հնազանդ պոչը:

Բաւական էր, վոր Գերմանիայում հաղթանակեր հիտլերյան «ցեղարանական» Փաշիզմը, վորպէսզի «տղերքն» իսկույն հրապարակ դային կազմակերպելու իրենց «ցեղակիրոններին շարժումը»՝ Հիտլերյան «վերջին մողայով», աբաղադային «սպարապետ» Նժդէհի ղեկավարութեամբ:

Հիտլերի և Գյորինգի հետ իրենց ընդհանուր ճակատը սրբապորձելու համար նրանք վոչ մի վանք չեն խնայում: Փաշխտական դիկտատուրայի հաստատումից կարճ ժամանակ հետո նըրանք հեվիհեկ հիտլերյան սվաստիկայի հովանու տակ հրապարակ են հանում «Հայերի արիականութեան» մասին («Armenirtum - Ariertum») Փաշխտական ժողովածուն: Այդ վիժվածքը, վորն «աշխատասիրել» են դաշնակ «դոկտոր» Արտ. Արեղյանը, քարոզիչ Լիցենցիատ Գլինկերը, դոկտոր Փոն Լեերսը և այլ «ցեղակիրոններ», ունի հետևյալ նպատակները, — ա) նախ ապացուցել, վոր Հայերը արիական ծագում ունեն և հետևաբար պետք է ընթանան հիտլերյան Փաշիզմի դրոշի տակ, բ) ապացուցել, ինչպէս դրում է դոկտոր Փոն Լեերսը, վոր «Հայ ժողովրդի վողրերգութիւնը հետևանք է նրա արիական ծագմանը», հետևաբար նա այդ «վողրերգութեան» վրեժը պետք է լուծի արիական, հիտլերյան բանակի շարքերում համախմբելով: Յերրորդ խիստ կարևոր նպատակը ձեռնարկում է «պրոֆեսոր»

Շեֆերն իր «Արևմտյան քաղաքակիրթ աշխարհը և հայերը» հոդվածում, Փաշխատ պրոֆեսորն իր կաշվից դուրս և դալիս ապացուցելու համար, վոր հայ գաղթաշխարհը պետք և պահպանի իրեն. այդ բանն անհրաժեշտ և յերկու պատճառով, 1. վորովհետև հայ ժողովրդի պատմությունն ինքնին վկայում և իր անխախտ կենսունակութունը, 2. վորովհետև հայ ժողովրդի առջև դրված կան դեռ այնպիսի խնդիրներ, վորոնք ապագայում պիտի լուծվեն, յերե անգամ ևս այդ ամենը այստեղ մինչև իսկ չի տեսնում իր աչքերով»:

Ինչպես ընթերցողը տեսնում և Փաշխատ «պրոֆեսորը» միանգամայն հստակ կերպով «հեռանկարներ» և բացում «հայ ժողովրդի» առաջ և հորդոր կարգում պահպանելու հայ գաղթաշխարհը, վորպես թնդանոթի ամենանեխան միս, այս անգամ արդեն հիտլերյան հակախորհրդային արկածախնդրությունները համար:

Միանգամայն բնական և, վոր դաշնակ-Փաշխատական մոլի ցեղաբանությունն իր արտահայտությունը դռներ նաև գաղութահայ գեղարվեստական դրականության մեջ:

Դաշնակ «քնարերգականներից» մինչև «հրապարակախոսները», խմբազիրներն ու խմբապետները, այդ զանազան կոստան Զարյանները, Ալ. Ահարոնյանները, Լևոն Շանթերը, Կարո Սասունիները, Նժդեհները, ամեն կերպ ջանում են հիտլերյան ցեղաբանության ողնությամբ «աշխուժացնել» իրենց մեռնող «դրականությունը», ըստ հնարավորին «կենսունակ» դարձնել այդ նեխվող մարմինը: Կոստան Զարյանը հին հայդուկներին և վորդեկոչում, Շանթը՝ իմաստորի արշավանքի տարեգարձին միմասային եքստադով, հակախորհրդային Փաշխատական քարոզներ և կարգում, իսկ զառամյալ Ահարոնյանը դեռ ցնդաբանում և թե՛ «Վոչ մի ազգի հետ չեմ բաղդատեր իմ ազգս: Բարձր և և իմաստուն մեր ցեղը»:

«Ցեղը», ցեղաբանական մոլի քարոզը, անցյալի «վառքերի» տեսնողտ վերհանումը հանդիսանում և դաշնակ-Փաշխատական «դրականության» որվա կարգախոսը: Նրանց պոետները վորդեկոչում են դերեղմաններում ննջած «հայ ասպետներին», «հայոց հերոսներին», վորպեսզի նրանք վեր յենեն «Դայլ վահանի հարվածով լուծելու ցեղին վրեժը»:

Դաշնակ-Ֆաշիստական «գրականութիւնը» համաշխարհային
ուսակցիայի ամենասև ուժերի մարմնացումն է հանդիսանում :
Այդ «գրականութիւնը» մեզ հիշեցնում է անդունդի յեզրին բու-
սած, արդէն չորանալուն մոտ այն դեղին սպանդենինները, վորոնք
վերահաս մրրիկից արմատահան ու փշրված՝ անդունդ են շը-
ւրտվելու :

Այդ մըրիկի հաղթութեանն ի խնդիր՝ աշխարհի բոլոր ազնիվ
մտավորականներին, հեղափոխական զրոյներին ու արվեստագետ-
ներին հետ միասին՝ պայքարում են դադութահայ հեղափոխական
զրոյներին որ-ավուր աճող ու հզորացող ջոկատը :

III

Մեր յերկրում ծավալվող սոցիալիստական շինարարութեան
բուն վերելքը մի կողմից և մյուս կողմից կապիտալիստական
աշխարհի ծանր ճղնածամը դնելով ավելի ու ավելի յեն խորաց-
նում մտավորականութեան բեկումը դեպի բանվոր դասակարգի
պայքարը, դեպի սոցիալիզմի հայրենիքը :

Գաղութահայ իրականութիւնն իր մեջ լիովին անդրադարձ-
նում է համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող այս յերևույ-
թը : Յեթե սրանից մի տասնամյակ առաջ մտավորականութեան և
զրոյների շրջանում համեմատաբար սակավաթիվ էին ինքնուրու-
յին Հայաստանի ակտիվ բարեկամներն ու բանվոր դասակարգի
զինակիցները, ապա ներկայումս այդպիսիներն թիվը չափազանց
ստվար է : Ավելին, ներկայումս մենք ականատես ենք շատ
ուշադրով տեղաշարժերի : Առանձին հեղափոխական զրոյներին
և արվեստագետներին փոխարեն այսօր Ամերիկայի Միացյալ Նա-
հանդներում արդէն ստեղծված է մի կազմակերպութիւն, վորն
իր մեջ է ընդգրկում այն զրոյներին և արվեստագետներին վո-
րոնք կանդնել են բանվոր դասակարգի պայքարի դիրքերում, հը-
րապարակ դնելով գեղարվեստական մի շարք աշխատութիւններ :

Վերջին տարիներին ընթացքում, արտասահմանի այլևայլ քա-
ղաքներում լույս տեսան մի շարք հեղափոխական զրոյներին
ուշադրով ստեղծարարութիւններ : Բավական է հիշատակել
կ. Սիտալի «Գիշերեն մինչև լուսաբաց» և «Լուսաբացի յերգեր»
զրգերը, չ. Գուլումեյանի «Այսպես է Ամերիկան», Վ. կախվ-

յանի «Պողպատե սերմեր» և այլն: Անդամ Հալիպոլում, մի յերթ-տասարդ (Բարսեղ Հարությունյան) հրատարակել և իր պետմաների ժողովածուն («Այդարաց») վերը արվեստի տեսակետից համեմատարար դեռ թույլ գործ լինելով հանդերձ, արտահայտում և հեղափոխական կենսախինդ արամաղբություններ: Բացի այդ, արևմտահայ հոմուներստական մամուլը (գլխավորապես «Քան-վորը») սրբերարար սպաղբում և հեղափոխական, սրբուտարական նորանոր հեղինակների ստեղծագործությունները:

Գաղութահայ հեղափոխական գրողների ընտանիքում առաջ-նակարդ և պատկառելի տեղ և զբաղում չնորհալի բանաստեղծ Կ. Սիրալը, վորն Ամերիկայի հեղափոխական գրողներին և արվեստագետներին միացյալ ճակատի կազմակերպման նախածե-նողներից և ղեկավարներից մեկն և հանդիսանում:

Սիրալը (Կարապետ Շահինյան) ծնվել է 1891 թվին, Վանի նահանգի Շատախ գավառի Կաճևա գյուղում: 1896 թվին զբղվում է ծնողներից և փոխադրվում է Վանի ամերիկյան վորբանոցը վորտեղ իր նման 700 վորբերին հետ միասին սասնում և կրնա-կան, ազգայնական գաստիարատիություն: Վորբանոցում, մեր սպաղա պետի վրա մեծ սպավորություն են զործում յերկրի դանազան գավառներից հավաքված պատանիների պատմած հեք-յաթիները, յերգած ժողովրդական յերգերը և այլն: Ժողովրդական եպոսի այդ ազրյուրը, վոր մանկությունից և պատանիությու-նից զբաղում է Սիրալին, հետագայում հարստացնում է նրա ստեղծագործությունն արժեքավոր վիպերգներով, վորանցից լա-վազույնը հանդիսանում է ներկա ժողովածույում ղեակոված «Հարավանին յետևեն» պոեմը:

1914 թվին Սիրալը գնում է Ամերիկա, ուր և դանվում է մինչև այժմ: Ամերիկայում Սիրալն զբաղվում է բանարու-թյամբ: Գտնում է զբաշար, և այդ աշխատանքն էլ կատարում է մինչև այժմ:

Սիրալի պոեզիայի համար չափազանց հատկանշական է մանր-բուրժուական գրողի ստեղծագործական տատանումները: Սկզբնական շրջանում, նա մի կողմից հնչեցնում է իր քնարի անհատազառական լիրիկայի լարերը, գովերգում սերն ու բնությունը, մյուս կողմից տուրք է տալիս ազգայնական արա-մաղբություններին:

Իր կյանքի ավելի յերիտասարդ շրջանին, ընկնելով դաշ-
 նակցական զաղախարախոսության փողկեցության տակ և շատ կարճ
 շրջանում հարելով դաշնակցությանը, նա իր մի քանի ստեղծա-
 գործություններում տուրք է տալիս ազգայնական դադափա-
 րախոսությանը, վորը արտահայտվում է նույնիսկ ժողովրդա-
 կան եպոսի մշակման մեջ («Գուսաներդեր» ժողովածուի վորոշ
 եջերում)։ Սակայն ի պատիվ մեր հեղինակի, պիտի արձանա-
 դրել, վոր նա վնասակամապես հրաժարվում է իր պոեզիայի այդ
 սխուրը ժառանգությունից։ 1931 թվին հրատարակված «Գիշերեն
 մինչև լուսարաց» զբքի առաջարանում նա գրում է — «Ներկա
 հատորես զիտակցարար դուրս եմ թողած բազմաթիվ ազգայնա-
 կան—չովեն կտորներ, վորոնց մասին հեղինակի իմ հարազատու-
 թյունը կը մերժեմ, անոնք համարելով անդիտակից մի շրջանի
 անհավասարակշիռ և անհարազատ արտահայտություններ»։

Չավազանց ուշադրով և արժեքավոր է ժողովրդական մո-
 տիվների և բանահյուսության ողտազործումն ու մշակումը Սի-
 տալի մոտ։ Այս տեսակետից հեղինակն առանձնակի աեղ է զրա-
 վում մեր պոեզիայի մեջ։ Վերջենք թեկուզ ներկա ժողովածու-
 յում ամփոփված մի շարք մանր բանաստեղծությունները, ինչ-
 պես նաև «Հեյրան ու Ջեյրան», «Կարավանին յետևեն», «Ծամթե-
 լը», «Աեյա և Մեջլուն» զործերը։

Սիտալի վերոհիշյալ ստեղծագործություններում զգացվում
 է ջերմություն, անմիջականություն, պարզություն, հուզմունք։
 Ահա հենց թեկուզ «Ծամթելի» հետևյալ հատվածները.—

Սիփանի սեպ կատարեն

Որո՞ր, շորոր յա՞ր,

Թե՛վ առտվ Սինամ կաքավ,

Հուրն ի հրեղեն յա՞ր·

Շեկ տղեն շող—լող տալեն

Որո՞ր, շորոր յա՞ր,

Հանց յերազ ծովափն յելավ

Հուրն ի հրեղեն յա՞ր։

Բոժոժները զընդընդալեն

Սոնա աղջիկն հոն կանդ առավ·

Ծամերու ծանրութենեն

Ծամթելն կարավ ի ծովն ընկավ։

Կամ թե՛

Ձա՛ն աղջիկ, քեզի համար
Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
Յոթ ծովի տակ կիջնեմ յես
Հուրն ի հրեղեն, յա՛ր:
Նոր ծամթել ծամիդ համար
Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
Շառ ամպերեն կը հյուսեմ յես
Հուրնի հրեղեն, յա՛ր:

Ժողովրդական սկզբունքներից ներշնչված այս տիպի բաղձաթիվ բանաստեղծութունները մնում են վորպես Սիտալի առաջին շրջանի լավագույն դործերը: Սիտալի «Նոր հորովիլ» բանաստեղծութունը, վորպես նրա բեկման սկզբնական շրջանի դործերից մեկը, ունենալով ժողովրդական ստեղծադործության նույն պարզութունն ու հարազատությունը հարստացված և նաև նոր բովանդակությամբ, մի բան, վոր կրկնակի յե արժեքավորում հեղինակի այս բանաստեղծութունը: Վիեննայում, ընկ. Ս. Հակոբյանի խմբագրությամբ հրատարակվող «Արեզ» ամսագրում, 1924 թվին լույս տեսած այդ բանաստեղծութունն ազդանշան Սիտալի ստեղծադործական բեկումը, վորը դնալով ավելի ու ավելի խորանալով հասով մինչև բանվոր դասակարգի պայքարի մարտաշունչ յերգերը:

Զի կարելի խոսել ժողովրդական բանահյուսության մշակման մասին և հատուկ ուշադրութուն չդարձնել հեղինակի «Կարալանին հետեն» վիպերգության վրա: Խոր հուզականությամբ, նկարեն վճռով հորինված այս յերկը կը մնա վորպես բեր պոեզիայի շողջողուն դարգերից մեկը: Այստեղ Սիտալը հմտորեն տիրապետելով իր նյութին, մշակելով յուրահատուկ վճռ ու լեզու, քանդակ առ քանդակ վարպետորեն կերտում և մի հոյակապ հորինվածք, վորը չի կարելի կարդալ առանց հուզմունքի:

Յուրահատուկ մոտեցումով մշակելով ժողովրդական այս վեպը, Սիտալը կարողացել է նրա բովանդակության մեջ մացնել նոր տարր: Մեծամեծ հարստութունների ձգտող Վաղրիկը, հաղթական կարտանի հետ վերադառնում է տարիներով յերազած իր սերը դռնելու, սակայն ընկնում է մայրական դաշույնի

հարվածներից: Կարավանով կիտված լեռնակուտակ հարստու-
թյունը բնավ չի ապահովում յերջանիկ սերը: Այդ սերն
ավելի ազատ ու յերջանիկ է, յերբ չի պայմանավորվում հա-
զարավորների թշվառության դնով կուտակված հարստությամբ:
Ահա վիպերդի ընդհանուր յեզրակացությունը:

Ձի կարելի կանդ չառնել այս յերկում, Սիտալի կերտած մի
չարք թարմ ու ինքնատիղ պատկերների վրա, վորոնք ավելի յեն
ճոխացնում պոեմը, դունազեղ դարձնելով նրա ընթացքը:

Ահա դիցուք —

Կաճեր ինչպես փոթորիկ՝ խրխինջն արար ձիերու,
Բաշերն ոճած լուսնկան, աչքերն նման բոցերու.
Ուղտերն էյին տարածված, վորպես ամպի դորչ դեզեր,
Յեկ մոռն անոնց՝ ուղտապան մի նոր աշխարհ կերպեր:

Կամ —

Ապա հեծավ իր սև ձին, մի բառ մնջեց դորովի
Բացավ նոռույն իր ոռնզերն, տնկեց վիզը կորովի,
Քակեց նման ջրվեժի անդուսպ հորձանքն իր բաշին,
Անտես յեղան մութին մեջ հեծյալն ու ձին ու փոշին:

Պատկերացնելով անկողնից վեր ցատկող սիրատարի աղջկան,
Սիտալն արձանադրում է,—

Նվարդ վոտքի յե յելած ինչպես լուսի շատրվան...

Իսկ ամբողջ աշխարհը շրջապալելուց վերադարձած տղան,
Նվարդին մտարերելով —

Եդ կեռ հոնքերն եր հիշած, յերբ կապած էր ծիածոն,
Եդքան սիրուն չեր տեսած վոչ մեկ պատկեր ու արձան:

Իսկ «Լեյլա ու Մեջլուն» վիպերգում, վորը նույնպես Սիտա-
լի այս կարգի հաջող ստեղծագործություններից մեկն է, մենք
հանդիպում ենք այսպիսի հաջող պատկերի.—

Նա դյուզե դյուզ թափառելով տենդադին,

Ու կույսերուն բաժնեց լաշակ ու ծարիր,

Վորով անոնք՝ իրենց աչքին՝ անդունդին
Թովջը կուտան, և ունքերուն՝ յերկնի ծիր...

Ժողովրդական ստեղծագործության վճիտ ակունքներից սըն-
ված լիբիբական մի շարք ժանր բանաստեղծություններում
նույնպես մենք տեսնում ենք հղացման և պատկերավորման
տեսակետից ուշադրավ նմուշներ, վորտեղ արտացոլվում է
Ժողովրդի ներքին խավերի պարզութունը՝ հենց թեկուզ սիրո
հարցում, զուրկ բուրժուական, քաղցնիական մտեն տեսակ
սեթևեթանքից: Վերջնենք թեկուզ ՎՄշակի սերը՝ բանաստեղծու-
թյունը, վորն այս տեսակետից հատկանշական է.

Իմ արտն եմ ցաներ կեսն՝ վոսիկ ցորեն
Ու կեսն եւ արծաթ ու սրսուռ զտրի,
Ջրիկս եմ կապեր Վարազա ձորեն,
Ա՛յ հովիվ աղջիկ, դառներով արի:

Փարթամ վարդի պես ցորենն է փթթեր,
Ակոսն ակոս առուն կ'երկարի.
Արտիս թավիչը ջուրն է արծաթեր,
Յերազիս աղջիկ, վարդերով արի:

Յեզ ապա —

Իրիկվա շուքերն ինկան դաշտն ի վար,
Դեմքիդ պես շիկնած սրբ կը մարի.
Ես արոս կջրեմ, յես վո՞րի համար,
Կարոտիս աղջիկ, կալերով արի:

Յերկնքի վաղքեն հողներ և լուսնակ
Յեզ առուն ի վար իջեր և պարի՝
Շուշանի փնջեր իբ ղլխին պսակ.
Ա՛յ դալար աղջիկ, համբույրով արի:

Ինչպես զիչ առաջ արձանադրեցինք ընոր հորովիչ բանաս-
տեղծությամբ սկսվում է Սիտալի ստեղծագործական բնկումը:

Վորպես քաղաքացի, այդ բեկումը Սիտալի մոտ կասարված եր
ավելի առաջ, վորն արտահայտվում եր հատկապես դանակ-
ցության դեմ մղած նրա ակտիվ պայքարով:

1931 թվին, Սիտալը «Գիշերեն, մինչև լուսարաց» դեր-
քում ամփոփեց իր հեղափոխական բանաստեղծութունները:

Հենց «Գիշերեն մինչև լուսարաց» դրքի վերնադրով, Սի-
տալը կամեցել և դժեւ իր սղղայնական, մանր-բուրժուական յեր-
դերի դիշերից՝ մինչև հեղափոխական յերգերի լուսարացն ըն-
կած ուղին: «Գիշերեն մինչև լուսարաց» խորադիրը լիովին
կը բացատրե իմ դադափարական դարգացման հոլովույթը. —
դրում և Սիտալը վերոհիշյալ դրքի առաջարանում: Իսկ 1933
թվին հրատարակած «Լուսարացի յերգերը» դրքի առաջարա-
նում հեղինակն ավելացնում և.

«Լուսարացի յերգերի» այս դրքույկով յես հեղափոխական
դրական ասպարեզը կ'իջնեմ՝ մտքես և կոչիկներես վերջնու-
կանապես թոթափած ազգայնական անցյալի մը արյունոտ փո-
շին և մանր-բուրժուա դադափարարանության ամեն մեկ հի-
վանդոտ հետքը:

«Լուսարացի յերգեր»-ն, ինչպես նաև նրա հրատարակու-
մից հետո դրված բանաստեղծութունները, վորոնց զգալի մա-
սը զետեղված, և ներկա ժողովածուի մեջ, — հիմնականում կա-
բեւի յե բաժանել յերկու մասի, — ա) Համաշխարհային պրո-
լետարիատի դասակարգային պայքարին նվիրված ստեղծագոր-
ծութուններ, բ) Խորհրդային Միության սոցիալիստական շի-
նարարությանն ու պաշտպանությանը նվիրված գործեր:

Համաշխարհային և հատկապես ամերիկյան բանվոր դա-
սակաղի պայքարին նվիրված քերթվածներում՝ Սիտալը հան-
դես և դալիս մարտական շեշտով, նա խորապես լավատես և՛
բանվոր դասակարգի պայքարի հաղթական վախճանի նկատ-
մամբ: Նա մասսաներին վողեկոչում և դեպի պայքար ու հաղ-
թանակ: Նա մեծ պափոսով գովերվում և քաղցարչավի յեւած
հաղարավոր մասսաների պայքարի յերթը. —

Յեկեր եյին քաղաքներե, մեծահարուստ, հսկայական,

Վորոնց շենքերը հոյաշեն, յերկնասլաց, ամբարտայան,

Յերեկ անոնք կերտեր եյին աշխատանքով ստրկական.

Այսպք անդործ եյին անոնք — լոջ հաց ու լոջ բնակարան,

Յեկեր էյին գործարանի բանվորները, տանջված, նիհար
Վորոնց քթին դեռ թունավոր հնոցներու ծուխը կուղար,
Յեկեր էյին մութ հանքերու դերինները՝ դեմքերը սև,
Վորոնց կյանքը՝ զարհուրանքի գիշերն յեղած եր անարի :

Յեկեր էյին արևմուտքեն, անարգ Լինչի կեզ հարավեն,
Յեկեր էյին սառ հյուսիսէն, Ատլանդյանի քաղաքներեն :
Ամեն կողմէ կուռ՝ շարքերով, հասեր էյին մայրաքաղաք՝
Ե՛ն կորովի՛ ու գովական, Ե՛ն հոյակապ ռազմիկ տղաք :

Նա նկարագրում է հեղափոխական ցույցի յեղած բանվոր-
ական կուռ բանակին, վորոնց մոտ —

Վորպես հրդեհ անմարելի և բոցավառ
Դեռ կանգուն է ցուցանակի կարմիր անտառ,
Ձոր կը տանեն դեպի կոիվն ու ապաղան՝
Հեղափոխված շարքերն անվերջ—բանվորական :

Նա ներբողում է ճիւղմանիս անօրոքելի կոմկուսին», վո-
րը մարտնչում է հիտլերյան կացնի գիկտատուրայի դեմ, նա
վողջ աշխարհի պրոլետարիատի անունից ողնութան և խոր-
խուսանքի խոսք է ասում նրան :

Սիտալը պայքարի առաջին ճակատի վրա յե, նա ամեն
տեղ է, ահա նա վողջունում է ճիւղտրոյիտի մարտական աշխա-
տավորությանը՝ և նրանց սրտերը վառում պայքարի ու հաղ-
թանակի հրով : Նա բանվորական մասսայի հետ է : Նա այդ
մասսային պայքարի յե կանչում «համաշխարհային սովետի
համար» :

Սիտալը դիտել է նաև կապիտալիստական ճգնաժամն ու
նրա ահռելի հետևանքները : Ահա փակված գործարանը.—

Գերեզմանի պես լուռ և կերպասի մեծ գործարան,
Վորի՛ դռներն է հյուսեր սարդը նրբին իր վոստայն .
Վորպես հսկա հարցանիչ կախվեր և ուն այն ծխան,
Սարսափահար աչքի պես բաց և ամեն պատուհան :

Մեքենաները ժանգոտ՝ մաշվան դալուկն են հազեր,
Նման մարած մոծերու՝ կ'ողբան անթիվ իլիկներ,
Հանկարծ քնատ մի ջղջիկ առատաղեն կառնն թև,
Յեվ կը մաղվի սև փուշին լացի նման հորատն:

Ընդամեն ութ տողի մեջ վորպիսի գունեղությամբ և խտացած յերանդներով նկարված և փակված գործարանի պատկերը:

Սիտալին մեծապես վողկորում և նաև մեր սոցիալիստական հայրենիքում ծավալվող հոյակապ պայքարն ու աշխատանքը: Նրա քնարը չի ցանկանում անմասն մնալ այս աշխատանքից: Յեվ նա զուլերդում և ճիւր նոր Հայաստանը, նրա զփառքը յուսնը, ճնոր Թուսաստանը, այդ ճլուխի պանծալի յերկիրը, ազգամիջյան խաղաղության որբան ճնովկասը, նա ճոնեք և նվիրում կարմիր բանակին, վողբում Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի ղեկավարներից Ալ. Մյասնիկյանի մաշը, և այլն, և այլն:

Սիտալի պոեզիայի այս մասը պիտի ասել, վոր համեմատարար ավելի թույլ և, ղեղարվեստական պատկերների փոխաբեն՝ այնտեղ հաճախ իշխում և հրապարակախոսությունը, հրուստորությունը: Այդ մասամբ իրեն զգալ և տալիս նաև Հեղինակի այն դրվածքներում, վորոնք նվիրված են Համաշխարհային և ամերիկյան պրոլետարական պայքարին: Յեվ այդ հասկանալի յե, քանի վոր նրա այդ բանաստեղծությունները բանվոր պոսակարգին համախմբելու և պրոլետարական Հեղափոխությանը նախապատրաստելու համար մզվող պայքարի անմիջական ղենք են Հանդիսանում: Զժխտելով այս հանդամանքը, մենք այնուամենայնիվ կցանկանայինք, վոր Սիտալն այնպես մշակեր իր նյութը, հրապարակախոսական հաճախ պրիմիտիվ տարրերը փոխարիներ հուսկու գեղարվեստական պատկերներով, վորպեսզի նրա պոեզիայի մեջ ավելի շատ լինեյին ճփակված գործարանի նման արվեստով դրված գործերը:

Առաջավոր Հեղափոխական ստեղծագործող լինելուց բացի, ինչպես արձանագրեցինք, Սիտալը մեծ աշխատանք և կատարել

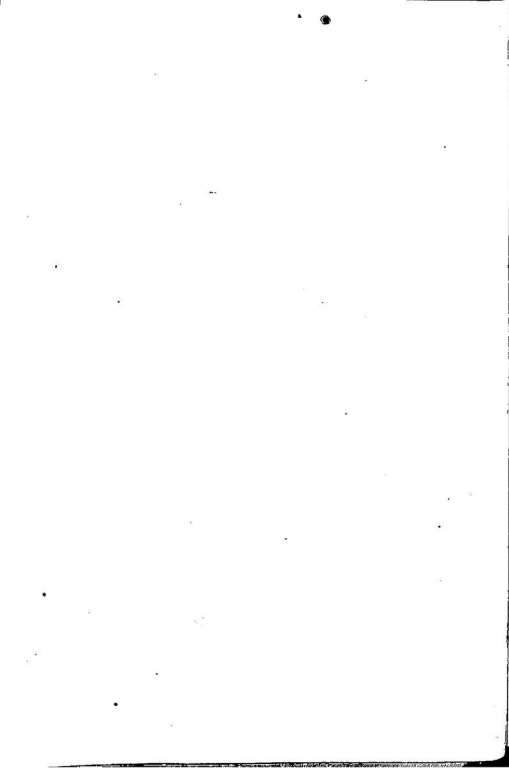
նաև ամերիկահայ հեղափոխական զրոյները և արվեստագետները
ի միացյալ ճակատի կազմակերպութեան մեջ: Սյւ ուղղու-
թեամբ ևս նրա ծառայութեանները մեծ են: Սիրտալը մենակ
չէ, նա շրջապատված և մարտական ընկերների և զինակիցների
չարքերով, վորոնք անընդհատ աճում և զարգանում են:

Նրանք բոլորը միասին, Կոմունիստական Կուսակցութեան
զեկալարութեամբ, բարձր ծածանելով Մարքսի—Ենգելսի—Լե-
նինի—Ստալինի զրոյը, անհաշտ պայքար մղելով կապիտալիզմի
և մոլեզնած ֆաշիզմի դեմ, հայկական պայմաններում՝ դաշ-
նակցութեան և մյուս բուրժուական կուսակցութեանների դեմ,
սերտ կապ պահպանելով առաջին հերթին ամերիկյան, ինչ-
պես նաև մյուս ժողովուրդների հեղափոխական զրական բա-
նակների հետ, կերտում են համաշխարհային հեղափոխական
զրականութեան որդանական մասը կազմող իրենց մարտական
զրականութեանը՝ ազգային ձևով և ինտերնացիոնալ բովանդա-
կութեամբ:

Ապագան և հարթանակը միայն այդ գրականութեանն է պատ-
կանում ամբողջ աշխարհում:

25 ապրիլի, 1935 թ.

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

ԿԱՐԱՎԱՆԻ ՅԵՏԵՎԵՆ

I

Սիրուն թամար Ռչտունի դեռ յոթն ամսի հարսնուկ
եր,

Յերբոր ռադժի փողն հնչեց. և իր Պատրիկն
անվեհեր՝

Մի պազով ջերմ ու վերջին՝ հեծավ բոցակն
յերիվար,

Գնա՛ց. և իր արևեն այրի թողեց հեզ թամար:

Յերթի որեն ե՛լ աշխարհն իր բանտն յեղավ
դառնազին.

Մինչև ծնունդ տվավ նա անուշ և թանկ Վաղրիկին.

Վորի վրա հակեցավ ինչպես գիշերն հեշտալի,

Վոր նոր լուսնին հսկելու տենդեն տակավ կը հալի:

Յեվ վորբ սրտին մեջ, ուր նա քանդած եր հույս,
ամեն բան

Ամուր կանդնեց Վաղբիկի համար աննյութ իր
սեղան .

Ինչպես սուին, վոր կաճի, կըլլա մի սար վիթխարի—
Անդուսպ, քանդոյ ու վսեմ — այնպես սերն եր
Թամարի :

Շուքի նման ամփոփված վրա անոր սնարին
Որոր կերպեր, կը պատմեր թեւերն ի վար քնարին
Վեպերն ահեղ մարտերուն և սեղ զարմիկ քաջերուն,
Վոր զսճ ըրին իրենց կյանքն՝ հրեղեն կույսի մը
սիրուն :

Հեքյաթ կըսեր փաղաքուչ՝ դանձի, սերի և փառքի
Յեւլ այն սրտոտ լաճերուն, վորոնց արկածն և
հարպի,
Ու յերգն անծայր քարվանսին մի ահի շուրջ բոլորած,
Տաղերն՝ անմահ գուսանին մեղրոտ շուրթեն իր
թոսած :

Ուր վոր կոխեր վոտքն վորդուն—իր սիրան այնտեղ
կը տրտիեր .
Ուրկե անոր ճայնը դար — իր հույսն այնտեղ
կամփոփեր .
Յեւլ իր կյանքի մութին մեջ նա վոսկի աստղն եր
հույսի .
Թամարն ել՝ ամպ, վոր անոր շուրջ կը դառնար
մեկուսի :

Յեւլ պերճ վորպես դյուրթական սոսին դալար ու
չխտակ,

Վոր ջինջ ջրի մը ահին հպարտ կածի յերկնից տակ,
Այնպէս Վաղըրիկ ուռճացալ իր մոր լացին տակ
բարի:
Կանաչ ծիւ եր - ու սոսի յեղալ տարի առ տարի:

II

Հաղիւլ տասնութ տարւա յեր յերբ նա առաւ զույգ
մ'եղներ,
Շե'կ եր մեկը բոցի պէս և մյուսն եր թուխ քանց
զիչեր:
Հորմեն ժառանգ կը մնար մի քանի արտ ու սյգին.
— Որհնյա'լ և հացն, վոր շաղված և թանկ ցողովն
քրտինքին:

Ի'նքն եր մշակն ու ջրվոր, ինքն՝ իր հոտաղն ու
մաճկալ:
Ի'նքն կը ցաներ, կը հնձեր և ինքն մինակ կընէր
կալ:
Մայրն ել իր սերն կը խառնէր զալկի մաքուր
վաստակին:
Կուլար յերբ միաք կիյնային փառքի որերն իր
նախկին:

— «Վորդի', կուրնար այս աչքըս, վոր քեզ մշակ չը
տեսներ:
Ասպէս եր հայրդ. քո տեղն ել չքեզ փառքի կրկեսն
եր»:

— «Փառքիս կրկեսն ե միայն արտոն լիմ վոսկի
ցորյանին .
Յեզ լիմ կարմիր հաղթանակն՝ ծիծղուն ե վարդ
մեր գինին» :

Արտին մեջ ճոխ կը ծաղկեր հասին անոր սիրական .
Կոծեր արեն իր մազերն , ճակատն ել՝ քաղցր
լուսնկան .

Մեկ կը դատեր — կտոներ տաս . ու յերբ աչուն կը
հասներ
Հնձանն՝ առատ գինիով , ամբարն հացով լեցուն եր :

Ու յերբ կուզար իրիկուն , կախարդ հույսովն
աստղերուն

Վազրիկն ել տուն կը դառնար հետ զույգ հուժկու
յեղներուն ,

Յեղջյուրն անոնց դարդարած նախուն բուրյան
պսակով ,

Սիրտն իր փթթած ծաղկի պես , հողին՝ գինով
վաստակով :

Յերեք տարի չեր անցած , յերբ տունն եր շին ու
պայծառ ,

Սեղանն եր բաց ճամբորդին — վույթ չե թե վոր
յերկրեն դար :

Հողնած գուսանն այլ սեմին վստահ կուզար տոնել
կանգ

Հոն իր վիշտը մոռնալու — ճամբի խոնջեքն ու
զրկանք :

Մի որ հեռու աշխարհէ յեկալ գուշակ մը հզոր .
 Թափեր էյին ուսն ի վար դանդուր մազերն արևոր .
 Ձեռքն եր բռներ մազաղաթ մը հին—ամբողջ
 նկարուն .
 Վարդե՛ր կային հոն — հավքեր, կախարդ տողեր ու
 դարուն . . .

— «Վարպե՛տ, բախտը գուշակէ շքեղ ու թանկ
 Վազրիկիս .
 Յեղ մինչ հողուդ յերազեն կախարդ գրքիդ կը
 հակիս ,
 Գթոտ լինի թող քո սիրտ — զավկիս բարե՛ն
 կամեցիր .
 Մե՛ղք եմ . լմ՛ տուն ու հույսեր հովին մի՛ տար ցան
 ու ցիր . . . »

— «Տիկի՛ն, զարմիկ մի ցեղի ընձյուղն է նա
 Թարմագեղ .
 Պապերն անոր թափեր են այրուն առատ քանց
 հեղեղ .
 Բայց վոչ անուն կը մնա, վոչ ավարն է մնայուն .
 Կանցնի մեկը շուքի պես, մեկն էլ հովի մը
 հանդույն» :

«Ես ի՛նչ պայծառ կը տեսնեմ զավկիդ աստղը
 լուսածիր .
 Ահա՛ շուշան մը դալար . . . ձիերդ գանձով շու՛տ
 բարձիր .

Կախարդ հարսն է Վաղրիկիդ... յսթն ուր ըսեմ կամ
ամխո՛
Վորդիդ ճամբորդ է բարսոյ... տիկին, ինչո՞ւ կը
արտամխո» :

«Կեցի՛ր... ահա՛ ձույլ վոսկի, մետաքս, սնդուս ու
դոհար...
Վաղրիկդ է մեծ բեղիւրդան... տե՛ս իր դարձի
ճանապարհ.
Կի՛ն, բա՛յ դուռը — դավա՛կդ է կուղա հեծած
յերթիւար...
Գուշակն լոեց դողահար—ներսը լաց ու արյուն
կար...

Թամար սեն աջդ չի տեսայ. կարծեց դուռը կը
բանար
Հարուստ Վաղրիկ գրկելու. քարվանն հեռվեն
կերենար,—
Ափը դրայ իր նվեր, ձեռքին վրա մի համբույր.
Ու սերն ամպի սկս թեթև դարձայ իր տուն
սիրաբույր :

IV

Յերեք ջորի բեռցուցին հազար տեսակ բարիքով —
Մեկը հալայ ու լաչակ, մեկն էլ բուլբուլ ու միրգով,
Յերբորդն՝ ուլունք ու դոհար, զարդ ու ծարիր
առանձին,
Յեւ յսթն առույդ քաջի հեա հարսի հոր տուն
ճամբեցին :

Լուսնյակն ինչպես կը ծաթի մեջտեղ դոհար
աստղերուն,

Բացված շուշանն է ինչպես ի մեջ քափուր
վարդերուն,

Այնպես Նվարդ Վաստանի մեջ եր ծաղիկը սաղերով,
Կարժիր սափորն իր ուսին՝ ակն եր իջեր նաղերով:

Յեղնիկն եր նա առտվա ամբիժ ցողով դիեցված,
Գաղպին կերած հացի տեղ, վարդերու մեջ քնացած.
Մաղերն իր սև ու հորդան ինչպես ամբան կես
դիշեր.—

Իր աչքին մեջ նայողը ել վիշտ ու մահ չեր հիշեր:

Իր հոգիեն շա՛տ խորունկ՝ Վաղրիկ նորահարսն իր
սիրեց.

Պատկերն անոր իր լանջին տակ նա անջինջ
փոխադրեց.

Նվարդ ըսես թիթեոն եր, Վաղրիկն ել լույսն իր
անճառ.

Վորի ցուքեն եր դյուրթվեր ու չեր դիտեր իսկ
պատճառ:

Վաղրիկ զգաց վոր Նվարդ մի աղջիկ չեր հասարակ,
Պատկերն ուներ զիցուհու, հասակն ել պերճ ու
բարակ՝

Վայել եր լոկ բամբիջի. մեղք եր զրկել այն
փառքեն,

Հնում նա յոթ ծովերու տիրուհին եր աղաքեն...

Բայց իր հերկած արտին մեջ բուռ-բուռ վռսկի չէր
բուսներ․

Փարթամ դառնալ քրտինքով – միայն խենթի մը
հույսն էր․

Այսպե՛ս պիտի բուրբեր որ ու ամիս ու տարի,
Ու դեռ պիտի նա թափեր քրտինքն ճակտին իր
բարի․․․

V

Գարունն էր ծաղկեր—կանաչ կիրակի—
Մրցում կար ձիու, խելքի ու բաղկի․
Դաշան եյին իջեր ճորտ ու նախարար,
Սեպուհ ու ռազմիկ, զորք ու զորավար։

— Թամարն ըսած էր․ «Աչքիս լույս, վորդի՛,
Աս ձիւ․ ու հաղիւր լաթերդ վորսորդի․
Ու գնա շահիր փառք, վոր հորըդ էր –
Յեղիւր հորդ նման ասպետ-տանուտեր․․․»

Նվարդն ըսած էր․ «Վաղրիկ, իմ արև՛,
Մեծցիւր քանց սոսի մեր գլխին վերև․
Յեղիւր ռամիկենն ու թույլենն սիրված –
Ատի՛ր փառքն, վոր է ուրիշեն խլված․․․»

— Չեմ ուզեր կարծեն ինձ անճար գերի․
Բազ չե տունըդ՝ չեն, արտդ լինի բերբի․
Պետք է սնափառ ես մեղկ ջոջերուն
Յույց տալ թե մարդ ենք – ջուր չե մեր արյուն․․․»

Գնաց մրցումին իր սև ձին հեծած,
Ձին, վոր ինք կրթած, ինքն էր մեծցուցած.
Ու հետ արևի վերջին շողերուն՝
Վաղրիկ՝ հաղթական փառքով դարձավ տուն:

— Վորդի՛, հաղթական քու դարձի ճամբին
Թող փառքի կամարդ լինիմ ու դափնին.

— Յես ել հրափաղ ձիուդ սմբակին
Փռչին թող լինիմ, Վաղրի՛կ, իմ անդին...

— «Ո՛վ չե մեծատուն — վատ ու ըստրո՛ւկ է,
Ո՛վ վոր դանձ չունի — ծախված դերո՛ւկ է.
Մա՛յր, ինձ ծաղրեցին սկես ու զորական...
Ըսին. հողդ փորե՛, կոպիտ չինակա՛ն...»

Թամար ըսավ. «Հեզ վորդի, մի աստված կա
նյութեղեն,
Վորին լուս ծունր կը դնեն տեր ու ծառա հողեղեն.
Առանց վորի մեր որը — մռայլ կյանքն է ըստրուկի.
Ազատ անուն ի՞նչ կարժե թե դանձ չունիս կամ
վոսկի՛...»

«Գուշակն ըսած է վոր դու սլտի լինիս բեղլրդան.
Յեվ ինչ դանձ վոր ծովն ունի, ինչ վոր Իրան ու
Ձին կան,
Բեհեզ, վարդյուղ ու մարդրիս բարձած հաղար
ուղտերու
Պիտի դառնաս քս Նվարդ՝ հզոր բամբիչ կարգելու»:

«Փառքն ու վոսկինն ի՞նչ ընեմ, դու ես իմ փառքն
ու դոհար․

Անմիտն է լոկ մետաքսի, քիրման շալի սիրահար․
Մ'երթար․ թող մեղ իբրև տուն ծառի բո'տն՝ իսկ
չա՛տ լինի․

Գու աեսքն է ինձ խրախճանք, անուշ սերդ էլ հին
դինի։

«Կեցի՛ր, Վաղրիկ, քոյս կեցի՛ր, մշա՛կ լինինք թող
հավեա,

Դու ժիր մշակն արևառ, յես էլ հոտաղ քեղի հեա․
Դու հո'տն արծե, յես՝ դառներ, սրինդդ ածե՛,
պարեմ յես․

Ուրկէ քալես հետեւիմ քեղի հլու շուքիդ պես․․․

«Մ'երթա՛ր, Վաղրի՛կս, հարսնաքողս ինձի պատանք
մի՛ շիներ․

Մեղբոս շունչիդ կարոտով ինձ սև հողը մի՛ դներ․
Կեցի՛ր, ծառս յեմ կամքիդ, սուգըս փոխե ժըպիտի՛․
Լացես նույնիսկ քեզ անբալ դանձեր թափեմ յես
պիտի․․․»

—«Նվա՛րդ, կյանքես հեռանալ դյուրին է ինձ
ալելի՛՛,

Գան թե քեզմե, վոր կյանքես թանկ ես ու չա՛տ
սիրելի․

Բայց մի պարտք կա ինձ տոհմես, վոր կը վարե ինձ
անկամ․

Փարթամ պետք է վոր ապրիմ և կամ հաշվեմ թե
չը կամ․»

- Ձյունոտ ու սեղ Արտասին բարի լույսն նո՛ր եր
ծաթեր .
- Հարսերն ջրբի կերթային՝ այտերն յերկու բաց
վարդեր .
- Ծուխը ամեն յերթիքե կելներ պալան առ պալան —
կախարդ՝ կույսի յերազին վամ քաղցր վշտին խիկ
նման . . .

- Դրկից, ճանշվոր ու համհարդ յեկան տունը
Թամարի .
- Աղջիկ մը նո՛ւռ եր բերեր, մեկն ալ դադպին ու
բարի .
- Հարսերն՝ մետաքս թաշկինակ, կիներն՝ դաթառ ու
փոխինդ
- Հորքույրն՝ հուռութ մ՛հեթանոս—սիրտ մը վոսկի
ու հակինթ . . .

- Բակին մեջ ձին եր կեցեր՝ վարդեր՝ կամար վիզն
իվար .
- Նվարդ ուլունքն եր կախեր, բոժոժն ու ծոպն ել՝
Թամար
- Ու յերբ Վաղրիկ բազմեցավ թամբին վրա
պարսկական, —
- կարծես թե Շահն եր հզոր վոր յետ կուզար
հաղթական :

Նվարդ առավ կուժ մը ջուր, ճամբին վրա շուռ
տվալ:

Վորսրեսպի ձին Վազրիկի դեպ փա՛ռք վարդեր
սրարչալ:

Ճամբան ծաղկեր փունջ առ փունջ առջև անոր
նժույզին,

Ծովը ցամքեր, և սնդուկն անոր բանար իր վոսկին:

Վոր շողն՝ անուշ սյուք դառնար, ամայքն հոսեր
կաթնաղբյուր,

Ո՛ւր նա նստեր հանգչելու մի ծառ ծլեր
հեշտարույր:

Վոր ծովն ու Ջին ու իրան անոր առատ դանձ
տային

Յեւ նա բարով իրեն զար յերբ վոր անցներ յոթ
տարին:

Ապա յերթի ճամբին վրա կոտրեց սափորն եղ
կարմիր, —

Դատա՛րկ — իր վորբ սրտին պես, ու վառ հույսին
պես՝ պատիր:

Տարավ դողնոցն աչքերուն, մի դող իրանն իր
ցնցեց:

Սոխակն ինչպես վարդ կուլա ենպե՛ս նա տաղն ես
հեծեց:

— Ենտեղ վոր դո՛ւ կը կոխես, յես ե՛ն ճամբան
պիտեյի:

Ողակ-ողակ քեզ դրկած՝ պատկերդ՝ անվերջ
դիտեյի:

Ու յերբ ծարավ դու կայնես վճիտ ակի մը վրան,
Յես են ջրիկ պիտեյի ու ցողեյի քո բերան:

«Հո՛ն, ուր վոր դո՛ւ հանդ կանես, յես շեն պանդոկ
պիտեյի,

Գեղ հավ ու դառ խորոված, շարբաթ ու մեղր
թափեյի:

Հո՛ն դար քունըդ դյուրեկան քանց խունի ու վարդ
հոռեան:

Վոսկի աթոռ քեզ տայի, մարմար բաղնիք ել վրան...

«Բազարն վոր դո՛ւ կը մտնես, յես լինեյի բեղիրդան.
Գանձերն յոթը ծովերու, ի՛նչ վոր թուրան ու Չին
կան —

Բոլո՛րն հոժար կուտայի քո մեկ հատիկ համրույրին.
Աստվա՛ծ վկա, վո՛չ մեկ մարդ անկէ կրնար տալ
մեծ դին:

«Վարդի յուղով ծանրաբեռն՝ յես դով հովը պիտեյի.
Քրտնած դեմքիդ արևվառ՝ կաղզույր ու բույր
դնեյի:

Մազերդ ի վար վարդի թերթ, հպարտ ճակտիդ՝ ել
համբույր:

Ըտեյի—չա՛տ եմ տանջվեր. գլխիս տե՛ր, չո՛ւտ տուն
յեկուր...»

Քարվանն ընկավ ճանապարհ՝ զըրընդ, զըրընդ
յերգերով:

Լեկակ ու վարդ թափեցին կույսերն սատավ
մազերով:

Թամար անուշ ու դթոտ՝ տվալ մի մոր
որհնութուն։

Ապա մարած վա՛ր ընկալ վորպէս զարնված մի
Թռչուն։

VIII

Թամար իրենց այգիեն բերալ մի թարմ բարունակ
Ու տան բակին մեջ տնկեց իբրև հույսի նշանակ .
Նվարդն ել վոստ մը հարդի վանա քափուր
վարդերուն —

Իբրև կարոտ բոցալառ, սերի վերքին պէս
կարմրուն։

Գաղտնի արցունք մը թափեց անոնց վրա հեղ
Թամար,

Նվարդն ել պաղ մը հրուտ, ցալի ժպիտ մ՛աննչմար .
Մինչև անոնք ուռճացան, բացին բաժակ հոտեան
Շուրջը դուռին յերգեցիկ, հորին առջև ու դրան։

Գալթին մոտիկ, ուր վազրիկ որվա խոնջեքն իր
կառներ,

Հո՛ն, ուր աթոռն եր մարմար՝ վարդաստանին
առընթևր,

Մեկը նուռի մը տնկեց, մեկն էլ լացող ուռենի .
Մեկն հոն գրկանք յերազեց, մեկն էլ պաշտում
մայրենի։

Բուրդը մահճին Վաղրիկի քա՛նի դղրար գղեցին,
Կախարդ քա՛նի հավքերու փետրով բարձերն

լեցուցին .

Վերմակն ամբողջ ծաղկեցավ գույն գույն մետաքս
վարդերով,
Բարձի աստառն ու ծածկոցն՝ անմեռուկի թերթերով :

Յերբ վոր գիշերն քողի պես կ'իջներ վրա Վոստանի
Նայվածքն անոնց կը դամվեր են վառ աստղին

ընտանի,

Վորի համար ըսած էր Վաղրիկ . «Ս' աստղն է
բախտիս .

Վորքան փայլի նա՝ արևս զեռ վա՛ռ է , ձեզ
ավետիս . . . »

Հո՛ն էր են աստղն , յերբ գիշերն անամպ լիներ ու
բարի .

Բայց յերբ գոռար փոթորիկն , փրթեր թաթառն
վիթխարի ,

Յերբ բուքն՝ արձակ դեի պես՝ դար արշավել
սարեսար ,

Անոնց հոգուն մեջ սարսափն անդունդի պես
կամբանար :

Ամեն շաբաթ յերկու որ պահք բռնեցին , յերկու՝
ծոմ .

Ժամ չի մնաց , ո՛ւր անոնք չը վառեցին խունիկ ու
մոմ .

Մատուռ ու սուրբ չի մնաց, ո՛ւր չը դացին
ուխտավոր,
Չեղավ մեկ վանք, ո՛ւր մատաղ չը բաշխեցին
կամավոր:

Ամեն քարվան, վոր կանցներ, անկե մի լուր
կուգեյին,
Գուչակ թե դար՝ Վաղրիկի բախտը կարգալ
կուտային.
Իսկ թե անցորդ մը թակեր դռնակն անոնց մոռացված,
«Վաղրիկն յեկավ» գոչելով կը մարեյին գրկաբաց:

Այսպես պատկերն Վաղրիկի եղ տան միջին
կը մեծնար՝
Ինչպես ուսին անկապուտ մեջ իր վաղքին լեռն ի վար.
Յեվ գույգ հատնող մոմի պես սիրուն նվարդն ու
Թամար
Կը հսկեյին են ճամբան, ուրկե Վաղրիկ պիտի գար...

IX

Քարվանն որո՛ր ու շորո՛ր՝ մութը չիջած հասավ
Վան.

Վաղրիկ հո՛ն ճութ հավաքեց, վոսկի տուխեր
դյուլթական.

Գինու թասեր նկարեն, դռնար, ճանոց ու տորան.
Յեվ ել մեկ տեղ հանդ հոռավ մինչև Իրան ու
Թուրան:

Յոթ դին ավին ի Թեհրան, ինչ վոր առած եր Վանեն,
Տաս դին ավին ի Թուրան, ինչ վոր տարավ Իրանեն.

Մեծցալ քարվանն որե որ, ինչպէս գետը կը մեծնա-
Անցալ Թաշկենդ, Սմբղանդ, իջալ մինչև Բուխարա:

Քարվանն անկէ մտալ Չին—անծայր յերկիրն Արևին-
Ուր տեղ հաղար քաղաքներ գետերն ի վար կը ձգլին.
Կույսեր ծաղիկ ցանեցին յերբ նա անցալ ժպտադին—
Կարծես ուղմիկն եր հաղթող ճամբին վրա իր
վրառքին:

Ապա անցալ կղզիներն՝ անթիւ դանձի ու բույրի —
Ո՛ւր կյանքն հեքյաթ մ'է անուշ և տունն՝ առանց
կտուրի:

Ամե՛ն մա՛րդ, ուր կո՛ւր ունի և ամեն կուր՝
մարդարիտ.
Ո՛ւր մեղր ունի ամեն տունի, ամեն ծաղիկն ել
ժպի՛տ:

Նսալը բարձած մարդարիտ, փղոսկր, մետաքս,
բուստ ու սաթ,
Չսիեց ջուրերն լուսնկա—ճերմակ ու ջինջ վորպէս
կաթ,
Անցալ Սիամ ու Սեյլան, ուրկէ իջալ Հինդուստան—
Աշխարհն վեպ ու մողության և համեմի
վարդաստան:

Այնտեղ քարվան մը կաղմեց ճերմակ ու հաղթ
փիղերու.
Յեւ ձորն ի վեր Գանդեսի ու դով շուքին ծառերու
Մտալ Դելհի սրբազան, և դեմ Խանի պալատին
Իջալ դարբասն հոյակերտ՝ ես հայ հզոր Ալատին:

Դեհլի կեցալ յոթն ամիս, ու յոթն անգամ
ճոխացած՝
Համեմ, հոմա և լահոու ու քաջմիր շալ բեռցուցած—
Քարվանն հանեց նա ճամբա դեպ Խսպահան
ու Շիրազ—
Տունը քափուր վարդերու, քերթողներու հրամազ:

Անկէ իրեն հետ առաջ հինա, վարդյուղ, դորդ ու
զարդ,
Լուսնի լույսով քարվանը մտալ Բաղդադ լուսազարդ,
«Հաղար ու մեկ Գիշերի» կախարդ ու մեղկ եղ
վոստան,
Ուր տեղ չո՛րս բան կար հարդի— ձի, վեպ ու կին
ու դուրան:

Ենտեղ ի՛նչ վոր նա ծախեց, հաղա՛ր տվին փոխարեն.
Ո՛վ վոր մի բան գնած էր, գնել փուլթաց այն նորեն.
Ապրանք բերալ ծախելու նա՛, վոր գնել չէր կրցած.
Այսպէս փարթամ բեզիրդան Բաղդա՛դն անգամ
չէր տեսած:

Քարվանն հաղար ուղտերու հասալ Մուսուլ,
իջալ Շամ —
Փարթամ քաղաքն, վոր տոնի ծիծաղն ունի
հարստամ,
Են վոր վեպի սլես դյուլթիչ բաղար ունի շարե շար՝
Միջին խունկ և արար թուր, գերի, ծարիր ու
չպա՛ր...

Յեւ չուակ լեցուց նա նալերն՝ ամբողջ կախարդ
Արևելք —
Գոհար, վարդյուղ ու շալար, մետաքս ու շալ—
ամեն բերք,
Սունկն ու հաշիշն Արարիտ, նռան դինի տիկ առ տիկ·
Բացալ ճերմակ առադաստ—մինչև դչսո վենետիկ:

Հո՛ն, ուր շքեղ կը կանգնի մարմար ժամն Սուրբ
Մարկոսի,
Ծովի ու յոթ ցամաքի դանձը այնտեղ կը հոսի·
Հոն կը փութա դոժն ու կոմս, արքա և լորդ
խաչակիր,
Ծպտյալ խաներն Իրանեն, ամիր, սուլթան ու
Փս՛քիլ:

Վաղրիկ բեռնեքն իր ծախեց, հո՛ն շահելով մեկին
սա՛ս·
Բեռցուց նալերն՝ անթիվ դենք, արձան, պատիկեր ու
կերպաս,
Հասալ փարթամ Բյուզանդիոն, ուրկե սա՛ դիրն
ճամբեց տուն·
«Մայրի՛կ, փառքով կը դառնամ— սպրի՛ դուչակն
իմաստուն...»

X

Բակի նունենին յոթն անգամ բացալ
Շրիկնոտ ծաղիկներ՝ ժպտող հույսի պես·
Ու նվարդ դադունի՛ իր սերը լացալ
Իր դալար սերը — նռան ծաղկի պես:

Յոթն անգամ ծփաց հունձքը ծով ի ծով
Դեղին հասկերով՝ սրսուռ վոսկու պես .
Յեւ՛ անրախտ թամար ի զո՛ւր կսկիծով
Լսպատեց վորդուն - վոսկի հունձքի պես :

Յոթն անգամ ճութերն կախվեցան թուփեն՝
Ժպտող կույսերու աչքերուն նման .
Բայց գինու թասերն դո՛ւրս չելան տուփեն՝
Կարմիր ոճեկու իր դարձի ճամբան :

Յոթն աշո՛ւն մեռան մարմար ձյունի տակ ,
Յոթը ձյո՛ւն ծածկեց ճամբան իր դարձին .
Յեւ՛ անոնք գրկած մեկ վառ հիշատակ
Մի գույշ ուռենու պես յերկա՛ր լացին ...

Շինեց արագիլն իր բույնը նորեն ,
Ծաղկալ նոնենին ես ել ո՛ւրքն անգամ .
Բարի գիր յեկալ Հոռոմի յերկրեն .
Վազրիկն եր գրած . «Մա՛յր , շուտով կուգամ ...»

XI

Վազրիկ թողուց Ստամբուլ յերբ դեռ յեկած չեր
դատիկ .
Բո՛ւռն եր իր տան կարոտը՝ ինչպես թաթառն ե
սաստիկ ,
Վոր իր առջև ամեն բան կընե փշուր և ավա՛ղ .
Զբրը՛նգ , զբրը՛նգ քարվանք տո՛ւն կը դառնար վաղն ի
վազ :

Փռւթով հասավ նա կարին , գնաց Արծըն իջավ Վան ,
Յեւ մոտ դռան Դավրեթի փռեց անծայր իր քարվան .
Յոթը խափշիկ գերբներ վրանն անոր կանգնեցին .
Հարյուրն՝ դանձի բեռները սարի նման գլիցեցին :

Ամբողջ դաշտը կոներու մի քաղաք եր դունազեղ .
Ես'ւնիկ կը ծխար ամեն դի , լույսեր կային ամեն տեղ .
Պահակ եյին կանգներ հոն քառսուն կտրիճ զինալիա .
Յեւ շահ գերի ու ծառա , վորոնք համբելն ե դժվար :

Կանէր ինչպես փոթորիկ՝ խրխինջն արար , ձիերու ,
Բաշերն ոժած լուսնկան , աչքերն նման բո'ցերու .
Ուղտերն եյին տարածված վորպէ'ս ամպի դորջ
դեղեր ,
Յեւ մոտն անոնց՝ ուղտապանն մի նար աշխա'րհ
կերաղեր :

Յոթը գուսան ձեռք առին իրենց քնարն ու բանդիւ .
Յեւ վեպ ու սեր յերգեցին , արկա'ծ ու ձին
ամպաթիւ ,
Պանդուխա տաղերն վողբաղին , մինչ'ի բոլոր .
աչքերեն
Լացը մարդրիւ առ մարդրիւ վար հոսեցավ
մեղմորեն :

Հե'տո պարերգն սկսավ շուրջը վոսիկ խարույկին -
Մնծղան ու գափն հնչեցին , պար բանեցին այր ու
կին .

Դյուլթիլած քաղաքն եղ զիշեր մնաց մինչև լույս
արթո՛ւն։

Ինչպե՛ս պատմեմ յես իր վատքն, իր դանձո՞ւ ու իր
ճոխությո՛ւն։

Վաղըրիկ տա՛սն որ կեցալ վան, բայց տաս տա՛րի յեր
կարծես։

Ցերեկն առտուրն իր կըներ շնորհալի, ժպտերես։

Բայց յերբ կուգար մութ գիշերն՝ զնդան կըլլար
անկողինն

Անոր վոր կուռքն եր դարձեր՝ զվարթ քաղքի
ամբոխին։

Մի սա՛ր միայն կը բաժներ այն իր պաշտած
Նվարդեն։

Դուիյո՛ւն մը... յեմ արար ձին տուն կը ձգեր զինք
արդեն։

Ստիբայն յերկյուղն աղետի մ'այնքան հսկա ու ցավոտ՝
Ան իր մահճին կը դամեր մինչև վոսկի առափոտ։

Սերը սիրուն Նվարդի՝ Աստծու կրակ եր կտրել,
Սիրտն իր՝ շամփուրն եր անցեր որ ու գիշեր կը
մրկեր։

Եւ չի կրցալ զիմանալ եղ բարկ, անճար կրակին.
(Պայծառ մնա՛ հորդ տունը, վոսկի ճրագն իր
հարկին)։

Վաղրիկի նժույզն տեսքեդ խրտչեցալ .
Ու ձեռքի դինին թասեն թափեցալ
Յեւ ի ուրձքը ներկեց մի թարմ վերքի սկս -
Զին եւ կարմրեցա՛վ արյունն ե ինչպես :

Դո՛ւն եւ սեւերով սլարել սկսար -
Աջ ձեռքը եր կարմիր արյան հալասար .
— Պարի՛ր, իմ հարսնիկ, թո՛ղ վորդիս ցնձա՛ -
Ըսիր Դինձ, հանկարծ քունես արթնցա՛ . . .

Յերազդե ե բարի, իմ սիրուն նվարդ,
Գինին խնդուք ե, ու ձին եւ մե՛ծ բախտ .
Դընի մեջ արյունն ու վերքն ե բա՛րի .
Գուշա՛կն ե ըսեր . անցալ յոթ տարի :

Եւ շուտով կուգա վորդուս կարավան,
Կանցնի Բյուզանդիոն, կիջնե Արծն ու Վան
Ու բարձած վարդյուղ, դարդ ու անթիւ դանձ
Կուգա քեզ կարդել բամբիչ փառապանձ :

XIII

Գիշերն ո՛ւչ եր յերր Վաղրիկ հասալ Վոստան
Ծառաչատ .

ձամբան ամբողջ կը բուրեր լեւակ ու վարդ ու
փշատ .

Ծաղկեր եր թուփ ու սպարտեզ, ծաղկեր անուշ
լուսնկան ,

Ծաղկեր եր իր հողուն մեջ սերի վարդը դյուրթական :

Բլբլի լանջին յերեցալ իրենց տունը հնամի,
Վորի գլխեն անցած եր հազար փորձանք ու քամի,
Բայց դեռ կանգուն կը մնար մի ժայռի պես
անսասան .
Վազրիկ մնջեց . «Ո՛վ իմ տուն , յխառքի որերդ է՛լ
հասան» :

Մի քուրմի պես յերկյուղած՝ բացալ բակի դուռն
արույր .
— Ներսն եր փթթեր քափուր վարդ՝ շիկնոտ ինչպես
ե համբո՛ւյր .
Բացվեր եր բույլ նունուֆար՝ ասողի նման՝ դուռին
չուրջ .
Բակը դըրախտն եր անձառ՝ համակ փթիթ ու
անուրջ :

Փութով նժուլդն իր կապեց ամուր ողե մը յերկաթ ,
Ո՛ւր ձին դուռեն դյութական ըմպեց աստղ ու լուսնի
կաթ ,
Յեւ զով սյուքեն վար թափած նռան թերթեր
կոխելեն՝
Սիրտը նուռի պես փթթած՝ Վազրիկ մտալ տան
դռնեն :

Ինչպես սայլեր՝ սանդուխեն Վազրիկ սողաց դեպի
վեր ,
Սենյակն յեւալ նվարդի՝ անձա՛յն ինչպես մի սովեր-
նու քովն անոր սնարին կեցալ լուռ ու հեւադին .
Լուսնի շողը կաթեր եր մարմար աչքեն երդիքին ,

Յեւլ շուրջ դեմքին Նվարդի լույսե պսակ եր կապեր .
Սեւլ մազն անոր ծովի պես բարձին վրա յեր թափեր .
Դեմքը՝ վճխտ յերազի և բյուր թովքի եր մատյան ,
Վոր մեծ դուսան մ'եր դրած և այն կնքած

Հավիտյան :

Յոթը տարվա յերա՛զն եր մարմինն առած իր առջև .
Ե՛դ դեմքն ուղղած իր ճամբան՝ ինչպես անմուտ

վառ արև ,

Ե՛դ կեռ հոնքերն եր հիշած յերբ կապած եր ծխածան .
Եղբան սիրուն՝ չեր տեսած վո՛չ մեկ պատկեր ու
արձան :

Այնչա՛մի մեղմ եր իր շունչը , կարծես յերբեք չե՛ր
չնչեր ,

Բերանն՝ հասուն մի նուռ եր , կարծես միա ու

արյուն չեր .

Կոպերն իր նուրբ՝ ամպի պես ծածկեր եյին իր

աչեր .

Հրեղեն կարա՛պն եր , վոր մի կաթ լճի ափին կը

հանդչեր .

— Նվա՛րդ , հողյա՛կ , լմ անդի՛ն , Վաղրիկ մեղմով
փախաց .

Մուրս ճամբորդ ե յեկեր , բա՛ց ծով աչքերդ ու վեր
կա՛ց .

Սիրու մե՛կ բառ խոսե ինձ , մեռնիմ տաճար քո

բերնին -

Ապա դողով սպասեց՝ ինչպես լացող ուռենին :

Նվարդ աչքերն իր բացավ, եդ ինչ անճառ բերկրու-
թյուն.

—Վաղրի՞կս ես դու, թե՛ յերազ, քո՞ւն և՛մ արդյոք,
թե արթուն.

—Վաղրի՛կդ ե վոր քեզ կուզա՝ թողած իր զանձն ու
քարվան.

Նվարդ վտաքի յեր յելած՝ ինչպես լույսի
չատրվան...

Յեւ զիրկն ինկան իրարու մի դույզ շողի հանդունակ,
Բերան բերնի ծաղկեցան ինչպես յերկու բարունակ.
Ապա անխոս դեմ առ դեմ անհազ իրար դիտեցին—
Մի գույզ սիրող լուսահավ՝ մթուն ձգված
առանձին...

Վաղրիկ հանեց մի մանյակ՝ ամբողջ մարգրիտ ու
սուտակ

—Յեւ այն կախեց Նվարդի կարաս վրդեն սպիտակ.
Ու յոթն անգին մատանի՝ յոթը տարվա իբր նշան՝
Անցուց անոր մատները քնքո՛ւչ ինչպես ջրշուշան:

Հանեց սասակ մի չքեղ՝ տասը աստղե հորինված՝
Մեջտեղ շողակն մի արև, ասես սիրով հրդեհված,
Յեւ այն դրավ Նվարդի սիրուն գլխին, և ըսավ.
—Իմ սե՛ր և իմ թագուհի՛, փառքի մեծ որդե

հասավ...

—Վաղրիկ, տանջված իմ գլխին դո՛ւ ես լոկ թագ
ու սասակ.

Ու փառքս՝ վորպես բարտենի ձգվող դալար եդ
հասակ.

—Բերեր եմ քեզ անբավ գանձ, ապրանք, գերի ու
գոհար .

—Սիրտըս միայն քեզ կուզե, ի՞նչ ընեմ գանձն ու
աշխարհ . . .

Գիշերն ո՛ւշ եր, յերբ անոնք խոր քուն մտան լուսնի
հետ—

Բացված յերկու թարմ կոկոն քափուր վարդի
հոտավետ—

Վոր չե՛ս գիտեր թե արդյոք պիտի բացվի՞ն վաղ
նորեն՝

Առանց անդարձ խլիվելու սիրող ձեռքե մ'անորեն . . .

XIV

Լուսաստղն յելած եր արդեն ինչպես կանթեղ
աղամանդ ,

Ու կը վառեր արամորեն վերև եղ տան հնավանդ ,

Չվի պա՛հն եր քարվանին . նժույզն՝ սեզ վիզն իր
տնկեց ,

Ու բուռն վաղքին կարոտը մութին մեջ զի՛լ վրնջեց :

Թամար ցատկեց իր տեղեն—խրխինջ իր տան
բակեն եր . . .

Վո՞ր խենթ ասպետն եղ ժամին իրեն տուն հյուր եր
յեկեր .

Կամ թե չըլլա՞ Վաղրիկի քարվանն եր ան սպասված ,

Վոր շուտ իր տեղն հասնելու համար մթով եր
քալած . . .

Սիրտը դողով՝ հեյլագին թամար իջավ իրենց բակ,
Ուր կը հնչեր սալին վրա, արար ձիու կուռ սմբակ.
—«Վորդուս ձիւն ե սա հրեղեն, մեռնիմ կամար
իր վըղին.
Քարվանն ել դո՛ւռնն ե անշուշտ, անթիւ դանձով
միասին»:

Բացավ բակի դուռն արույր, վոր չոր լացով
ճըռճըռա՛յ,
Դո՛ւրսն եր սմայ-ծառերու սոսալին անդամ եր լոսած.
Հեռվեն կուգար դետի յերգն—ամբողջ կարոտ ու
սարսուռ.
Թամար՝ շիտթ՝ յետևեն գոցեց բակի ծանըր դուռ...
—«Յեկողն յեթե վաղրիկն եր, ո՞ւր են քարվանն ու
բեռներ.
Շքեղ վորդի՛, հեգ մայրըդ, դարձի ճամբիդ թող
մեռներ.
Վորի՞ն ե են սև նժույգ... ո՞վ Տեր, մի՞թե հնար ե
վոր հեղ ու քաղցր հարսնուկըս վորդուս դեմ
դալին այս լարե»:

«Մի՞թե իր լացն ու հառաչ կե՛ղծ են յեղեր ու
պատիր,
կե՛ղծ են յեղեր պահքն ու ծոմ. մի՞թե ժամը՝
ծնրագիր
Նստած՝ իոխան աղոթքի՛ ոտար սե՛ր ե կարդացեր.
Ո՞վ ե տմարդ են ասպետն, վոր դավկիս տեղն ե
գողցե՛ր...»

«Անոր սիրով տանջըլի վորդիս ամբողջ յոթ տարի
Կուրծքը բանա բուքին դեմ, գլուխն դընե ժեռ քարի,
Իսկ իր սերի առարկան, ծոցը բանա գողերուն,
Ծաղրե վորդիս, Կյանքին թույն խառնե, հացին ել
արյուն...»

«Ոտա՛ր աղջիկ, դո՛ւ մեր տուն մտար վորպես
հրեշտակ,
Ըսինք, դարո՛ւնն ես ծաղկած, արևն ունիս կոպիդ
տակ.
Հիմա չար դե՛ն ես, մեր սիրտն ամո՛ւր բռնած
կը քամե՛ս.
Խարվա՛ծ վորդի՛, արևառ ճակտիդ մատա՛ղ լինիմ
յես...»

Թամար դո՛ւ չէ հեյալեն սենյակն յելալ իր հարսին
Շնչատ հասալ բարձին քով, վորի վրա միասին
Յերկու գլուխ նշմարեց և ո՛ւր լսեց յերկու շունչ.
Մի դո՛ւ ինկալ ծունկերուն և իր հոգուն մեջ՝
մռունչ...

Մի սրա՛հ ուղեց նա նետովի վրա պատվի եդ գողին,
Ակռաներովն իր պատուել կոկորդն հարսը խաբողին,
Յեկ կամ ճանկել Կյանքն անոր՝ ձաղը խլած
վազրի պես,
—Վախցալ, վոր իր ուժը ղինք կրնար դավել
վերջապես:

Հանկա՛րծ իր քով, պատեն կախ տեսավ զրահ ու
դենքեր
Մի դանձի պես՝ իր ձեռքը արար դաշույն մ'եր
ինկեր,
—Աղտն, վոր դու տանս քսեցիր թող այն սրբե
քո արյուն,
Ըստվ. անոր կուրծքին մեջ խրեց հատու եղ
դաշույն...

Ֆավոտ մուռնչ մ'եր սրութկաց զարնված հսկա
եղ լանջին
—Նվա՛րդ, սրտիս ի՞նչ կըլլա. զանգերն ինչո՞ւ
կը հնչեն.
Նվարդ ցատկեց իր տեղեն. «արյո՛ւն, արյո՛ւն,
ո՛վ աստված,
վաղըրի՛կ, դո՛ւ ես կը տքաս. դո՛ւ ես արդյո՞ք
զարնված...»

—«Կուրցե՛ք աչքե՛ր, խլացե՛ք իմ չար, անտեր
ախանջե՛ր.
Կուրծքը, վոր յես սխտոեցի, մի՞թե դավիկիս հաղթ
լանջն եր.
Նվա՛րդ, վառի՛ր ճրագը, մեր տան ճրա՛ղն ե
մարո՛ղ...
Ո՞վ է լսել վոր դառնա մայրն իր վորդու սև
դրո՛ղ...»

—«Ես ի՛նչ աղու կը հնչեն զանգերն արծաթ՝
քարվանիս.
Նվարդ դուռեն դո՛ւրս նայի՛ր... ինչո՞ւ ասլած
կը կայնիս...»

Մոմի շառ լույսն եր ինկեր դեմքին վրա վազրիկի.
Աչքերն եյին նվազուն նման մարող կրակի:

Կարմիր դաշույնն ձեռքին մեջ Թամար անշարժ եր
կեցած,
—«Անսիրտ աստված, անե՛ծք քեզ... Գուշակն եսպես
չե՛ր պատմած.
Վոսկի ու փառք կուզեյի—սե ու արյո՛ւն կամեցար.
Վորդիս գրկել տենչացի—դահիճն ըրիր ինձ
խելա՛ր...»

Նվարդ սեղմեց իր բռունցքն, վորմե արյուն
կը կաթեր.
Կարմրեր եր աչքն՝ արյունեն, կարմրեր՝ ձերմակ
իւր լաթեր.
—«Ձեռքըդ չորնա՛, սևսիրտ կին, ինչո՞ւ կուրծքըս
եւ չի բացիր.
Դու՛ւ վոր լոկ փառք փնտրեցիր ու հարող եւ բո՛ղ
կարծեցիր...»

—«Մայրի՛կ, այստեղ մոտեցի՛ր... տե՛ս խոնջ
վորդիդ ե յեկեր...
Ի՛նչ... քեն ունիս ինձի դեմ... հողյա՛վ, ինչո՞ւ
յես փղձկեր»:
Նվարդ խլեց սնտուկեն թանկ ու ձերմակ մի սավան,
Անով փորձեց կեցնել քանդվող կրծքի շատրվան...

—«Նստե՛... Նվա՛րդ, բարձիս քով... անս՛ւշ նայե
աչքերուս...
Ձըրը՛նդ... զըրը՛նդ... կը լսե՞ս... բերե՛ք քողեր
վոսկեհյո՛ւս...»

Գոհա՛ր բերեք տուփերով... ես ել հինան ու
հարդի...
Բռնի՛ր ձեռքես... վառեցե՛ք վոսկի ջահերն ի՛մ
վառքի...»

«Բա՛յց դու կուլա՛ս... պաշտելի՛ս, դեմքիդ քողն
ի՛նչ հարմար ե...
Աչքերդ անգամ մ՛եկ տեսնեմ... ձեռքըդ սառ ու
մարմա՛ր ե...
Զըրը՛նդ, զըրը՛նդ... բաց... դուռը... քարվանսն ե
այն հաստպառ—
լույսերն... ինչո՞ւ... մարեցի՛ք... ջո՛ւր...
ջո՛ւր. ցո՛ւրտ ե... ու խալար...»

Վաղըրիկ բերանն իր կնքեց ինչպես մի տուփ
դյուլթական.
Փակեց աչքերն կարոտած՝ մահի քնով մշտական.
Նվարդ դիտեց այն յերկա՛ր, անլաց հեծքով մը
քանդիչ.
Ապա հանկարծ արձակեց սո՛ւր և վայրագ մի
քրքիջ...»

Թամար մե՛կ մը նայեցավ ձեռքի արար դաշույնին—
Չե՛, այդ քրքիջն ավելի՛ հատու յեր ու մահադին,
Մեկ ել վորդուն նայեցավ, վոր մե՛ծ քափուր
վարդի պես
վերքը կրծքին՝ կը պառկեր. հա՛րսն ել սոխակն եր
կարծես,

Վոր եղ վարդով խելահեղ՝ կերգեր ու պար
կը դառնար․

Մերթ քող ձգած իր գլխին՝ լուռ ու անշարժ
կը կենար․

Մերթ ել ծոած Վազրիկի ախանջն ի վար
կը մնջեր․

«Վէ՛ր կաց, հողուս սիրական, գուշակն եսպես
պատմած չե՛ր․․․»

Նորե՛ն պարել կըսկսեր․ «մա՛յր, տե՛ս թիթեռն ես
վոսկի,

Թուերն նախշուն են ինչպես աչքերն անուշ՝
Վազրիկի․․․»

Յեւ կը վազեր շուքի պես Նվարդ անոր յետևեն՝
Վոր իր կյանքի յերա՛զն եր, ինքն ել՝ անոր

խենթ դերին․․․

—«Գլխի՛դ փուլ դա յերկինքըդ, քա՛ր եմ, ինչպե՛ս
դիմանամ,

Անրախտ Նվա՛րդ, հերի՛ք ե. ներե՛․․․ ա՛խ, թող յե՛ս
կուրնա՛մ․․․»

Մեկ ել կուրծքին մեջ խրեց դաշույնն եղ սո՛ւր,
արյունո՛տ․

Մրմո՛ւնջ մըն եր․․․ Յեւ Թամար դնաց պատկիլ
վորդուն մոտ․․․

Իսկ դեռ Նվարդ՝ անտարբե՛ր իր խենթ պարը
կը դառնար․

Մերթ ել կուլար վողբադին ինչպես ջարդվող
մի քնար․

Կամ զիլ ու բարձր կը քրքչար. «Գուշակն եսպես
պատմած չե՛ր».

Մերթ ել թիթեոն բռնելու տենչեն կարծես
կը թռչեր...

XV

Անցավ գիշերն ահավոր, վորպես տեսիլ մի ցավոտ.
Ու վրա քաղքին ծաղկազարդ՝ իջավ վոսկի առավոտ.
Զույգ զույգ սարեկ ու ծիծառ՝ ծաղկուն ծառերն
ըրին թառ

—Կտուց կտցի մնջելով հնչուն սիրերդ մը անճառ:

Ամեն մի տան յերգիքեն յելավ ծուխը ծիրանի.
Վա՛ր եր ամեն մեկ թոնիր, ամեն աղութ ընտանի.
Միայն սևսիրտ Նվարդի տունն եր անծո՛ւխ,
անկրա՛կ.

—Գրոզն դուռնն եր մտեր և այն թողեր ավերա՛կ...

Նվարդ մազերն փետտելով դեպի Վաղրիկ կը
խուժեր—
Վստահ՝ վոր բարկ համբույրով պիտի խոր վերքն
եղ բուժեր.

Յեկ են չքեղ պարմանի արյունն սառած
չուրթերուն՝
Իր խենթ պարը կը դառնար վորբուկ յեղնիկին
եղ սիրուն:

Մերթ կը վազեր դեպի բակ, հո՛ն ուր նժույզն եր
կապած.
Ճակատն անոր կպաղներ՝ բաշին հետ մազն իր
խառնած,

«Քաջիս հրեղեն յերկվա՛ր, հիմա կելնե իմ ասպետ,
Յեւ կթռիք դեպ աստղեր՝ ինձ ել առած ձեզի
հետ...»

Հեռվէն, վանա ճամբի կողմ յելալ վողջին վոսկեղէն,
Ինչպէս մի ամպ յերկնքի դաշտին վրա լուսեղէն,
Ու հետ անոր զըրնգուն զողանջն արծաթ դանդերուն,
Յեւ հետ անոր վըրընջունն՝ հազար արար
ձիերուն...

Մոտիկ բանող մշակներն մոռցան ցանքերն ու
պարտեզ

Յերբոր քարվանն վաղրիկի հպա՛րտ յելալ
ի հանդես.—

Ձըրը՛նգ, զըրը՛նգ մոտեցալ. վոստան մարդե
դատա՛րկ եր.

Ամեն դեմքի դարմա՛նք կար, ամեն շուրթի ել՝
գովքե՛ր:

Հովիւն կըսեր—«Թիւն ասոր մե՛ծ ե նույնիակ
աստղերեն,

Յերբոր լուսնակն ե մտեր, հատերն յերբ դեռ
քնե՛ր են...»

Ասպետ մը թե—«Սողոմոն եսքան դանձ չե՛ ունեցած».
Նավորդն. «Ասոր չտի ավազ վո՛չ մեկ ծովեզր եմ
տեսած...»

«Յերնէկ են տանն, վոր տերն է եսքան անճառ

ճոխության»

Ու կը քալեր դեռ քարվանն, վոր ծայր չուներ ու

վախճան.

Յեւ վողջ Վոստան կունկնդրեր կարծես վեպի մը

կախարդ,

վոր հին դրքն մ'եր յերզած վարպետ դուստն

մ'ալեզարդ:

Ու մեծ գետի մը նման քարվանն անլերջ կը հորդեր՝

Իր ծոց ժողված անթիվ դանձ, բուրմունք ու շալ ու

զարդեր,

ձոթը հասալ Վաղրիկի անտեր դրան առջև դո՛ց—

Ու հոն կեցալ կազմելով մի ծո՛ւլ ծփուն, ալեկո՛ծ:

Գիտակ լիջալ նժույզեն. դեմն եր բակի դուռը մեծ.

Թափեց վաղ դուռն ամբակուռ—ներսեն լոկ ձին

վըրնջեց.

Նորեն թափեց անհամբեր—դո՛ւռն եր մ'լայն վոր

կերդեր.

Յերբորդ անգամ վոր թափեց—նվարդ առջևն եր

կանգներ:

—«Վողջո՛ւյն, չքնաղ տիրուհի՛, քարվանն բա՛րով

հասեր է.

—«Կեցի՛ր, Վաղրիկս յես կանչեմ—վարդը սրտին՝

պառկե՛ր է.

Հեռո՛ւ ճամբն նա կուզար՝ տանջված ու շա՛տ

հողնած էր.

Մայրն էլ կարծեց թե ոտար մ'եր վոր ծոցս

պառկա՛ծ էր...»

Գիտակ շիտթ նայեցալ զարնւլած եղ վորբ յերեյին .
Մաղերն ալիք առ ալիք մինչև ծունկերն կիջնեյին ,
Դեմքն եր դունատ մոմի սէս , կարմիր եր լաթն

սպիտակ .

Նայլածքն եր մութ ու պարսպ՝ ինչպէս անդունդն
անհատակ :

—«Ի՞նչ կը նայիս ձեռքերուս , պարսիկ հինան ե
հարդի .

Պատանք բերլի՞ր մայրիկին , վոր հոն անձայն
կը պառկի՛ . . .

Տե՛ս , տե՛ս թիթեռն ի՛մ վոսկի—լանջը կարմիր
կակաջ ե .

. . . Կեցի՛ր , ձա՛յնն ե վաղրիկիս , զարթնե՛ր ե . . .
ինձ կը կանչե . . . »

Ըսալ բուքի սէս արա՛դ խուժեց սենյակն աղետին .
Արեն ինկած եր յերդեն , և վողջ մահիճն ու դետին
Կասեր եյին լերդ արյուն . Թամար պառկած

վորդուն քով՝

Անոր ճակատ կը շոյեր կարծես սառած իր ձեռքով . . .

Վաղրիկն ել բա՛ց աչքերով զարձեր եր դեպ
լուսամուտ ,

Ո՛ւրիկն քարվանն կերենար՝ սուտլա իսառքով
ոճանուտ .

«Վե՛ր կաց , անուշ սիրակա՛ն , անծայր քարվանն ել
հասալ՛» .

Կանչեց Նվարդ . ու մեկ ել՝ իր խոլ մահպարն
սկսալ . . .

Գիտակ, վոր լո՛ւռ՝ Նվարդին մինչև դուռն եր
հետևած,

Տեսալ արյունն ու վերքը, տեսալ կարմիր
արարված—

Յեւ հասկցալ թե աղետն շանթի նման իջած եր.

Գիտցալ ինչո՞ւ սիրահալն վարդը լալին
զժված եր...

Լալով մահճին մոտեցալ եղ սեզ բարի ծերունին.

Ու գիրկն առած դանդրահեր գլուխն՝ անբախտ
պարմանին

Ոճեց մի հոր համբուլով՝ սառած ճակատն ու
այտեր.

«Ինչո՞ւ ինձ չը լսեցիր, ինչո՞ւ թողիր տունը
անտե՛ր...»

Գիտակ կանչեց քարվանէն յերկու հորը գիտնական,
Վորոնք կախարդ դեղերով և թանկ յուղով

պատվական՝

Մորն ու վորդու գիակը հավետ անեղծ դարձուցին,

Յերկու կույսեր ել անոնք փարթամ լաթով
պճնեցին:

Ապա բերին հոտավետ փայտե յերկու սնտուկներ—

Մե՛կն եր բանված սատափով, մե՛կն ել վոսկով
ծեփուն եր,

Ու հոն ծալ-ծալ մետաքսի մեջ և խնկի ու վարդի

Դրին թամար, ու Վաղրիկ, վոր սիրտն եր հեզ
Նվարդի:

Հետո ծաղկով զարդարած եղ զույգ հարգի
սնտուկներ

Բարձին յերկու ուղտերու . յերկու տասնյակ
խաբչիկներ

Անհուն սուգի նման՝ սև՝, անոնց պահակ կանգնեցան .
Ու յերբ միջինք չեր յեղած՝ ճամբա ինկալ կարաւան :

Յեւ կը փովեր զողանջը հազար արծաթ զանգերու՝
Տրտո՛ւմ ինչպես յեղերերդ , թաղե ի թաղ և հեռո՛ւ .
Յեւ նուրբ փոշին խունկի պես կելներ վոլոր ,
ողապա՛ր ,

—Կարծես մահի թափորն եր լալով ինկած
ճանապարհ . . .

Մեկ ճոթն անծայր քարվանին արդեն դաշտը
հասած եր .

Մեկալ ճոթն ել դեռ անտեր դուռին առջև կսպասեր .
Ու հարց կուտար ամբոխը ամեն մարդի ապահար—
«Բարվանն ինչո՞ւ յեր յեկած , ինչո՞ւ արագ խուշո
կուտար» :

Վերջին ձիերն ել թողին դուռն եղ մռայլ ու անտեր .
Բայց դեռ նվարդ՝ տենդադին իր բակն ու տուն
կը դիտեր ,

Վոր իր սերի ու վշտի ամուր վանդակն եր յեղած .
Իստենլ զինք այդ անցյալեն , մի՞թե հնար եր ,
աստվա՛ծ :

Մինչ կը հոսեր քարվանը՝ մի գետի պես վոսկեջուր—
Որեն թեքած եր սարին , կարմբեր եր դաշտ ու բլուր՝

Խորունկ բացված Վազրիկի լանջին նման վիրավոր
Շորոր կերթար դեռ քարվանսն ինչպես մի ամպ
հեռավոր :

Նվարդ իր տանն նայեցավ վոր ել կնքված
դամբանն եր ,
Այա կախարդ քարվանին , վոր հեռն առած կը տաներ
Վազրիկն անուշ և արձակ մաղերն հովին ցանելեն
Խուժեց դեպի կարավան , վոր խուլս կուտար զնդալեն :

Ի՛նչ վոր յերբեմն նա ուներ—Անցյալն ու սեր ու
յերազ—
Յեվ ինչ վոր եր իր անձը , և իր պատկերն հեղանազ—
Հանձնած եր նա քարվանին , վորի տրտում ստվերն
եր—
Անոր պիտի հետևեր , վո՛ր մեկ ճամբեն այն
քայլեր . . .

Յեվ կը զնդար հեքյաթը հազար վոսկի զանդերուն—
Միրու կանչին պես դյուլթիչ , մի վողբի պես
դալարուն .
Ու կը վաղեր շուքի պես Նվարդ անոր յետևեն ,
Անծայր ճամբեն , վոր արդեն վորբ կը մնար
արևեն . . .

ԼԵՅԼԱ ՅԵՎ ՄԵՋՆՈՒՆ

I

Սարի գիշեր — յերա՛ղ՝ հյուսված աստղերով,
Թովիչ բույրի և հեշտանքի անտակ ծո՛վ,
Յելալ ծածկեց հանդերն ու գյուղն ու բլուր
Յեվ հեշտ քնին ամենքն ըրալ անձնատուր:

Մշակ Մեջնուն — անհայր վորդին Դադոյին
Կուն կը մտներ հանդի դատեն իր դարձին.
Յեվ մի աղջիկ դալար սալլի ուռի պես —
Յերաղին մեջ, նաղանքներով կուղար տես:

Կարծես մի գույգ կաքալ էյին լուսածին —
Թեև վոսկի լույսովն բարի արևին
Իբարու քաղցր աչքերուն մեջ տխրանույշ
Յեվ վոչ մեկը իրեն պատկերն տեսած էր:

Ու հմայքեն եդ յերաղին հրեղեն՝
Յեվ կարտտեն եդ աղջկան լուսեղեն,
Մեջնունի սիրան ամբողջ ուր կարյուներ
Մի յեղնիկի լանջին նման կարևեր:

Պատերուն տակ խոփերը ժանդ կապեցին
Ու բանտի պես վազված մնաց գոմին դուռ.

Դաշտի ճամբին սայլերն ե՛լ չի ճոռացին,
Յեւ ջանքերը մնացին չոր ու անջուր:

Մեջնուն դարնւած, վորբ կռունկին եր նման,
Վոր անկարող իր յերամին հասելու
Մի լճի յեզր արյունելով վուզար ման
Որհասարկան — ու յերամեն շատ հեռու:

Նա անտառին յերգեց իր ցափն ահագին
Յեւ իրեն հետ լացավ իր սազն աղեթել.
Ու թերթերը՝ թռչնած դողեն եղ յերգին՝
Վա՛ր թափեցան ինչպես մեռած թիթեռներ:

Նա իր վերքը բացավ դետին ու ալին.
Յեւ ափերուն վրա ծաղկեցան տրտմադին
Վայրի վարդեր ու կարմրագեղ կակաչներ —
Ինչպես վերքե կաթող արյան վառ շիթեր:

Յեւ Մեջնունի սիրող մայրը սևաբախտ,
Վոր իր վորդու թագուն եղ վերքն եր տեսած,
Մի առավոտ անոր վզին նետվեցավ.
Մաղերը խռիվ՝ ինչպես անտառն հողմակոծ՝
Անոր ուսերն ի վար ինկավ լալագին:

«Ով մահի մեջ քալող հրեղեն Մեջնունիս
Տրտում ստվե՛ր, ասա քո մոր ցավազար,
Մո՛րդ, վոր քեզ հետ շիրմե շիրիմ կը տանիս.

Մորմե՞ղ ե՛ լսկ պիտի քո վերքը պահես,
Վորմե՛ լեռը հազար կակաչ ե բացեր.

Լով ծոցի՞ս մեջ լացըդ թափել կը մերժես,
Վորմե հովը հաղար հառաչ և հյուսեր:

Ա՛խ, եդ վերքը, վորդյա՛կ, ծանր և քո սրտին,
Անոր կեսը թո՛ղ սրտիս մեջ յես կրեմ.
Վշտիդ բեռնն վարդ հասակդ կը կքի.
Թո՛ղ վոր կեսը յես ուսերուս բեռցնեմ...»

Մեջնուն բացավ իր սիրտը մորն, ու թողուց
Վոր իր վերքի անդունդներուն նա նայի.

— «Քներ եմ թե չե՛, իմ անբախտ մարե,
Լուսե մի աղջիկ — վարդ ու ամբարե
Կաքավի քելքով, յերկնային փելքով
Անուրջի պես ջինջ կը կայնի իմ քով...»

Բլբուլի նման նա կը ճլվլա —
Յերեսն և արև, շրթները՝ լալա,
Հենց բռնել կուզեմ — ինձմե խույս կուտա —
Հրեղե՛ն յերազ — և կա՛ և չկա՛...»

Կարոտես կառնեմ շահենի թևեր,
Ա՛յ, դու սև, չա՛ր բախտ, քո տերը մեռներ —
Կը համբխե՞ թե չե — մի ծով խոր, անծեր —
Կը բացվի մեր մեջ — կընկնին իմ թևեր...»

Կրա՛կ եմ ընկեր, սևավոր մարե՛,
Սիրու բոցն յերեր ու հոգիս կերե.
Գիշերը վոր դա — կարոտ եմ լուսուն,
Որը վոր ծագի — կսպասեմ մթուն...»

Ըստով անոր ցալով զարնված հեզ մայրը ,

«Անբախտ վորդիւ, մայրդ ցալիդ թող մեռնի,
Եւ ամային ու անապատն ե իմ տուն
Մինչև կախարդ մի լճակի յերազեն
Սիրուդ կարասն՝ հտիչտակած քե՛զ բերեմ...»

II

Որե՛ր անցան. ու մոռացված դեղձենին
Նորեն բացավ իր ծաղիկներն աննման.
Յեւ մաղերուն վրա ձյունի սառ փոշին՝
Մեջնունի մայրն չափեց Արատսն ու Բոհտան :

Նա դյուղէ դյուղ թափառեցավ տենդազին ,
Ու կույտերուն բաժնեց լաչակ ու ծարիր ,
Վորով անոնք իրենց աչքին՝ անդունդին
Թոյլքը կուտան , և ունքերուն՝ յերկնի ծիր... :

Ձուրերու ավն հուլունք բաժնեց ամենուն .
Գուցէ վրդե մը այն կախած միջոցին
Տեսներ պարիկն իր Մեջնունի իղձերուն
Յեւ հուլունքը մարդրիտ կարեր վիզն ի վար :

Վրանս վրան նա գինդ բաշխեց կույտերուն ,
Բերվորնէրուն տվավ սանդր ու հայելի ,
Վոր թե մեկը ժպտեր իրեն սրտակերին՝
Եդ ժպտին մեջ տեսներ նա հույսն իր զավկին :

Նա ֆալ բացավ աղջիկներուն քաղքենի ,
Ու պատմերդեց անոնց վեպ ու հեքյաթներ .
Գուցե մեկին բախտը պատմած միջոցին
Իր Մեջնունի բախտն անոր հետ դուշակեր :

*

Այսպես շտիեց նա դաշտ ու սար առանձին
Մարմինն առած մի յերազի ի խնդիր .
Յեւլ ապրեցավ ժխորն անմխտ քաղաքին
Միշտ վնտուելով վորդու պարիկն անբասիր :

Ծա'տ եր հողնած , անդսր ինչպես մի դիտի ,
Յերբ կանդ առավ ասին աղբյուրին Սինջանի ,
Վոր մի յերգով անմահական ու հստակ
Կերթար լուծվիլ մի լճի հետ արծաթի :

Հոն մի աղջիկ , առաւտտեն դեղեցիկ՝
Ձեռքն արծաթ թաս՝ աղբյուրի ասին եր կայնած :

Հատակն անոր դեղեցիկ եր ու փարթամ ,
Ինչպես գետի ասին կանգնող բարտենին .
Դեմքը ծաղող արեղական եր նման .
Անոր աչքերն սարը պառկող այծյամին
Աչքերու հուրքն և անուշ թովքն ունեյին .
Թարթիչները արծրվի թև լինեյին ,
Վոր նորածագ արևի տակ կը թռի :
Շուրթերն անոր համով կարմիրն ունեյին
Ընտիր նուան հատիկներուն գինեթոր .
Յեւլ կարապի անոր վիզը շնորհավ՝

Մարմար քարեն լույսի նման յերկարող
Մի ջրվեժի ուներ՝ հրապույր անպատում :

Պատկերն անոր ջուրին ծոցը կը շողար
Յեւ աղբերակն՝ անով դերված՝ ու գինով
Իր մեղեդին և ընթացքը կը մտնա՛ր...

Սիրուն աղջիկն յերբ վոր տեսաւ յեկող կին
Վաղեց, գթով թեւը մտաւ ժպտադին.
Դատարկ պարկը անոր ուսեն վար առաւ,
Ու նստեցուց այն կանաչին վրա դալար.
Արծաթ թասով անոր ալեն ջուր բերաւ,
Խմեց ծեր կինն, ու շունչն իրեն դարձաւ յետ,
Վորդու սիրածը գտնելու հույսին հետ :

— «Աղջի՛կս, դալար մնա հասակդ հովիտյան,
Ու կատարվի փախադն հողուտ կուսական» :

Յեւ շիկնեցաւ աղջիկն ինչպէս թարմ կակաչ.
Առաւ, սրագնեց Մեջնունի մոր գողդոջ աջ,
Ու ձայն տվաւ. յերկու առույգ հովիվներ
Փռւթով բերին լոջ ու կարադ, կաթ ու սեր
Ու ծեր կնոջ հրամցուցին հարգանքով :

Իսկ կույսն անուշ նստած տանջված եղ մոր քով
Արևի պէս անոր վրա կը ծագէր
Իր դէյութական, իր անասպատում սև աչքեր.
Ապա հարցուց, մինչ բոցի պէս կը շիկներ.

— «Մերըի՛կ, ի՞նչ ցավ ե քեզ սարերն ես նետեր».

— «Գոհար աղջի՛կ, լոկ Մեջնունիս անուշ սե՛ր»

— «Մերըի՛կ, ինչե՞ն են քո ճակատի կնճիռներ...»

— «Չարքաչ կյանքը, և հալածանք ու հողաբեր
Յեզվ Վորդուս ցավն են անտնք հոն ակոսեր...»

— «Սաթ մաղիդ մեջ՝ արծաթն ինչե՞ն ե բուսեր»

— «Մորն անհուն սերն ու ջարդըլած իբ հույսեր
Կրնեն սև-սաթ մաղերն անոր սարխաակ,
Սիրտն՝ սևալոր, մեջքը կքած ցավի տակ...»

Լուեց աղջիկն. աչքին մեջ լաց կերևար.

Գիրկըն առավ դլուխն եղ մոր Վշտահար,

— «Թող կատարվի Վորդուդ կարտան-տանջված մա՛յր...»

Ըսավ պաղնեց անոր ճակատն ու մաղեր:

Իսկ Մեջնունի մոր սիրտն իրեն կը խոսեր.

— «Ահա՛ վնասածդ, քո վարդ հարսը, Վորդուդ սեր...»

Յեզվ իբ հողուն մեջ՝ ցավերու տակ կործան՝

Կամար կապեց պայծառ հույսի ծխածան...»

Մեջնունի մայրն հարցուց.

«Եա՛կ սիրադին,

Ի՞նչ կոչեմ քեզ—տեսի՞ւ, հրեչտա՞կ թե չե կի՞նք.

Տեսիլ ըսեմ, են չե քեզ պես վաղաքուշ.

Հրեչտակ ըսեմ, հրեչտակ քեզ պես չե՛ բարի.

Թե կին ըսեմ, հողեղենի չես նման.

Ո՞վ էս արդէ՞րք, և ի՞նչ անուն պատվական
Կուտան քեզի ծնողք, ոտար, ազգաւիան» :

Լեյլան անոր ցուցուց հեռու վրաններ .

— «Կոներն են են մեծ ցեղապետ քոչարին,
Վորի սահմանն կանի հետ են սարերուն
Մինչև Շիրվան, մինչև Տարոն ու Սասուն,
Վորի դաշտերն ու արտոներն կերկարին
Տիգրիան ի վար մինչև Բոհտան ու Բառլին .
Անոր աղջիկն էմ . Լեյլա՛ է իմ անուն . . . »

Կոռը ձեռքին, ուժ տալով ծեր ծրնգերուն՝

Վոռքի յեկավ անբախտ մայրը Մեջնունի .

«Լեյլա՛, աղջիկս, թող շէն մնա քո հոր տուն . . . »

Ըսավ . տրտում ինկավ դարձի ճանապարհ :

Լեյլան շիտթ՝ վաղեց անոր յետևեն .

— «Կեցի՛ր, մերիկ, մեր տուն կեցի՛ր էս դիշեր .

Մութը կիջնե—դուբան ահ ու դող ու գազան

Դարան մտած՝ պատրաստ վորսի կողատեն .

Ինձ հյուր յեղի՛ր, աստծուն հյու՛ւր էս դիշեր . . . »

— «Լեյլա, աղջիկս, տունըս դարձավ պրիչա՛կ . . .

Դու՛ մեծատուն, Մեջնունս՛ աղքատ ու մշա՛կ .

Մարդս շուն լիներ, խեղճ ու մշակ չլլիներ .

Դե՛, դուրս յելե՛ք, գողե՛ր, կատաղած դաղանձե՛ր

Հոշոտեցեք խեղճ Մեջնունի՛ անբախտ մա՛յր . . . »

Ըսավ, լալով բռնեց դարձի ճանապարհ :

Լեյլան շմա՛ծ յերկա՛ր անոր նայեցավ .

Սիրտը փլավ, ինքն ել նստած կո՛ւշտ լացավ . . .

Մեջնունի մայրն թողուց Սինջան ծաղկալեա
 Ու տուն դարձաւ, վորդու անձար վերքն վր հետ .
 Վստահ դիտեր թե մի աղջիկ չեր Լեյլան,
 Այլ աիրաւառ մի բոց յերա՛յ լուսեղեն
 Աշխարհի վրա— իրենց հասն շա՛տ հեռու .
 Վորի անհաս սրտովանդանին հասնելու
 Արծալին թևերն անգամ տկար կմնան,
 Մեջնուն պիտի վաղե անոր սովերին,
 Ինչպէս մանուկն կարծոտիլի յետևեն,
 Լոկ իր մատղաշ սիրտը վերքով ծածկելու :

Մայրն ու վորդին լալով ընկան իրար գերի—
 Ինչպէս իրար կը գրկեն քուքն ու խաւար .

— «Մարե՛, տանջված ու եղ մաշած կերպարանքդ
 ձիշտ պատկերն է վն՛ հույսերուն ու կյանքին :
 Վոտքերդ, վոր իմ սերը փնտոել գնացին
 Ճամբի խճեն ու փուշեն են վիրավոր .
 Լոկ մի քուրջ ե վոր մերկությունդ կը ծածկե .
 Գիշերաթույր քո մաղերու վրա, մա՛յր,
 Կարտան ու վիշտն իրենց ձյուներն են մաղած .
 Յե՛վ աչքիդ մեջ յես սրտակերը կը տեսնեմ
 Մեռելներուն, վոր կյանքի մեջ կը քալեն . . .
 Ըսե, իմ մա՛յր, աշխարհներե դուրթական
 Վորդուդ նարո՞տ թե մահաճոն ես բերած» :

— «Յերնե՛կ սիրու նարտան վորդուս բերեյի,—
 Մահաճոնը թող թշնամուդ փայ լինի .

Յես քեզ մորկանդ սիրող սրտիկն եմ բերած
Վոր քո ցավը և խոլ յերազն հոն թաղես :

Աղջիկը , վոր քեզ այդ մեծ միջտը նյութեց
Բո յերազի մեջն և միայն վոր կապրի ,
Բո սրտանու յերազին մեջ հրախառ :

Մոռցիր դուն այն . Վանա ծովի ախուհըն
Վարդեն սիրուն քեզ հարսնցու վը բերեմ .
Արարատեն կամ քեդի հարս յես կընտրեմ ,
Վոր աչքը՝ ծով լինի , հասակն՝ ուռեղի . . . »

— « Բայց , մա՛յրիկ , են սրտես ի՞նչպես յես ճապկեմ ,
Թող վոր նույնիսկ յերազ լինի լուսառեջ .
Ի՞նչպես մոռնամ անոր դեմքը հրեղեն
Ու կիներուն դառնամ , վորոնց ծոցին մեջ
Մահու թույն կա և մսի սերն անորեն . . . »

Յես սրտի են վնասեմ ներքև արևին—
Գուցե վոր նա ծխածանի մեջ կապրի .
Անունն անոր սրտի յերգեմ դիչերով—
Լուանկային մեջ գուցե նա կը բնակի .
Յես են սրտի վնասեմ յերգով ամեն տեղ
Մինչև դոնեմ , կամ մինչև յես ել հզոր
Մի յերազի աննյութ գրկին մեջ ընկնեմ . . . »

IV

Են դյուրի մեջ եղ ի՞նչ մեծ սուգ և իջած ,
Վոր կույսերը կուլան ետպես ցավազին .
Փողոցներեն վորի՞ սև նաչն և անցած
Վոր բուռ առ բուռ վարդերն ետպես կը թոռմին :

— Մեջնուն անցալ սեր ու վշտով բեռնալոր .
Անոր ցալովն է աղջիկները կուլան .
Նա վր սերը փողոցներուն մեջ յերդեց
Յեւ վինջերը անո՛ր գլխին նետվեցան :

Բերվորները վորի՞ յե դեռ կ' սպասեն
Տիկերը լիք սերով, մեղրով, դինիո՛ւլ .
Հովվուհիներն անոր է վոր կը կանչեն .
— Նա կը քալե անտուն՝ ձմեռ գլշեբով :

Քանի՛ սրտեր քո բարկ սիրով վառեցիր .
Ու քանի կյանք դու քանդեցիր, ա՛յ սղա .
Յավիւ ամենքին մի գրքի պես լա՛յն բացվիր .
Ու չը թողիր վոր մեկն իրեն քեզ բանա . . .

*

Ու շրջեցալ նա ամեն տեղ՝ անդադար ,
Ինչպես դարնալած մատղաշ յեղնիկ մը մոլար .
Քարերն միայն իր վորք գլխին բարձն յեղան .
Իրեն ընկեր՝ սարի աղվեսն ու դազան :

Քանի կանոցներ որ ու ամիս ու տարի
Հույսի վարդերն կը մեռնեցին մի առ մի .
Բայց անմեռ սերն իր լեյլալին դյուլթական
Կաճեր ինչպես հրդեհ անգուսպ, խողովան :

Փռչին՝ ուսին, ձեռքին մեջ ցուպը մաշած ,
Յերկա՛ր ճամբեն հասալ Մինջան ծաղկավետ .
Դեմքին վրա գրկանքն ու ցալն եր տպված ,
Բայց դեռ սիրու կրակն ուներ իրեն հետ :

Վար առաջ սազն իր խոնջ ուսնն փոշեպատ,
Խմեց ակենն, և հոն լվաց իր ճակատ.
Յեկ լճի ափ, յեղեգներու շուքին տակ
Սաղին վրա, յացալ իր յերգն արտաքանդ:

Մի վարդ աղջիկ՝ շաղված լույսն ու բույրե
Դեռ չլսված սիրու մի յերգ շրթներուն,
Կառաջանար մոտիկ ճամբեն վոսկեման՝
Ծաղկոց սարի Սինամ կաքվի շորորով...

Կապույտ, անխույժ մի շրջադրեստ սրտիուն
Կը ծածկեր նուրբ հասակն անոր գեղեցիկ,
Ինչպես խնկի կապույտ ծուխը ծրիծրիուն,
Վոր կը սրտե մարմար սյուններն սրացիկ...

Մի դույզ սանդալ՝ նոր կակաչի յգես կարմիր
Գրկած եյին անոր շուշան տոտիկնե՛ր,
Թողներով վոր հաղար վայրի ծաղիկներ
Բարկ սրունքներն համբուրեկն՝ մեռնեյին...

Մեջնուն ճանչցալ փերին իր վառ յերազին—
Յերազի մեջ իսկ նա ենքան սիրուն չեր.
Ու սրտին մեջ հաղար դարուն ծաղկեցան:

Լեյլան ընկալ վիզն իր մշակ սիրածին,
Հորդ մաղերու բուրյան ջրվեժը հոսած
Ուսերն ի վար իր սիրական Մեջնունին:

— Լեյլա՛, արդյոք ես ել յերազ ե անդու՞թ.
Չե՛, յերազված յերանու՞թյո՛ւնն, իմ Մեջնո՛ւն...

Դյուլթանքին տակ լուսնկային՝ են գիշեր
Անոնք բացին իրենց վերքերն ու կարոտ .
Սերը անուշ-կարոտը խոց ու սիո՛ւշ եր .
Ու ժպտեցան , լացի՛ն մինչև առավոտ . . .

Յերեք անդամ լճի լանջին վրա փաղիտուն՝
Լուսին բացալ նունուֆարի բաժակներ ,
Յեւ Նորածաղ վառ արևին ի վողջույն
Յերեք անդամ անոնք պարպեց արչարույսն :

Ենպե՛ս անցան յերեք ցերեկ ու գիշեր ,
Ինչպես չչուկն մի առաջին համրույրի ,
Ինչպես թուիչքն յերազին մեջ դուրեկան :

Լէյլայի դլուխն՝ իր հոյակապ կրծքին վրա ,
Յեւ իր ճակատն անոր մազի ծովին մեջ .
Մեջնուն կըսեր Լէյլային .

— Լէյլա , հողի՛ս , արի տանիմ քեզ հորս տուն
Են խեղճո՛ւկ ե . այնտեղ թե վոտք դնես դուն
Եւ ի՞նչ անեմ վայելքն ու դանձ ու յերկինք .
Շե՛ն ե չո՛լը , թե հոն մեկտեղ բնակինք :

Իմ ա՛րտն ե կորթ , վոստին ու քար ու քոս ,
Բայց հողն պիտի քո վոտքի տակ սարսոս ,
Յերբ ինձ հետ դաս տալի ընելու վարոցին .
Պիտի ծլի ցանքըս առատ-վոսկեծին . . .

Յեւ չհունձքս պիտի ծփա հանց ծով բոցադես ,
Դալա՛ր , դալա՛ր քո հասակի , քեզի՛ պես .

Ու կալոցին շեղջես՝ վռսկու պես սրսուռ,
Պիտի հանեմ մա՛ս խեղճերուն ընդհանուր :

Մեջնունի գլուխն իր ծունկին վրա կախարդած
Յեւ յայլածքի յերկինքն անոր տարածած^օ
Լէյլան այսպես իր սիրածին պաղատեց :

— «Մեջնո՛ւն, հորըս դառներն արի արածենք
Գինեբրուկի պուրակներուն մեջ փթթուն,
Հո՛տն է անթիկ մեր սիրական դառներուն :

Հազա՛րն՝ անբիծ ու ճերմակ են ճյուղի պես,
Հազարը՝ թուխ քո հոնքերու թուլքին պես,
Ու յոթ հազարն՝ եղ աչքերուդ պես նախշուն :

Յերեք հազար են մեր շուռերն ըստխտակ,
Վորոնց դաժը մարդերուն վրա կը փրվիրի,
Ինչպես Տիգրիս՝ Սուրբ Գևորգի ժայռին տակ :

Կակաջներով յես պիտի քեզ պսակեմ,
Ու պիտի թույլ տամ վոր ճերմակ շուշանի
Մանյակդ ասողի պես վար թափես լիմ՝ միջին
Մինչև վոտքերս համբուրելու յերկարին :

Մախաղ՝ կողեզ, բերնիզ՝ սրինդն հոգեթույ,
Ջրերու այլ յերբ մենք յերգենք մխասին,
Գառներն պիտի պարեն զլարթ մայրանով
Յեւ մեր բոլոր՝ նունուֆարներ բողբոջին :

Յեւլ հովիւը մեր մրմունջն գինովցած
Մեր հոտին հետ պիտի շրջի շարունակ,
Մաքիներն եւ մեր պատկերն հմայած
Սմեն մարտին պիտի ծնին յերկրորդակ :

Յերբ բերվորներն կաթը շալիւած տո՛ւն դառնան,
Գառներն իրենց մոր համբույրին արձակվին,
Մենք եւ իրար գիւրկը ընկնենք սիրակա՛ն,
Իր մոր կաթին վազող կայտառ ուլին պես» :

Իրիկունը հեքյաթի պես քնաբեր,
Ու քաղցր վորպէս են շարբաթը դյուլթական,
Վոր անհամբար անմահական ծաղիկներ
Կաթիլ կաթիլ իրենց մեղրեն են ծորեր :

Մի վհուկի կախարդ վարչին մեջ կապույտ,
Իրիկունը՝ սիրված հարսի պես անուշ՝
Իջալ դաշտին ու բալաճից սարերուն
Յեւլ մշակի վոսկեծվուն արտերուն :

Ու աստղերն ել եղ հեշտանքն սարսուռն,
Հրեշտակներու աչքերուն պես սիրավառ,
Հույլ հույլ իջան մթնաշաղով վայլելու,
Արտն դարձող լաճերուն հետ սիրահար,
Ժպիտան անուշ՝ դյուղի համետ կույսերուն...

Կաքավի պես կըվկըվալեն
Սռած վրճակ, վիճկի մեր—
Սրևի պես վեքիլըտալեն
Սինջան իջան աղջիկներ .

Յեւ յերգելով դովք հյուսելով
Թախտ շինեցին ծաղկազարդ
Բազմեցուցին վրճակն ծեսով—
Քառսուն աղջիկ-քառսուն վարդ :

Յեւ բոլորան են թախտի շուրջ
(Թող շեն մնար են սարին)
Ո՞վ չեր հյուած ախրու անուրջ .
Հա՛ն, ջան, վրճա՛կն ի բարին .

— Թանկ աղունքներ առած կուգա
Շեկ ձիախոր մի տղա՛ .
Աղջի, ձեռքերդ շատ դի՛ր, հինա—
Քեզ տանելու կուգա նա :

— Չինարի պես հասակ ունիս
Յերնեկ քեղի, ջա՛ն աղջիկ,
Սարով են կողմ մի յար ունիս—
Քաջ-դովազան մի կտրի՛ճ :

— Մարալ աղջի՛կ, կա մի չարկամ
Քո վառ սիրու ճամբեքին .

Գու՛ մի տխրի՛ր—սերդ է՛ արդար ,
Շուտ կը հաղթես ամենքին :

— Աղջի՛կ , քեզի հարս պիտի տան
Քալթառ , հարուստ մի մարդու .
Վոսկի քամար , մետաքս կապան .
Վախելք բաժինն ունիս դու :

— Աղջի՛կ , սիրողդ մի հոտա՛ղ է
Ծուռ-քուռ թիկնեղ մի տղա .
Յերնեկ բախտիղ , բախտը խա՛ղ է ,
Մե՛ծ մարդ պիտի նա դառնա :

Փարթամ աղջի՛կ , սիրուդ համար
Չկա պետ ու մեծավոր .
Մեկ քաջ մշակ , սիրուդ համար
Կուգա յերկրե հեռավոր :

— Ե՛ն իմ բախտն է , իմ ջան Մեջնուն ,
Վոչ մի պետի չեմ համրած .
Յես ի՞նչ ընեմ դանձ ու անուն
Դո՛ւ ես սրտիս լուկ սիրած :

Ըսավ Լեյլան ու սիրածին
Ուսին դրավ իր յերես .
Սիրու յերա՛ղ արևածին—
Վեհ ու հզոր մահվա պես :

Նորեն հատնում և անըջանք .
Նորեն սիրու հեշտ տանջանք .
Յեւ չքացաւ մարդն ու աշխարհ—
Յերկու վառ սիրտ—յերկու լա՛ր . . .

Ամեն աղջիկ իր բախտն լսեց
Սիրտը դողով—հեւազին .
Մինն եր գլխարթ, մինն եւ տխրեց
Վարդաւառի կիրակին :

Հանկարծ հեռվին, հըռհըռալեն
Կժերն ուսին—չորորեղեն
Կույսերն ջրի ափ կեցան :
Գեղի լաճերն յերեցան .

Յեւ սկսաւ մեծ ջրախաղ .
Լաճ ու աղջիկ սիրահար
Կը հաղածեն ու կուտան փախ՝
Բայց կը փնտռեն միշտ իրար :

V

Կալերուն վրա և յերազող կոներուն,
Հովիվ աղջկա ժպիտներուն սկս անուշ,
Ծագած եր յոթն անգամ վոսկի արշալույս .
— Ու դեռ անոնք նստեր եյին դեմ առ դեմ :

Յերկիրնքն ու ծովն ինչպես իրար կը նային
Մեկ մեկու քաղցր աչքերուն մեջ կատարադեղձ
Ենպես՝ անոնք յերկա՛ր իրար դիտեցին,
Անհադ սիրով և բոցալառ կարոտով:

Յերբեմն՝ տրտում իրարու գիրկ լաց յեղան,
Գեղեցկացած նույնիսկ հեղքեն այդ լացին,
Ինչպես իրար գրկող մի զույգ բարունակ,
Ինչպես պայծառ յոթ գույներու անանակ:

Հեռու ապրեն լալկան մի յերգ սրինգի—
Հրաժեշտի տրտում կանչը քոչարին,
Հովն իրիկվա սիտեց հունձքի՛ դաշտի վրան
Մեռելոցի աղոթքին պես ցալադին:

Լեյլան հիշեց, վոր են գիշերն եր յերթին,
Յեվ աչքերեն լացի յերկու կաթիլներ
Աստղերու պես Մեջնունի վրա թափեցան.
Անոնց այրելն զգաց նա իր ճակտին վրա:

—Մոտ և գողանե, ուր մեր վրանը կը կանգնի,
Գանձուկներու զիլ մայունը չե՞ս լսեր.
Հորս յերթամ ու թող կամքովն իր բարի
Մեր ուսերուն ծագիլի՛ նարտան ես գիշեր:

Յերգվե, վոր ինձ ետեղ պիտի սպասես
Քեզ աչիտի դամ՝ ուսիս նարտո բախտավոր.
Յերբ կակաջներն աստղերու տակ քուն մտնեն,
Քեզ պիտի դամ ճամբաներեն ցողաթոր:

— Կե՛րդ վիճակ սերտովս, վոր մահի չափ հզո՛ր ե.
Կյանքես շատ թանդ քո անունով յես կե՛րդ վիճակ
Յե՛վ քո շնորհքով, վոր լույսի պես ամեռ ե,
Մորբս կաթի սրբությունով յես կերդ վիճակ—
Ո՛ր ու դիշեր քեզի պիտի սպասեմ
Մինչև դառնաս, հետքդ բերած լույսն ու որ,
Դեմքիդ ժպիտ, նարոտն ուսիդ լուսավոր:

Վրանին տակ նստած եր ծեր ցեղասպետն
Յե՛վ Լեյլայի վերադարձին կար ի դեռ.
Ու յերբ պայծառ դեմքը իր վարդ աղջկան
Մթնաշաղի քողի մեջն յերևցաւ
Ինչպես լուսնակն, վոր մութ ամպն կը ծագի,
Կանչեց անհուն գորովով.

— «Լեյլա՛, չար աղջիկ, եդ ո՞ւր մնացիր.
Աչքերս քո դարձի ճամբին դամեցիր».

— «Յերազի մատուռ կեցա յերեք որ,
Թասերով դինի բաշխեցի փարչես
Մինչև սուրբ կույսի դեմքին լուսավոր՝
Ծաղկեցաւ ժպիտ նուսն ծաղկի պես.
Յե՛վ քաղցր տեսիլքի մեջ նույն եդ դիշեր,
Ինձի յերևցաւ, իմ կտրիճն, իմ սե՛ր...»

— «Յերազդ մարմնացա՞ւ, յեկա՞ւ քո ասպետ՝
Նստած ճերմակ ձի՛ դանձ ու փառքի հետ»:

— «Հա՛յր, յե՛լ ու որհնե բախտավոր Լեյլադ,
Յես գտա՛ իմ սեր, առի՛ իմ մուրադ...»

— «Ըսե՛, իմ աղջիկ, վո՞ր ծովի արքան,
Վո՞ր հզոր ասպետ, կամ մեծ տաճուտեր,
Են վո՞ր աշխարհի փարթամ բեզիրզան
Իր սիրտն ու գանձը քո վտտքն է բերեր»:

— «Եդ փուճ մեծերեն վո՛չ մեկին համար
Սիրող սրտիս մեջ կա խունկ ու տաճար...»

Հոր ճակտին վրա սև ամպեր լիջան
Ու ծեր հողուն մեջ կսկիծ անսահման:

— «Ըսե՛ ինձ, Լեյլա՛, ո՞վ է քո սիրած,
Ռամի՞կն, անաղա՞տն, ոտա՞րն անաստված...»

— «Գեղջուկ մի՛ տղա, մշակ մ՛արեվառ,
Նա գտա միայն իմ սրտին հարմար...»

— «Լեյլան չե՛ խոսողն, դեը դրպարտիչ.
Սատվա՛ծ, դո՛ւ յեղիր ծեր գլխիս սիրկիչ.
Ծե՛ր եմ, տկա՛ր եմ, մի՛ աներ հանաք,
Սրտիս մի մխեր քո ժահրոտ դանակ...»

Լեյլան փղձկեցավ լինչպես գարնան որ.
Լուսնակն էր ծաթեր, ու ջրերն բոլոր
Լեյլայի լացին նման լուսավառ.
Կիջնեյին լքված բլուրներն ի վար:

— «Մշակը սիրելն, հա՛յր, միթե՞ մեղք է...»

— «Սո՛ւս, Լեյլա՛, Հա՛րն ե քեզ հանած խելքե :
Մե՛ծ ցեղապետի յես ծնունդ ազնիւ,
Ենքա՛ն բարձր ես դու վորքան ե արծիւ
Գորտեն, վոր ճահճի ծնունդն ե անարդ .
Համբուլլիլ կրնա՞մ՝ մի բորոտի հետ .
Կամ դուանդ շան հետ վենակցիլ հալեա ,
Կո՞ւղես ունենալ ժանտախտ քեզ ընկեր ,
— Ահա՛ թե լի՛նչ ե սամիկը սիրել . . . »

— «Յածն ու բարձրը միայն հնչուններ են սին ,
Յերբ յերկու սրտեր կրնան միասին
Զգալ նույն տրտի , տեսնիլ նույն տեսիլ
Յել նույն խոհերու մեջ մեկտեղ սուղիլ—
Անոնք ծնած են իրարու համար :
Հաղար թաղալոր , ապետ անհամար
Յես մատա՛ղ կրնեմ՝ մշակ Մեջնունիս» :

— «Նայե՛ յերկնամուխ ե՛ն բանձրիկ սարին ,
Վոր ձյուն-թաղ գլխին հպարտ ե բազմած ,
Մեկ ել են ցածլիկ բլուրը դու տես ,
Վոր վարն , անոր դեմ ծունկի ե յեկած .
Կրնա՞մ սարն Վջնել բլրին հալասար ,
Կամ բլուրն յելնել դառնալ բանձրիկ սար .
Տիրոջ սուրբ կամքն ե վոր ետպես մ՛նան—
Մեկն՝ դաճած ստոր , մեկն՝ տիրող հսկան ,
Մարդերն ել՝ Աստվածն եղպես ստեղծեց—
Հաղարը՝ սամիկ , մեկն՝ աղա՛տ ու մե՛ծ . . . »

— «Սիրածս և ազնիւլ քանց սալվի չինար
Չկա՛ մեծաւոր Մեջնունիս հալսար» :

Յեւ ծեր ցեղասպետն սաստիկ բարկացած
Իր գերիներուն տվալ հրաման,
Վոր ձի հեծցնեն Լեյլան պինդ կապած
Ու ճամբա հանեն դեպ Ձիղիր, Բոհտան :

Քակած եյին բոլոր սլրաններն մի առ մի,
Թամբած եյին հազար նժուշդ ամեհի .
Յեւ իրր հուռութք՝ հազար հազար դառներուն
Սիրուն ճակատն ու ձյունադեղմ կոնակներ
Սոսըր քսեր, շաղված կաթով մայրերուն :

Յեւ քաղցր Լեյլան՝ ձեռքերը կապ ու շղթա՛
Առատ մաղի ծովերն անցած հովերուն,
Հարբտորեն՝ հեծալ իր սև յերիվար՝
Արևին պես, վոր կը բաղմի ամպերուն .
Յեւ դառներու մայունին հետ ծաղկատենջ՝
Ճամբա ինկալ դեպի Ձիղիր ու Բոհտան :

VI

Գիշերն ո՛ւշ էր, բայց դեռ Լեյլան կուշանար .
Գիշերն ո՛ւշ էր . ու բարի քունը չեր դար
Մեջնունի աչքն են ճամբային բաժնելու,
Ուրկէ տատրակն իր յերազիչ, թև առալ :

Ու գրկին մեջ, վոր մեկնումով Լեյլային
Արեւն զուրկ մի վհի պես խաւար եր,
Հիմա, Մեջնուն սաղն եր գրկած տրտմալար՝
Յեւ հովերուն Լեյլայի սերն նա կերպեր:

Լույսը բացավ վեր Սինջանի ջրերուն,
Նունուֆարի և նարգիզի բույրերուն.
Լիճն ու յերկինքն վորը մնացին աստղերեն
Ինչպես մի սիրտ կամայանա իր հույսեն—
Բայց մոռացկոտ աղջկիւր դեռ կ'ուշանար:

Գուցե անոր հոր վրանը հեռո՛ւ յեր.
Ու քալելեն հողնած Լեյլան կսպասեր,
Լույսի նման առավոտին հետ դալու.
Ինքն ել պայծառ մի առավոտ անվախճա՞ն
Մեջնունի մութ կարոտ հողուն ծագելու:

Խարտյաչ ամառ—վոսկի քաղի ժամանակ.
Արեգակի քարկ ու մրկող շողին տակ
Կը շնկային հազար մանդաղ, դերանդի.
Գյուղը՝ դատարկ, դեռուն եր կյանքը հանդի:

Լուսաստղին հետ, շող-կեսուրեն մինչ գիշեր,
Գեղջուկ ճակատն քրտինք քանց դետ կը հոսեր
Աղի ոծած վոսկի հասկերն ու դետին,
Վոր ծովի պես հորդեր ամբարն մեծ պետին:

Բորիկ վոտքով՝ կոխելով փուշ ու սաստակ
Կին ու տղա կը ժողվեյին թափած հասկ.

Ու կը կանգնէր արտերուն մեջ մեկ մեկ դեղ
Մեծ հրդեհի շեկ բոցերու սյունի պես :

Բարդով բարձած սայլերն անցան ճռուալեն ,
Յեւ ճեղքն անոնց ծեր դեղջուկներ տքալեն
Մեջքով վորա տարան հանդեն մինչև կալ
Իրենց անխղիճ մեծախորին բռնակալ :

Այա յեկալ կալի շրջան , լուսնի տակ .
Աչնանն յեղալ հարդ ու ցորեն սպիտակ .
Պետը յեկալ սրտուռ եդ շեղջը դիտեց
Ու վայրացալ , հողնած մշտելը տիեց ,
Վոր թե ինչո՛ւ դեղը կրկին չեր յեղած .
Ի՛նչ կար տարալ . դեղջուկին բան չը մնաց :

Նա վոր դատեց հերկեն մինչև կալատուն ,
Ծանր սրտով , դատարկ ձեռքով դարձալ տուն . . .

Ես ամենը հեռալեն դիտեց հեզ Մեջնուն ,
Դիտեց ու միտ բերալ իր մայրն ու իր տուն .
Ու մտածեց վոր արտն անքաղ կը մնար ,
Յեղներն՝ անկեր , մայրն՝ անոթի ու տկա՛ր .
Բայց Լեյլայի սերն են իր տեղն եր դամած ,
Շուտով կուգար , չե՞ վոր յերդում եր ըրած . . .

Վերջին աշունն ել հյուսիսեցալ համրաբար
Ինչպէս սիրով խոցված մի կույս վողեվար .
Դաշտերուն վրա մշուշն ինկալ անխափան
Սրտի վրա նստող ցալի մը նման .

Յեւի մի որ ել անեծքի արես տեղաց ձյուն,
Չմեռն իջալ կատարները սարերուն.
Բայց Աինջանի լճի սփին ամսջի
Կա կտառսեր վերադարձող Լեյլայի:

— «Մուր քամի՛, վոր կը վազես սարե սար,
Ըսէ՛, արդոք անուշ Լեյլաս չի տեսա՞ր.
Սարալանջի ճամբեն գնաց ծաղկալիւտ,
Կաքաւներու և ջրերու յերդին հետ:

Ա՛յ, կուռնկներ, դո՛ւք վոր յերամ առ յերամ
Մեր աշխարհեն կերթանք Զիդիր ու Բոհտան,
Աստված սիրեք, իմ յեղնիկը և իմ սեր
Վո՞ր ջրի ափ, վո՞ր շուքին տակ եք տեսեր:

Ա՛յ, չոր թերթեր, թա՛րմ-յերբ նա քովս կը փթթեր,
Հիմա անտեր՝ չորս հովերուն եք նետուեր.
Արդոք մի դո՛ւժօ փափսաց ձեղի ջան Լեյլաս,
Վոր դուք բարով կուղաք ցանել են վրաս:

Դեղնած լեռնե՛ր, վոր կը հեկաք բալաձիգ,
Հպարտ ժայռեր և սահանքնե՛ր յերգեցիկ,
Յերբ վոր Լեյլաս գա վերստին յերգել ձեզ,
Ըսեք, անոր սիրո՞ւյն յեղա վողջակեզ...»

Ա՛յ, անիծվի թող են տարվա դեկտեմբեր .
Ի՛նչ վոր Մեջնուն տեսալ, շա՛տ մարդ է տեսեր,
Բայց աշխարհի կայուն կարգն է համարած
Յեւ անտարբեր իր սև որերն է համրած :

Լճի ասիին Մեջնուն շինած եր իր տուն
Հաստ յեղեղով և ճյուղերով ուռերուն .
Յեւ դուռ նստած ամեն մի որ ու գլխեր
Նա կը նայեր ուրկե՛ պիտի դար իր սեր :

Ձյոււ՛ր փակած եր ճարն ու դուռն ու ճամբան .
Գյուղն եր դարձեր վողջ մարդերու գերեզման,
Մի խումբ ասպետ՝ աչքերն արյուն, ձեռքը թուր,
Սարեն իջած, աի կառնեյին ամեն դուռ :

Կը խլեյին իրենց սիրտն ի՛նչ վոր ուղեր,
Ինչ վոր գեղջուկ մի տան լոկ ճարն ու հույսն եր—
Միակ վոչխարն, արյուրն ու տաշտ, դործիքներ,
Հեղ նորահարս, թարմ ու համեստ աղջիկներ .
Ու կերթային—գյուղը սուգի մեջ թողած :

Քանի՛ գեղջուկ՝ եղ դառն կյանքեն ճանճրացած
Սինջանի աի կը հասնեյին զլխահակ
Իրենց ցալին հետ թաղվելու լճի տակ :

Մեջնուն տեսալ ես բռնություն ու չարիք,
Անխիղճ վարեյքն, անվերջ վաստակն ու կարիք,

Յեւկ հյանքն այլևս իրեն թվաց անխմաստ .
Որ մ'ել սիրու ճամբին ինկալի դիտապաստ
Սերն ու կարոտ դեմքին վրա քարացած—
Ձո՛ւրն եր բերեր իր հյանքն ու հո՛ւնն եր տարած...

Ձմեռն անցալ . կարտաղները Բառիեն
Վերադարձան իրենց բույնը վերտիրաշեն
Ձյուն լանջերով արծաթ ջուրը հերկելու ,
Ու յերբ տեսան սիրապարտ սրամանին
Աղվո՛ր-նույնիսկ իր անլախճան քնի մեջ ,
Վիպերը կախ , մրմունջներով ցավադին
Գացին իրենց սերը ծածկել շամբին մեջ :

Արագիլներն ել զույգերով յե՛տ դարձան ,
Անձեղունակ իրենց սերովն անխափան
Նո՛ր յերազներ ու նո՛ր յերգեր հյուսելու :

Նա՛ իր դեմքը դեպի ճամբան հեռավոր ,
Սաղը գրկած իր սրտին վրա սիրաշեր ,
Մու՛թ խոռոջեն , վոր յերբեմն ա՛չքն եր աղվոր ,
Կարծես անոր վերադարձին կ'սպասեր...

VII

Ինչպես յերամն ճյունասպիտակ հավքերուն ,
Հաղար քոչար վրանները կանգնեցան
Ձուրերու ափ ու մեջ դարար ձորերուն :

Ոջախներեն յելալ ծուխը ծիրանի
Ինչպես հուշը մի մեծ սիրու հեռավոր՝
Ու հարավի տաքուկ արև մը բարի
Դաշտին մեջ կյանք սփռեց, լճին վրա՝ յերազ...

Հոտի ճամբեն—մեկ դարձն վոսկի, մին՝ դմբուխտ՝
Սրինդ բերնին հովիվն ածեց «ջրին յերգ».
Յեւ ջուրն անոր յերգի մեջեն կարկաչեց
Զով ու գլգլան, ծաղիկներու յերապեն.
Զրվեժն՝ մարմար ժայռերեն վար յերկարեց
Իր հասակը գոտի կապած՝ ծխածան.
Յերգեն դինոյ հոտը մինչև արթնցայ
Յոթն անապակ ջրերու ափ դյուլթական:

Հովիվն ենտեղ պարզեց իր հաստ դարանակ,
Նետեց սրինգն, նստայ լուռ ու գլխահակ.
Կյանքն եւ իրեն համար պտտորանք եր յեղած,
Յեւ են յերբեք յերազի ափ չեր հասած.

Հիչեց իր «տուն»-ն, կինն ու դավակ՝ դոն: դուռ,
Յեւ իր հոգուն պատեց կարոտ ու մրմուռ.
Հանց ջուրն՝ ակեն՝ ենպես իր վիշտն նա պոռթկաց.

«Տերրդ մեռնի՛, փուճ աշխարհ...
Ոճն ունի բույն և սև ազառվն՝ իրեն թառ.
Իսկ ծեր հովիվն վո՛չ տուն ունի, վո՛չ սթար:

Գառն ու մաքին կը մեկտեղվին սոճեն որ,
Ու կը դառնա հավքն իրեն՝ բույն հեռավոր.

Իսկ ծեր հովիտն՝ քարն իրեն բարձ, ժայռի տակ
Լույս ու մթունն կերպով կին ու զավա՛ղ... .

Տերըդ մեռնի՛, չար աշխարհ...»

Դղյակին մեջ ծերունի հոր Լեյլաճին,
Պարսիկ հարդի դորդերու վրա նկարեն,
Փունջ փունջ մեռան ծաղիկները աշնային՝
Անբախտ կույսի տանջանքներու սնարեն :

Հովազենուն վրա անոր մահի՛ճն եր,
Ու սյուններեն կախ և դլխին կուսական,—
Հմայակներ ու անհամար հուռուժներ
Վոսկի, գոհար տուլիերու մեջ սլափական :

Թանգ փերուդով բանված յերկու տատրակներ
Բարձին յերկու ճոթերն եյին թառ նստած
Չար յերազե և չար աչքե փրկելու
Անբախտ Լեյլան ու իր չքնա՛ղ շնորհքներ... .

Բարձին վրա մազերու ծո՛ւլն եր ծիտն
Թուխ, ինչպես ծոլն լոք ցամառն մեջ ահադին,
Դժգույն եր դեմքն ինչպես հույսը նստիորդին
Յեւ մարմրուն իրիկունին պես տրտո՛ւմ... .

Հայրը սնոր գլխին հակած կը շոյեր
Վշտի բոցեն այրող ճակասն եղ մարմար,
Ապա սրտիկ մանկան նման կարտասովեր .

— «Անրա՛խա աղջիկ, քս սիրա պատուդն և քս հայր» .

— «Յերբ մեռնիմ հա՛յր, ինձ Սինջանի ափը տա՛ր,
Յեզ ափին մոտ իմ դերեղման շինե դուն .
Թող յեղեգներ վրաս ճոճեն անդադա՛ր .
Ուզեմ մոռնալ, բայց մահն իսկ ինձ չըտա՛ քուն . . . »

— «Հող մ՛աներ լեյլաս-վառ դարունն և մոտ—
Աստված կամենա—կերթանք մեր զոզան,
Չեզ կը պսակեմ առոք ու փառոք,
Մեջնունդ ել կանեմ հաջորդս ու փեսաս» .

— «Մեջնունս քե՛զ հաջորդ—Մեջնունս ցեղապե՞տ—
Ժահր մի խառներ դուն լուսե սիրուս հետ—
Սչխարհն վո՞ր պետեն լավ բան և տեսեր
— Լոկ լաց ու զրկանք, լոկ անվերջ հողսե՛ր . . .

Ի՛նչ արժեն հողար տլան ու քաղաք,
Ի՛նչ ընեմ եսքան բերդ ու սպարանք .
Աստղերուն թիվ կա—ու հոտիդ չկա,
Ավային՝ համրանք՝ ու գանձիդ—չկա .

Բայց ի՞նչ շահ տվին անոնք, ի՞նչ բարիք.
Միայն լեռ տանջանք, միայն ծո՛ւղ կարիք—
Խեղճ ժողովրդիդ սև բաժին մնաց :

Անոնք դատեցին, մնացին անհա՛յց,
Անոնք շինեցին, մնացին անտո՛ւն,
Յեւ մեռան անոնք վոր ապրի՛ի քս տուն :

Մեր հացը՝ մարդու մսի համն ունի,
Մեր ջուրն ու գինին՝ անձեղ արյունի—
Սես էս բոլորը քեզ չեր բալական,
Պիրան ել պատուեցիր քս հեղ աղջկան» :

Յեւ հայրը կանչեց ցավեն մուկեղնած—

— «Ձը լուսնար են սև որն վոր յես ծնա—
Ձրվեր են վայրկյան լույս, աշխարհ տեսա.
Մեծցա կամակոր, մեծցա յես հզո՛ր
Համբավըս հնչեց աշխարհքըս բոլոր—
Մինչև վոր կամքիս, հզոր վոտքիս տակ—
Յոթը ցեղ ըրի հլու հպատակ.
Ի՞նչ վոր ուղեցի, բերին ուժն ու գենք—
Ի՞նչ վոր ցանկացի ինձ տվալ որենք :

Եսքան ուժն ու գանձ ինձ ի՞նչ են արժեր՝
Հողու խոր կակի՛ծ—տանջանքի գիշե՛ր.
Մեկ հատիկ աղջիկ բիրա ձեռքովս խոցված.
Տե՛ր, ես ինչ վայրադ դադա՛ն եմ յեղած...

Լեյլա՛, քե՛զ մատաղ, ներե՛ք ծեր հոր,
Յես դո՛ւրս եմ հաներ հազար ձիալոր,
Վոր ո՛ւր ել լինի գանեն քո Մեջնուն,
Գտնեն ու փառքով բերեն քո հոր տո՛ւն...»

— «Յերազխ տեսա լո՞մ Մեջնուն, լո՞մ սե՛ր.
Մարմինն՝ ցրտատար, աչքը կրա՛կ եր.
Ըսավ. անաստվա՛ծ, ինձ սպանեցիր,
Փայտե դանակով կաշխ քերթեցի՛ր.
Գեղջո՛ւկ ե ըսիր, հետն անեմ կատակ,
Ի՛նչ փուլթ վոր մի տուն կըլլար փլատակ.
Քանդվի՛ թող Սինջան, անապա՛տ դառնա...
Մեկ ել գիրկս ինկած լացավ անխնա :

Մեռելի լացը, հա՛յր, ինչ դաժան ե.
Կյանքս առանց անոր բո՛ց ու գեհյա՛ն ե...»

Յոթն աշխարհե, յոթը ճարտար բժիշկներ
Լեյլայի ցավն յեկած եյին բուժելու.
Մեկը փրանկ սպեղանին եր բերեր,
Մեկն՝ իր գեղը—ավանդն անթիվ դարերու :

Ու յերրորդն ել յո՛ւղն եր բերած հոտավետ՝
Մշկեղնիկի սրբուն քամված ու վարդեն.
Չորրորդն ունեք առյուծի կաթ իրեն հեռ.
Մեկն ել մի ճա՛ր Հինդուստանի կախարդեն :

Ու վեցերորդն հզոր փռչին եր բերեր՝
Լուանի լույսով բյուրակնի մեջ պատրաստված .
Ու յոթներորդն՝ շարժաթ մը քաղցր ինչպես սև՝
Ֆոթը կույսի կույս համբույրով կերված . . .

Վոչի՛նչ յեղավ, սակայն, անոր վերքին ճար .
Վո՛չ մեկ բժիշկ գիտցավ սրածառն եզ ցավին .
— «Չարն է դարկած սիրան աղջկանդ, անբախտ հա՛յր»
Ըսին, յեկած ճամբով նորեն յետ վացին :

Մարան եր արդեն . ու մաքիներն մարդին վրա
Կը ծնեյին իրենց գառներն յերկվորջակ .
Կը տարածվեր կոնե ի կոն հեռակա
Մկկոցն առույգ՝ ու ի կներուն սղխտակ :

Յեվ կույսերը չորորալեն ու վաւարթ
Վրանե վրան՝ պսակազարդ գուլերով
Կը տանեյին դալը՝ գեղին վորսկես սաթ՝
Թնկով սծուն ու մակարդված բույրերով :

Լեյլան, սակայն իր հոտին տես չի գնաց .
Յոթն ուլերեն նա չի կախեց բոժոժներ .
Նոր կաթն՝ արծաթ կթոցներու մեջ մնաց .
Յեվ իր բերնին չի դպան նոր դալն ու սեր :

Կը մտածեր վոր Սինջանի լճին քով
Իր Մեջնուեի կանաչ արեն եր մարեր .
Իրեն համար ի՛նչ արժեք որն ու արե .
Կյանքն՝ անիմատտ, որն ել ցավ ու խավս՛ր եր . . .

Գարունն յեկալ, ճամբա ընկալ կարաւլան
 Դեպի հյուսիս, դեպ Զերմաճոր ու Մինջան .
 Կը տարածվեր հեռուն, սարե մինչև սար
 Զվարթ զեպոցն բոժոժներուն զբընդուն ,
 Յեւ սողանցքը կտրիճներուն զինավառ .
 Հետ սարը խենթ ու կայտառ աշծերուն՝
 Հովին ձգված կույսերու սև մազին պէս ,
 Ապա շարքը մաքիներու թխապեղ՝
 Բերվորներու աչքին նման յերազուն ,
 Յեւ զառներու հանդարտ շարանը ձյունեղ՝
 Մարդարտաշար մի մանյակի պէս ծիծղուն :

Անցան խումբերն վարդ կույսերուն գեղեցիկ ,
 Գարնան նման վառ դույներով գարդարուն՝
 Գլուխ դրած մետաքս դգակ դունապեղ—
 Զարդ-վռակիով, ահունքներով բեննավոր .

Յեւ անոնց հետ անցալ Լեյլան սևաբախտ՝
 Մի տոն որի դամբան տարվոյ նաչին պէս . . .

— «Լեյլա՛ , մեր մեջ փայլող լուսնակն էս պայծառ
 Ու մենք՝ շուրջը վառվող տոաղերն ենք պլպլուն .
 Դու վառ գարնան ծիլն ու ծաղիկն էս դալար
 Ու մենք՝ թափող տերևները ազազուն . . . »

— «Բույրե՛ր , մարոյ տառայն եմ յես տարազիր
 Յեւ դուք շուրջըս թուշոյ կյանքոտ փոստուա .

Յես իմ սիրու սև դադադն եմ սգակիր
Յեզ դո՛ւք յերկնուց կախվող աստղերն արծաթյա...»

Կռունկներու մի խումբ անցալ մոլորուն,
Հեռո՛ւ, անհաս՝ մեր հուշերուն, սիրուն պես.
Ու կ'երգեյին կարտան վայրի վարդերուն,
Գիներբո՛ւկին, վոր կը ծաղկի ծովի պես:

Լեյլան կանչեց ձայնով մը քաղցր ու արտում.
— «Յերնեկ ձեզի, դո՛ւք ցալ չունիք, կռունկներ,
Մտի մրմուն և սիրու վերք չե՛ք գիտեր.
Չկա ձեր մեջ դաս ու կապանք ու սրտովար.
Մե՛կ ե ձեր կուտն ու սիրու մեջ եք հալսար:

Շա՛տ ջրի համ, շա՛տ ծաղկի հոտ եք առեր.
Անցած եք շա՛տ կախարդական յերկիրներ.
Ձեր կտուցին մատաղ, ըսե՛ք, կռունկներ,
Իմ հրեղեն Մեջնուն արդյոք կապրի՞ դեռ...»

Բայց կռունկներն շտապ անցան կրփայեն.
Ու հեզ Լեյլան անարատախան ու լալեն
Հնձվող դաշտի ճամբեն կերթար դեպ Սինջան
Հոն գտնելու իր սերն ու կամ իր վախճան...

Ու կը զնար մ'անդադն ամեն մշակի
Վորպես փայլակ, արտն եր կարծես բռնկեր...
Ու բոցի պես կը ծփային բյուր հասկեր
Կը դառնային խուրձերուն մեջ դուտ վոսկի...

Ջուրեն՝ շորոր դարձան գեղջուկ աղջիկներ՝
կուժն եր չիկնած անոնց վզին դեմ մարմար.
Ու ճակատին հուլունք ու զարդ շարե շար.
Հարսներն յեկան տիկերը լիք կաթ ու սեր:

Յե՛վ մշակներ կոնակ տված խուրճերուն
Շուրջ բոլորան պարզ, անխարդախ սեղանին.
«Ես քրտի՛նք չե վոր կը թափենք—մեր արյուն...»
Ըսին, իրենց աղքատ տուներ միա բերին:

Մինչ զնդալեն մեծ քարվանը կը հե՛լար
Հնձված դաշտի մեջեն իր տաղն անդադրում.
Յե՛վ անոր հետ կերթար Լեյլան մոլորուն
Հնձված արտի պես իր հույսեն մերկացած...

IX

Մեջնուն չկա՛ր. լուկ իր տանջված վոսկորներ
Յրված եյին տակ խոտերուն, յեղեգին.
Սմենքի տակ աղբրանց-արուն եր փթթեր
Սպրիմ-չապրիմ և հրանունկ մը վոսկի՛ր...

Մեջնուն չկա՛ր. բայց դեռ դալար յեղեգներ
Իրար գրկած կը սրսփայլին սիրազին.
Յե՛վ հովվուհին՝ իր գառներուն կը արնդեր
Իր սերն անմեղ ու վեպն արծաթ լճակին:

Վարդալուռի իրիկո՛ւն եր հրանուշ
Ու դեռ Լեյլան ըստվերի պես կը քալեր
Լճի ափեն. և աչքերեն իր անուշ՝
Լացն ասողերու պես շամբին ծոց կը մաղվեր:

Տարի մ'առաջ Ենտեղ անձառ զբախտ եր',
Գիշերն՝ յերազ, որն ել խնդուն ու բախտ եր .
Յերբ իր կողքին սեպ կը կանգնեք իր Մեջնուն ,
Ինչպէս ստախն՝ մեջ անասուի ծառերուն :

— «Արծաթ լճա՛կ, վոր կը նազիս վեա ի վեա՝
Համբուլիս ասկ քնքուչ հովին ամբարե .
Բսե՛ , մի՞ թե ասերուզ վրա ծաղկախեա՝
Սիրած Մեջնունս յերբեք պիտի չը քարե . . .

Յերբոր դյուռի սիրող հովիվն ու հոտաղ
Իրիկունով արնպել դան ջըրիպ քով
Մի դուսանի յոթ հեքյաթները չքնաղ .
Նա չը պիտի՞ լսե անոնց հրճվանքով . . .

Այլևս սրիտի չըտեսնե՛ նա վաս դարուն ,
Վո՛չ քաղն վտակի՛ , և կութն հորդուն մաղերով .
Վո՛չ գաղթն քշտապ աշնան նախշուն հալքերուն ,
Յեվ վո՛չ ել դարձն ուրախ իրենց լքված բո՛ւլն . . . »

Ճ

Վերջին մի տենչ վասեց սիրտը Լեյլայի .
Մի անգամ ել իր մարմնավոր աչքերով
Իր պերճ Մեջնուն տեսնելու տե՛նչն ահաղին .
Նորե՛ն անոր Ժպիտին մեջ թաղվելու ,
Ինչպէս ձուկը լճի բյուրեղ ջրերուն ,
Հա՛վքն ել կապույտ յերկնքին մեջ կը սուղի .
Ու անկե՛ վերջ ել ինք բաժինն և մահին ,
Ինչպէս թափող տերեւն ավա՛րն և հովին :

Կամախքին դեմ , վոր իր առջևն եր գիլոված ,
Մուկկի յեկած , աչքերն լացի դեռ հորդան ,
Նա՛ յետ կանչեց իր սեւաբախտ սիրական . . .

— Զա՛յն տուր իմ Մեջնուն , ճա՛յն տուր , սիրական ,
Հողին հանեցիր սիրածդ աղջկան .
Հե՛յ , արժատ սարե՛ր , հե՛յ դաշտ ու ձորեր
Վիրավոր սիրաբու յես ձե՛ղ եմ բերեր :

Թափեցեք ձեր ցողն , ձեր բույրն ու արև
Անրախտ սիրածիս վստիքերուն վերև .
Թող կյանքին դառնա ինչպես խոտ ու ծառ
Գարնան արևի թոյքին տակ պայծաս» :

Յեւ ժարդարայա իր արցունքին ընդմեջն
Լեյլան տեսաւ տեսիլն ես քաղցր , վաղաքուշ .

Կամախքին վրա մ՛ի մ՛իտ յեկավ այնքա՛ն թարմ ,
Վորքան լուսուն դեռ նոր բացված քաղտուր վարդ .
Լանջն ուռեցաւ նորոգ չունչե մը առույգ
Գարնան կախարդ սյուքերուն պես կենարար .
Ու դեմքին վրա մ՛ի վառ ժողտ ծաղկեցավ
Էնքան պայծաս , վոր առաւիտան խկ չունի՛ :

Յեւ կը խաղար շամբին մեջ հովն յերջանիկ
Թեերն լույսով , բույրով , սիրով բեռնավոր .
Արծաթ ալիք մը՝ թափված լճափին՝

Կը պսպղար վոսկուն վրա ավազին .

Յեվ մնջունը մի գուշդ սիրող տատրակի
Որհնության սրես դաշտին վրա կը փռվեր :
Մեջնուն իր հետ խոտ ու ծաղիկ կոխելով
Աղբյուրի սրես յերդ ու ցոլքով կը քալեր :

Յեվ մեծ տանջանքն ու հսկումի սև տարին ,
Յեվ իրենց չուն դեպի Բառին , և ձմեռ ,
Ու վառ կարոտն , վոր իր հույսերն եր խանձեր ,
Անդուլթ յերազ կըթվէյին Լեյլային . . .

Լեյլան՝ կըսեր Մեջնունին .

— Ձեր տուն տա՛ր ինձ , Մեջնուն , բռնած ես ձեռքես ,
Հոտա՛ղ լինիմ՝ , կալվո՛ր լինիմ՝ , ի՛նչ կուզես .
Տա՛ր ինձ , բռնած ես ձեռքես . . . »

Մեջնուն կըսեր Լեյլային .

— « Տընես մի քա՛ր չե մնացած քարի վրա .
Լոկ ծեր ազոավն չոր բարտիեն կը կոս՝
Յեղերորեն իր տաղակալի շարական .
Մայրս մեռավ՝ խոցված լուրե մը գուժկան .
Հանդս ու այգիս—պարման ձեռքովս մշակված
Խոպա՛ն են այժմ՝ , սեղ ու փշով ծածկված ,
Բեղ ո՞ւր տանիմ , քաղցր Լեյլա՛ս . . . »

Լեյլան կըսեր Մեջնունին .

— « Մեջնո՛ւն , մատաղ , արի յերթանք իմ հոր տուն ,

Չով ջրի ափ, սարի լանջին իմ հոր տուն,
Ուր մշտական ծաղկատուն է ու դարձուն.
Մեջնուն, մատա՛ղ, արի յերթանք իմ հոր տուն...»

— «Քո հոր տան մեջ մշակ Մեջնուն տե՛ղ չունի.
Յեզ կն էրդեն լոկ մի հուշ է անցյալի.
Մարած է հուսկ կայծը անոր կրակին,
Կեզ պազ մոխիրն ցրլած անթիվ հովերու:
Վայրտո՛ղ մի խումբ պնխական դողերու
Իջալ սարեն ինչպես անզուսպ պատուհաս.
Հայրդ դգալով վոր յեկած է իր որհաս
Մի մեծ ժայռե վար նա յեղալ դահավեթ.
Հոտերն տարան դեպ Համադան ու Դավրեթ
Մորթելե վերջ ձեր կովողները բոլոր.
Յեզ ժողովուրդն յեղալ նորեն հպատակ
Աղնական եզ դողերու վտաքին տակ:

Ավա՛ղ, մարած է ասողը քո տան ու քո հոր.
Քեզ ո՞ւր տանիմ, հե՛զ Լեյլաս...»

— «Տա՛ր ինձ, Մեջնո՛ւն, ուր կուգես,
Մարերե դե՛ն, ծովերե դեն—անասպատ,
Արեսդարձն, դեպի հյուսիս ձյունապատ,
Հոն ուր սերը չունի շղթա՛ն ու պատվար,
Ուր մարդը տերն է վաստակին իր արդար.
Գերիդ եմ յես, քո սիրուհին, քո ըստվեր
Ահա կուգամ, բա՛ց ինձ հզոր քո թևեր...»

Հաջորդ որը յերբ իր փոքրիկ հոտին հետ
Ծերուկ հովիտին հասավ Սինջան ծաղկավետ,
Լճակին մեջ, յեղեղներու շուքին տակ
Գտավ հանեց հեղ Լեյլայի սատ գլխակ:

Աչքերը բաց նա դեռ Մեջնուն կ'երազեր.
Նուռուփարով զուզված էյին իր մազեր
Կազմելով զոզոր սրտին անբիծ հարսնության:

Կրճքին սեղմած եր դանդը չոր, սիրական
Իր փեսային, իր Մեջնունին վաղամեռ—
Ու Լեյլային դարձած կարծես կը ժպտե՛ր...

ՀԵՅՐԱՆ ՈՒ ՁԵՅՐԱՆ

Մոկաց տիրոջ լա՛ճն եր Հեյրան—
Թիկնեղ ու քաջ ու բարի,
Վոր խենթի սկես տիրեց Ձեյրան—
Մշակ մի կույս չինարի՛ :

Վորպես բարտին դաշտի միջին
Յերեկեքի՛ յեր Հեյրան.
Վորպես շուշան հովտի միջին
Շնորհալի՛ յեր Ձեյրան :

Սպիտակ ձին տակ խաղալեն
Նա դշուղի շուրջ ման կուգար.
Լուսնակի սկես ծրծրկտալեն
Ձեյրան ջրի դուրս կուգար :

— Քո շնորհքին Մոկաց Աշխարհ
Ձե՛ արժանի, իմ Ձեյրա՛ն.
— Քո մեծ սիրուն միայն հարմար
Վանա խորան է, Հեյրան :

— Մթնած է վողջ աշխարհ, Ձեյրա՛ն,
Դու ինձ համար վառ որ ես,
— Դալար բոյլիլ մեռնիմ, Հեյրան,
Հագարի մեջ հոս՛ջ ես :

— Վորդի, էն՝ ո՞վ է քո սիրած
Վայել է նա Մոկաց տան.
Վո՞ր մեծ դարձնեն է նա սերած—
Վո՞ր արքայի դերդաստան...

— Հայրիկ, գտա յես Մոկաց տան
Մխակ վայել տիրուհին.
Վո՞չ Մըսր, վո՞չ Վիրք և վո՞չ Վոստան
Ինոր հալոսար կին ունին...

Բոյը բարակ ու դալա՛ր է
Նոր Իսպահան ուռի սկս,
Յերեսն՝ արև, ունք՝ կամար է,
Բերանն ընար ի նուռի սկս:

Արևի տակ դեռ չե՛ր բուսեր
Ծաղիկ քանց յարս գովական.
Վո՞չ մեկ աչուղ կրնա հյուսել
Գովքն էն՝ մ՛շակ աղջկան

Հոնքեր կլտեց Մոկաց իշխան.
— Չարք խարեր են քեզ, Հեյրան.
Ռամիկ մի քած՝ հա՞րս Մոկաց տան—
Սյդ չե՛ր հնար հալխոյա՛ն:

Քուներ փախալ ինոր աչքեն
Հաց չի դպալ բերանը .
Սիրուն դու՛նը թափալ դեմքին—
Եւ չեր նա նույն Հեյրանը :

— Մոմի նման դունտաւ ես դու—
Իմ աչքի լո՛ւյս , իմ Հեյրան .
— Ատալած քանդեր կարգը մարդու
Իմ միտկ սեր , իմ Ջեյրա՛ն :

— Կերթամ քաղաք—կասեմ քո հոր
Սիրտը որենք չի՛ մանար .
Դեռ մեր սիրու նման հզոր
Սեր չե՛ տեսած ես աշխարհ :

Ձե՞ լոր հայրդ ե—ու սիրտ ունի .
Նա՛ ել մեզ պես սիրած ե .
Մարդ ե , կ'եղնի մեր սերն կ'որհնի—
Մեր դիրն հասկես գրա՛ծ ե :

Ձարկալ դնաց Մոկաց քաղաք—
Իշխան զոզան եք մեկնած ,
Դարձալ , հասալ զողանն արագ ,
Որն իրիկուն դեռ չեղած :

Սակայն անոր աղաչանքին
Իշխանն մնաց անտարբեր .

— Ամենքն են խենթ ձեր տարիքին
Դուք չեք զխոտեր լինչ ե սեր :

Մտկաց հզոր ասն ժառանգին ,
Ես խենթ սերը չե վայել .
Քաջն իր փառքին , սերն իր կարգին—
Աստված եսպես ե կամեր :

Հոր դեմ ավսով կարիճ Հեյրան ,
— Քեզի նման Մոկո ու փառք .
Իմ տունն—աստվոր , փա՛սքն ե Զեյրան—
Ըստվ հեծտվ ձինն արագ :

Հայտնով Զեյրան իր թարքն առավ .
Կայծակի պես քչեց ձին .
Ամպի նման փուչին յելավ ,
Քող հյուսելով սիրային :

Իշխան կանչեց շա՛տ ձխտվոր
Ու ավսով խխտ հրաման ,
Ես չի դատնան քանի դեռ վոր
Յեա չեն բերած և Հեյրան :

Զեյրան փուչու ամպի տակին
Տեսավ մի խուժք ձխտվոր .
Զրահը՝ վաս , սուրը՝ ձեռքին ,
Դաժան ասպետ ու պինվոր :

— Տե՛ս, տես Հեյրա՛ն են շուխտ յեղնիկ—
Քառասուն չար շուն յետևեն .

— Դու մի՛ տխրիր, մարալ աղջիկ
Վերև անհաս սարե՛րն են :

— Նեա՛ ու աղեղ ամուր բռնած՝
Են՛ տեղ կանգնած և վորսկան .

— Դու անհող կաց—մեծ և աստված ,
Նեա՛ չի դանի վր նշան :

— Հեյրա՛ն, տե՛ս են կարմիր պարան
Փախի ճամբի յերկայնքին .

— Կարմիր կտկաչ և այն, Ջեյրա՛ն—
Ծաղկած են դով բարձունքին :

— Ժայռի ծերին կայնալ անհա՛ս
Աղատ ու սե՛ղ են յեղնիկ .

— Թռի՛ր արադ, ջան յերկվարս
Տա՛ր իմ Ջեյրան, իմ յեղնիկ :

Սարի ծերեն շուքերն ընկան
Հեծյալներուն վիթխարի՛ .
Հեյրան բռնեց ծաղկած ճամբան
Սաղարթախլա՛տ անտառի :

— Քանց ուռի ճյուղ ե՞ր կը դողաս ,
Իմ ջան աստվոր, իմ Ջեյրա՛ն .

— Քանց վառ արև կը շողշողաս,
Վախեմ մարենք եղ, Հեյրա՛ն:

— Գետով են դին—քաջ ու բարի
Կաշախի ծռերն են հղոր.
Են տեղ—լանջը են սկտ սարի
Տանինք մեր սենն սանտավոր:

Ձի չեր ասես—հո՛ւր ու յերազ
Հետ յերկնուց մեկ կը թռներ.
Յեվ դունդն անդուլ—արագալազ
Անչեղ անոնց հետքին եր:

Հասան Ձուել, ուր Մոկաց գետ
Կը դուգվի հետ Տիգրիսին.
Հեյրան անցավ գետն վորպես նետ
Թանկ յարին հետ մխտաին:

Բայց դնդին հետ գետն արաց խաղ
Վորն կուլ տվեց ձիուն հետ.
Վորն—քարե քար—սրնաչաղախ
Քչեց տարավ նա անհետ:

Մխայն մնաց սկտը դնդին
Վարար գետի են մեկ ափ,
Մահվա գեղինն իր չար գեմքին,
Ու հողուն մեջ մեծ սարսափ:

Յերբ կաշտ հասան—մութն եր իջած,
Յեկան—տարան հյուրատուն,
Հոն հանդ առին ու կերան հաց,
Արին իրենց պատմություն:

Ու քաջ ծուերն կաշտի չքնաղ
Խորհուրդ արին միասին.
— Մեր հողն ու ջուր, մեր հացն ու աղ
Ձեզի հալա՛լ է—ասին:

Են տեղ սիրով Հեյրան—Ջեյրան
Շեն ու պայծառ տուն յեղան.
Տեսան թոռներն իրենց թոռան,
Յեզ նույն սիրովն ել մեռան:

Դարեր անցան ու Մոկաց տուն
Անցավ փչող քամու պես,
Անցան պետերն, իրենց անուն
Քամու տարած փոշու պես:

Բայց կը պատմեն բերնե բերան,
Թե ի՞նչ խորոտ եր Ջեյրան,
Թե ի՞նչ սիրով սիրեց Հեյրան—
Գեղջուկ եղ վարդ աղջկան:

Մ Ա Ս Ք Ե Լ Ը

Վերամշակված

Սխիւանի սեղ. կատարեն,
 Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
 Թե առաջ Սինամ՝ կաքալ,
 Հուրն ի հրեղեն յա՛ր.
 Շեկ աղեն շող-լող սալեն
 Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
 Հանց չեբաղ ծովալին յելալ,
 Հուրն ի հրեղեն յա՛ր:

Բոժոժներն զըրբնդալեն
 Սոնա աղջիկն հոն կանդ սուալ.
 Ծամերու ծանրութենեն
 Ծամթելն կտրալ ի ծովն ընկալ:

— Իմ վրդի վզնոց կուտամ
 Դե՛, հանի՛ր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողլորի մեկն ել յես եմ,
 Ձե՛մ հանիր, ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կամար ընքվեր կուտամ,
 Դե՛ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողլորի մեկն ել յես եմ,
 Ձե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կարապ վզիկ կուտամ,
 Դե՛, հանի՛ր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ ,
Չե՛մ հանիր ծամթեղն ի ծովեն :

— Իմ չինար հասակ կուտամ ,
Դե՛ , հանի՛ր , ծամթեղն ի ծովեն .

— Լողվորի մեկն ել յես եմ ,
Չե՛մ հանիր ծամթեղն ի ծովեն :

— Իմ կտկաջ վերան կուտամ ,
Դե՛ , հանիր ծամթեղն ի ծովեն :

— Լողվորի մեկն ել յես եմ ,
Չե՛մ հանիր ծամթեղն ի ծովեն :

— Իմ սրտի՛կ քեզի կուտամ ,
Դե՛ , հանի՛ր ծամթեղն ի ծովեն .

— Իմ ջուխտակ աչքիս վըրե՛ն
Ծամթեղն հանեմ անտակ ծովեն :

— Յար ունի՛մ , յար ունի՛մ ,
Յա՛րս ե դալար չինար ծա՛ռ ,
 Յար ունի՛մ , յար ունի՛մ ,
Խնձոր թալեմ , յեկ ինձ տար ,
 Յար ունի՛մ , յար ունի՛մ ,
Շեկլիկ լողվոր սիրահա՛ր ,
 Յար ունի՛մ , յար ունի՛մ ,
Մեկ պաղն ուղես , յերկուսն ա՛ռ :

— Ձա՛ն աղջիկ քեզի համար
Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
Յոթ ծովի տակ կիջնեմ յես
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր :

Նոր ծամթեղ ծամիդէ համար
Որո՛ր, շորոր յա՛ր,
Շատ ամպեն կը հյուսեմ յես
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր :

— Ինձ քաշել մի՛ տար կարոտ,
Շո՛ւտ ինձ արի ուսիդ նարոտ .

— Բարով դա են անճառ որ,
Իմ վառ արև, իմ աստվոր :

— Իմ վղիկ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ,

— Քո վղիկ սերճ մարմար սյուն
Պսակ կասած բարի լուսուն :

Իմ ընքվեր մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ .

— Քո ընքվեր յերկնից կամար,
Կողվորյողեն քեզի մատաղ :

— Իմ բերան մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ .

— Բո բերան պատվական նո՛ւռ,
Նսան գինուց վա՛ռ՝ քո համբոււյր :

— Իմ հասակ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ .

— Հասակդ ե խորհանս ո՛ւռ,
Հպարտ կանգնած կաշերու դուռ :

— Ի՛նչ ունիմ՝ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ .

— Ինձ համար արծվի թև՛ ես,
Վառ ծխածան, հուր-արև՛ ես . . .

— Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Խնձոր ունիմ, կծած ե,
Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Չորս բուրն արծրթած ե .

Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Աղբերս ուղեց չը տվի,
Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Ասի յարի կծած ե :

Յ Ե Ր Թ Ը

Յեա քո ճամբան լինեյի վոսկեփողի, վոլորո՛ւն,
 Վոր տարփորեն կը գրկե գալար կողը սարերուն.
 Գալարներու մեջ դյուլթիչ պատկերդ ամուր գրկեյի
 Ու մոտ ծաղկուն պուրակին քեզ նայելու պատկեյի
 Յերբոր դու հանդ կառնեյիր դով աղբյուրի մջ ակին:

Ու յերբ կեսոր քարվանք կը հորանջեր ծուլաբար՝
 Շողեն հիվանդ՝ կոխելով դաշտերն անջուր ու անծայր
 Գյուղին հովիկը ծոցիս՝ քեզ վարեյի սիրազին
 Կախարդական շղարչըս պարզած անուշ յերազին
 Վոր դու հանգիստ քալեյիր այդ տոթակեզ

Ճանապարհ:

Յերբ դար գիշերն աստղաղարդ, ու զնգոցով մոլորուն
 Ճամբա ընկներ քարվանք դեպի արևոն անանուն,
 Յեա ականջիդ մեջեյի վեպն աստղերուն դյուլթական,
 Ու սիրողիդ սրտին մեջ քո բացած վերքն անդարման.
 Յեւ ըսեյի թե սերըդ քե՛զ կսպասե կարոտով:

ԲԱՅՑ ԴՈՒ ԶԵՍ ԳԱՐ

Լինն ե հոսած լուսնի կաթեն հրանո՛ւչ,
 Ու ծոցին մեջ աւտղեր վառած՝ կը պառկի՛.
 Նախակս կտպեր եմ մի ավիի փաղաքուչը,
 Ու ջո՛ւրն յերա՛ղ ե և ավազն ալ՝ վոսկի՛:

Ուսիդ թափած գլխերն աղվոր մազերուդ՝
 Արի՛ արծաթ ես լուսնկա ճամբայեն.
 Արի՛ վորպէս մի տրտում յերդ դըվանուս—
 Նախակս ջրի լույծ համբուելին յես քակեմ:

Անմահական նունուֆարին պէս գրգուր,
 Վոր լուսնակի տարիանքին տակ կը բացվի
 Հանդարտ լճի յերազանքին մեջ մաքուր,
 Նորեն հասակդ թոյլ իմ հոգու մեջ ծաղկի:

Նստիր՝ լինչ փուլթ աստղերն տեսքեդ նվաղին,
 Նախակիս հետ քալե լուսին սիրահար.
 Գերի՛ն լինիմ խոժ աչքերուդ անդունդին,
 Վա՛ր ժպիտիդ յերկինքը բաց ինձ համար:

Կուզեմ հոգիս քո նայլածքի մեջ լուծել
 Ու ժպտիդ տակ բանալ կյանքս վիբրալոր.
 Ինչպէս լինճը լուսնկային ե բացվեր —
 Ու մեջդ մոռնալ աշխարհն ու վիշտս ահալո՛ր

Բայց դու չես դա՛ր. նավակս թափուր կը հեա.
Կյանքիս կիջնե թախիժն անհուն, կապարե,
Լուսնին ըսեր եմ լացերուդ բարձին վրա
Նուռ շրթունքներդ իմ փոխարեն համբուրե:

☒

Կ Ը Ն Ի Շ Ե Ս

Կ հիշե՞ս, հողի՛ս, գիշերով ամբան,
 Յերբ լուսնակ դալար մեր բարտիններուն
 Սոս հասակն ի վար իր մազն յերազուն
 Կր թափեր կաթե ջրվեժի նման,
 Յերբոր վարազեն հողը խնկալեա—
 Քաղցր ամեն բանե — բացի քո չունչեդ —
 Լեւակի թփին մեջ կը մարմրեր...

Կը հիշե՞ս քաղուր վարդի սուրակեն,
 Ուր մի գույգ սարեկ իրենց բույն դրին,
 Յեւ յածուններն ծաղկին, ուհանին՝
 Ուադ ի վար քակած մաղերուդ հյուսկեն՝
 Ինձ կը կանչեյիր համբույրիդ մեղրին.
 Յեւ կյանքիդ չերգված մի թովք սիրազին,
 Գլուխս ծնկիդ՝ մնջելու նորեն...

Համբույրիդ մեջեն կը հիշե՞ս, հրեշտակ,
 Ինքդ կը հոսեյիր կարոտ հողուս մեջ՝
 Ինչպես լուսնկան վանս ծովուն մեջ՝
 Գարնան անպատում իրիկունին տակ,
 Այ, հաշիչն անուշ՝ շնչիդ հոտելան,
 Վորի գուլն այժմ իսկ շնչիս մեջ կըզամ —
 Մինչ մեզ կը բաժնեն յոթ ծով ու ցամաք:

Դադադի պէս լուռ սենյակիս մեջեն
Լացով կը գրեմ ես գիրս պանդխտի.
Սիրտս ինքն իր մեջ մոխրանա պիտի
Քո սրտին նորեն լուծվելու տենչեն.
Սնհուն կարոտեն կուրծքս կը պատուի.
Ո՞ւր թափեր ես լացս, ուր ըսե ինձի.
Հողյա՛կ, ի՛նչ կարժե կյանքն առանց քեզի:

Յ Ե Ր Բ Վ Ե Ր Ա Գ Ա Ռ Ն Ա Ս

Յ երբ վերադառնա՛ս հողհած քարվանի անուշ
զնդոցով,
Բեռներդ առաջա ծաթրին — կնդրուկով, յերազով
ոծուն,
Ու յոթը ծովի թովիչ նայվածքեն աչքերդ դինով,
Պիտ 'եղնեմ՝ զուգեմ՝ ճամբատ ծաղիկով մեր
հովիտներուն:

Յ երբ վերադառնա՛ս մնջելով հեքիաթն անճառ
ափերու,
Վորպես իրիկուն հյուծող կյանքերու վերքերը կարմիր •
Յալսա սպասումս և անհուն կարոտս քնդի պատմելու,
Գո ճամբի վրա պիտ՝ վուգեմ՝ ցավի յերգերըս անդիր:

Յ սի՛ն յերկինքներեն հույսի շեկ կայծեր խլած դաս
յերբոր՝
Մարող սճախիդ սրբազան կրակն միշտ պահելու վառ,
Հողուս հոտալետ խնկեն մաս առ մաս պիտ դնեմ անոր
Բարկ շողյունին մեջ — կյանք — բույրովս պատկերդ
խնկելու համար:

Յ երբ վերադառնաս կոպերըդ ցավի արցունքեն •
կարմիր,
Ուր կուրծքըդ քանդված կարոտեն անոնց, վոր
այլևս չկան,

Եղ անբախտ զլուսիդ սերերե այրի ես զբկիս մեջ
զի՛ր ,
Բնավեր արծի՛ վս , թող տառապանքիդ յես մասաղ
բլլամ :

Կամ թե վոր դառնաս գունա՛տ վորպես հորդ շիրթմին
մարմար ,
Յեղ աշխատանքեն քո չինար հասակ կքսծ ու ավեր ,
Թող ցամքի արյունս՝ մեանոդ սրտիդ մեջ հոսելու
համար
Ու գիտեմ կյանքիդ հետ պիտի փթթիմ յես ել , ով իմ
սե՛ր :

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

Ք ո սրատկերի խորանին տակ յո՛թ տարի
Վերքն արիւս մեջ քեզ կսպասեմ, սիրական.
Հրւստըս՝ շիջած կանթեղին պես կը մարի,
Հողիս՝ հատնող խնկի ծխին և նման:

Ճոխ փթիթով մեր դռնն դուրս յո՛թ մայիս
Հազար ծաղիկ բերլն փարթամ ու սիրուն.
Յեզ այդ ծաղկած ամառութեան մեջ հողիս
Կարոտ մնաց քո դրվանքի վարդերուն:

Ու յո՛թն ամառ դաշտերու ծոց թափեցին
Վոսկի ծովեր՝ խաժ ցորենին բոցահեր.
Մանդաղն ուսին՝ դեռ կսպասեմ առանձին,
Սրտիս միջին մի վոսկի հասկ չե՛լ քուսեր:

Յեզ հուշերուս պարտեղին մեջ՝ յո՛թն աշուն
Չոր վոստերես դառն մորմոքներ կախեցին.
Յեզ յես տեսա ինչպես թերթերն ազատուն՝
Բարձիս վրա ընկան նման իմ լացին:

Սե՛ր, այս վերջին դեկտեմբերն և, վոր սեմիս
Ու յերազիս իր հուսկ ձյունը կը մաղէ.
Տժգույն պատանքն, վորին փարի պիտ հողիս
Անամանո՞ր. ա՛խ, այս գիշերն ի՞նչ պաղ և:

Քո պատկերի խորանին տակ, յս'թ տարի
Վերքն ամիս մեջ քեզ կսպասեմ, սիրական.
Հուլիս շիջած կանթեղին պես կը մարի.
Հողիս՝ հատնող խնկի ծխին և նման:

Q

Ա Ն Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Յերբ ձյունածաղիկն մեր մարդերուն մեջ բուանի,
Յեւ մանիչակն ու սուսամբարն դլխահակ՝
Մատղաշ հովի պաղն ընդունի խնկենին՝
Ծեր մասուրի յերազարույր շուքին տակ:

Յերբ դառները հովիտներեն կաթ մայեն
Սարալանջի իրենց ձյունեղ մայրերուն.
Յեւ հոտաղը՝ դինով հողի թարմ բույրեն՝
Իր հորովելն հանձնե բուրյան հովերուն:

Մի փունջ կապե՛, մա՛յր, սարերու կակաջեն,
Վարդ ու մուշկեն ու նարդիսեն աչաղեղ.
Ու ուհանեն քո գորովիդ պուրակեն,
Մեջը թափած համբոյուն հոգուտ սիրազեղ:

Այն ժայռի մոտ ուր դեռ ուժդին կը հնչեն
Բոցե տառերն քո վողջերթիդ անմոռաց,
Ուր վոր լացըդ դեռ կը վառի, սպառեն,
Կայծոռիկի մի հույլի պես կայծ առ կայծ.

Կայնե՛ այնտեղ փունջը սեղմած քո լանջին
Յեւ վողբեպինդ ինձ սպասե, անդին մա՛յր,
Ու յես պեղած հետին կայծերն իմ սրտին՝
Քեզ պիտի դամ առտվա ճամբեն վարդավառ:

Կարաւանի մեղմ դողանջով հեշտագին
Պիտի դամ յես, բեռներս ոճուն թուլերով
Յոթը անմեռ յերկինքներու բորբ լույսին,
Պիտի դամ քեզ հազար բարիք ճյուներով:

Յեւ մայր կապեց փունջը դարձի յերգերով,
Ու ժայռին քով կեցած դավիկին կապսեր.
Փունջը հուլի արցունքներն թրջելով՝
Սև ժայռին մոտ, պանդուխտ դավիկին կ'սպասեր:

Մոմին աղոտ լույսն լացին տակ սլառկած՝
Անկե տժգույն, անկե նիհար կը մեռներ
Հյուժախտալոր դավալին անոր սպասված,
Անուրջին մեջ գրկած փունջը ծաղկահեր:

Սպասումեն՝ չորցան դալար ծաղիկներ,
Դաշտին գիրկը վոսկի հունձքը կը խայտար.
Ու մայրն հուլսով փունջը սրտին կը սեղմեր՝
Սպասելով յեկվոր դավիկին վոր... չի կա՞ր...

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Պեմքդ լույսով վարդազոծ, կտրի՛ճս, դու ինձ կը
 դառնաս,
 Բեռներուդ մեջ ես ժողվեր դանձերն անտակ ծովերուն,
 Ու հողիեդ կը պոսթկա մի նոր կյանքի ալելուն,
 Սեր ու կյանքով բեռնավոր նորեն դու ինձ կը դառնաս :

Մրրկաբաշ նժույգիդ սմբակներուն տակ վոսկի .
 Մոխրին վրա հասկերը արևի պես կը ծաղկին,
 Ու դողիս մեջ՝ մուշկ ու վարդ, վոր կը թափեմ քո
 առջին .

Յե՛վ ուսերես վար կընկնի գիշերաքողն իմ սուգի :

Հերի՛ք, վորքան իմ հոգին յես շինեցի դերեղման
 Յե՛վ պատանքներ հյուսեցի իմ արյունեն ու կյանքեն .
 Յե՛լնեմ, ամոթս Ե՛ն անդարձ գիշերներուն հետ
 թաղեմ .

Հաղար կյանքով բեղմնավոր դու ինձ կուզաս,
 սիրակա՛ն :

Առավան հետ կը ծաղկին մեր գյուղն ու տունն
 ավերակ .

Վաստակն հանուր կը հորդի աղետատաններն, արտե
 արտ

Յերբոր սիրու դանձերով ինձի կուզաս դու հպարտ .
 Յե՛վ բոցավառ կվառի մեր ոճախին մեջ կրակ :

Ն Ա Ձ Ա Ն Ք

Մաղերդ վորսկես ջրվեժ ուսեդ վար կախած՝
Պարտեզն իջնենք, սիրակա՛ն.

Մեր վարդերու գդվանքեն ա՛յդն ե փախած.
Սոտն ու ծաղիկ դեռ կուլան:

Անուշ աչքերդ քաղցր յերազով թաթալուն՝
Ծաղկոցն յերթա՛նք, իմ անդին.

Քո սանդալի սլարերդներեն այդ հնչուն՝
Հասմիկները թող բերկրին:

Շունչդ կը բուրե հոտն լելակին ու մուշկին
—Շուշան քաղե, ո՛վ իմ սեր.

Հովերն դեմքրդ վառ արշալուստ կարծեցին
Ու թուխ մայերդ՝ հեշտ գլշեր:

Ծաղկոցին մեջ ուհան ու վարդ կը քաղես.
—Ձյուն ձեռքերդ են ցողաթոր.

Ու կակաչներն մի համբյուրի բոցին պես
Կայրին վոտքիդ տակ աղվոր:

Կը մոտենամ ծածուկ՝ վղին քո կարաս

Կը դնեմ վարդն իմ պտղին.

Ապա արագ յեղնիկին պես հապշտապ

Ծառերուն մեջ կը փախչիմ:

Կը թռչկոտես դ՛ու յետելես՝ հրեղեն
Թիթեռնիկին պես աղվոր,
Վոր կը թռի մի յերազի յետևեն
Թուերն մեղրով բեռնավոր:

Յեւ կը փախչիմ՝ դինձ ու ծաթրին կոխելեն՝
Վոր վոտքիդ տակ կը ծաղկին.
Ու կը վազեմ առուներու յեղերքեն՝
Վոր յետևեդ կը հոսին:

Ու կը բռնես ինձ շուքին տակ յերազուն՝
Դեղձենիին մեր դալար.
Աչքերուդ մեջ սիրու հրդեհ մը անհուն,
Լանջրդ՝ խանդեն հրավառ:

Կը նստեցնես ինձ խոտին վրա հեշտաբուլը՝
Գլուխս ուսիդ կախարդած.
Դեմքիս վրնկնի քո մաղերու հորդ դանդուր
Վորպես դիչերն անթափանց:

Մոռցած արար—աշխարհն ու կարգն իրերու
Իրենց վաղքին մեջ տենդոտ՝
Մեր չրթները կը միանան իրարու
Մի համբուլքով արեվոտ:

Վեր, արևին տակ կեռասներն կը կարմրին
Քո չրթներու նոսն պես.
Յեւ մի ալիք վրնկնի վոսկի սփունքին
Հոն մեռնելու սիրակեզ:

Ս Ի Ր Ե Ր Գ

Հասակդ շիտակ մի ուռի՛ յե Իսպահան —
 Դալա՛ր, դալա՛ր, ո՛վ իմ հնձլոր սիրական,
 Ծլած ասիլ սարի յերազ աղբյուրին,
 Վորի պատկերն անուշ և շուքն հոտեան
 Զուրբ գրկած՝ կը թափալի հեշտագին՝
 Ժայռերն ի վար յերանորեն մեռնելու:
 Հասակդ դալար մի ուռի յե Իսպահան:

Դեմքդ հունձի լիալունա՛կն և պայծառ,
 Վոր կը սփռե իր փեղքն ու կաթն լուսավառ
 Ծովակին ծոց ու պուրակին վրա դալար:
 Յեվ կը ժպտի մշակ աղջկան սիրագին,
 Վոր բացեր և իր վիզն ու ծոցը մարմար
 Ոնոր աննյութ և լուսաթոր համբույրին —
 Դեմքդ հունձի լիալունա՛կն և պայծառ:

Սիրուշա կըզձա քեզի այնպես՝ կաթողին,
 Ինչպես վայրի նարգիզն՝ սարի վտակին
 Յեվ սպասող կալվորն՝ փչող հովիվին.
 Ինչպես արար—աշխարհ՝ ծագող արևին
 Յեվ անոթի ուլիկն իր մորկան կաթին —
 Սիրտըս՝ կըզձա քեզի այնպե՛ս տենդագին:

Սարի աղբյուր, հստակ աղբյուր կարկաչուն,
Յա՛րս և կայներ վոսկի արտին մեջ ծփուն.
Ու յերգելով հասկե սրսակ կը հյուան.
Ես վառ համբույրս անոր բերնին դու քսե՛,
Յերբ նա ծարավ դա դյուլթական ք՞ ջրին.
Ըսե՛, դերի՛ն եմ իր կանաչ արևին:

ԱՆՏԵՐ ԳԻՇԵՐ

Անտեր գիշեր բուք ու բորան .
Անտուն մոլոր, հողմակոծ՝
Յես կանգ առի, յա՛ր քո դրան
Շունդ եր այնտեղ, դուռըդ՝ գոց :

Դու դուրս յեկար հանց վարդ բացված ,
Բոցի սես վառ՝ քո թշեր .
Շունը ներս առիր, ա՛յ անաստված ,
Ինձ դուրս թողիր ե՛ն գիշեր :

Ա,յ՛ սե գիշեր — բուք ու բորան ,
Զյունն իմ գլխիս կը մազվեր .
Հազար յերնեկ տվի քո շան —
Անտեր գլուխս ո՞վ թաղեր :

Փ Ա Ր Թ Ա Մ Ա Ղ Ջ Ի Կ

Անգուժ, թե ինձ չեյիր սիրեր
Ե՞ր սիրուս հետ խաղ արիր:
Դուռը բերիր ինձ են գիշեր,
Մատաղ սիրտըս դաղ արիր:

«Մեր միջև կա մե՛ծ անջրպետ»

Դու ինձ ասիր լալազին.

—Շատ դանձ ունեք ու հայրդ ե պետ —

Յես վորք լաճն եմ մշակին:

Դո՛ւ կը հագնես մետաքս հալալ,

Լանջիդ՝ ահունք շարե շար.

Իսկ ինձ՝ եժան կտավն ե լավ—

Իմ տունն՝ աղքատ, անպա՛ շար:

Փարթամ աղջի՛կ, բայց այս ամենն

Ի՞նչ կապ ունեն սիրու հետ.

Սերն աննյու՛թ ե, ա՛յ անորեն,

Սերն ի՞նչ ունի դանձի հետ:

Անգուժ, թե ինձ չեյիր սիրեր

Ե՞ր սիրուս հետ խաղ արիր.

Ինձ դուռը բերիր են սև գիշեր,

Դաքար սիրտըս պա՛ղ արիր:

Վ Ա Ր Դ Ն Ի Ն Ձ Ա Ն Ե Ս

Մարմար քարեն կըլկըլալէն
Մինամ կաքալ թե առալ, յա՛ր .
Որո՛ր, շորո՛ր փունջ կապելեն
Մշակ աղջիկն հանդն յեկալ, յա՛ր .

Փունջն եր քախուր, յարն՝ աննման՝
Սիրտըս ծաղկալ վարդի նման :

Չուներ կաքալն յարիս քելքի
Թելիկ—նազան շորորը յա՛ր .
Վարդը չուներ յարիս դեմքի
Փթթուն ժպտի բոսորը, յա՛ր .

Մեռնեմ յարիս շորոր քելքին
Հուր ու հրաշք արև տեսքին :

Փունջն ինձ ալալ . փունջն ի՞նչ անեմ .
Շուտ կը թոռմի դալկահար, յա՛ր .
Թույլ տուր թշեդ մի վարդ քաղեմ
Վոր թարմ ե միշտ ու դալար, յա՛ր .

Դալար աղջիկ, յերազ ու բույր ,
Վարդն ի՞նչ անեմ յերբ կա համբույր :

Ա Ր Տ Կ Ը Ջ Բ Ե Մ

Լուսնակ գլշե՛ր, արտ կը ջրեմ —
 Առուն արծա՛թ կտրած է,
 Սիրտս կրակ ընկալ նորեն —
 Յարս կտ՛ուր նստած է:

Բարոյ ծլեք, ծիլ ու հասկեր,
 Յարբս դալար ծաղիկ է.
 Չինար հասակ, լուսնի պատկե՛ր—
 Յարբս հրաշք աղջիկ է:

Ածիկե ածու ջո՛ւրն է հորդած,
 Յանքըս սրտուս դարի՛ յե.
 Յարբս սիրու խոսք է տված.
 Ես ի՛նչ որ հնամ տարի՛ յե:

Լուսնակ մտալ. ո՛րն է ծագած.
 —Արտըս ծիլ ու կոկոն է.
 Յարբս շքեղ շո՛ր է հաղած
 —Եսոր սիրուս մեծ տո՛նն է...

Արտըս ծիլուն, ալտոն է դժբուխտ,
 Շուտալ կեղնի նա վոսկի.
 Յեկող հունձքին արած ենք ուխտ
 Նարոտ սիրու, պսակի:

Ք Ա Ր Վ Ա Ն Յ Ե Կ Ա Վ

Քարվան յեկա՛յ զնդարեն
Վերի կանաչ մեր կալեն .
Ո՞վ է կուգա հետ լուսին .
—Չինար յարըս՝ կուժն ուսին .

Շեկլիկ մշակ տղա՛ յեմ ,
Հորս տան ճրագ տղա՛ յեմ .
Ա՛յ նաղերով , ջան աղջիկ ,
Ծով մաղերով , հայ աղջիկ :

Քարվանն շատ ա՛կ է բերած ,
Վզնոց՝ ու թագ է բերած ,
Շալ ու մատնի ու գոհար ,
Հինա , նարոտ ու քամար .

Յարըս կի՛ն չե—գոհար է .
Ունքերն՝ ժամու կամա՛ր է .
Ակնարակն բոցի պես վա՛ռ է .
Հոգիս ընկած կը վառե :

Գլխիդ հարմար թագ առնեմ ,
Մատիդ՝ զյուճբուճ ալ՝ առնեմ .
Ինչպես մեջքիդ թանկ քամար—
Դու իմ սրտին ես հարմար :

Հուր—նունուֆար , ջան աղջիկ ,
Անդին գոհար , հայ աղջիկ .
Մուրադ առած տղա յեմ :
Նարոտ կապած փեսա յեմ :

Մ Շ Ա Կ Ի Ս Ե Ր Ը

Ի՞՞մ արան եմ ցաներ կեսն՝ վոսկի ցորեն
Ու կեսն ել արծաթ ու սրսուռ դարի.
Զրիկս եմ կապեր վարազա ձորեն.
Ա՛յ հովիտ աղջիկ, դառներով արի:

Փարթամ վարդի պես ցերեկն է փթթեր,
Ակոսե ախոս առուն կերկարի.
Արախ թավիչը ջու՛րն է արծթեր.
Յերազիս աղջիկ, վարդերով արի:

Ծաղկած նշի տակ փուեր եմ սեղան.—
Լոջ, գինի ու սեր ու հաղար բարի
Դրած կ'սպասեմ բերվոր աղջկան.
Ա՛յ անուշ աղջիկ, նաղերով արի:

Իրիկվա շուքերն ընկան դաշն է վար,
Դեմքիդ պես շիկնած որը կը մարի.
Ես արաս կըջրեմ յես վորի՞ համար.
Կարոտիս աղջիկ, կալերով արի:

Յերկնքի վաղքեն հողներ է լուսնակ,
Յեվ առուն ի վար իջեր է պարի՞
Շուշանի փնջեր իր գլխին պսակ.
Ա՛յ, դալար աղջիկ, համբույրով արի:

Գիշերն է տաճար, սիրտըս՝ վառ սեղան,
Մատներդ նոր հինա դիր ու չո՛ւտ արի.
Ճակտիտ իբրև դարդ աստղեր կը տեղան.
Սիրուս չընաղ հարս, նարոտով արի:

Հ ր ա թ Ե Մ Տ Ը

Այսօր հողիս ամբողջ հրդեհ ու ցասում՝
 Պատանելին վրա կերթա՛մ իմ տեղըս բռնել,
 Ուր քու բանած կարմիր դրոշակն՝ անարդեւ,
 Ռազմերգիս հետ, պիտի քակեմ հովերուն...

Բա՛վ վոր իջնե, մա՛յր, մեր գլխին տրտմահակ՝
 Մեզ գերողին անարդ վոտքի պիղծ փոշին.
 Թո՛ղ լոկ մի որ ապրիմ յես փառքը կովին,
 Ու հողն ազատ ալ զիս թաղե իրեն տակ...

Կյանքիդ մարմար սյունն ե հասակս ծաղկատի,
 Վոր հետս բաժնած քու հողու մեջ տնկեցիր.
 Յերբ այն ընկնի, սրտիդ տաճարն սգակիր՝
 Թաղվի անոր բացած վիհին մեջ պիտի...

Դեռ փրիկունն ծառերն ի վեր չը հալած,
 Ու լուսնկան չը կաթած մեր ծովին վրա,
 Գուցե զավկիդ կանաչ արևը սեվնա
 Դեռ կեսորի իր վառ փառքով չը փայլած...

Բայց վո՛չ մեկ սիրտ, վո՛չ մեկ զղջում ու կարոտ
 Գունատ ճակտիս վրա պիտի դուն գտնես՝
 Այլ լույսին դեմ մարող բարի լուսնին պես՝
 Պիտ վողջունեմ ծագող կարմիր առավոտ:

Մ Ա Յ Ի Ս Մ Ե Կ

Աշխարհներուն մենք կուտանք հաց
 Յեւլ կը մնանք մենք քաղցած
 Ի՛նչ վոր կա շէնք—մե՛նք ենք շինած—
 Մենք ընչադու՛րկ, կողոպտւած .
 Ձրկողներուն կյանք ու վայելք—
 Մենք՝ անբաժին, Մայիս Մեկ . . .

Եսոր—մեկ որ—մենք թողեր ենք
 Գործն ու հողսը դործարան .
 Յեւլ միակամ, սրինդ կը դարբնենք
 Մեր շարքերու կուռ շլթան .
 Հերթը մե՛րն է, տերե՛ր, լսե՛ք,
 Կովի հրավե՛ր, Մայիս Մեկ :

Յեւլ աշխարհի չորս մեկ ծագեն
 Կյանքի կուզան նո՛ր շարքեր—
 Ամեն գույնի, հազար ազգեն
 Պողպատակուռ բաղուկնե՛ր .
 Եյ, գրկվածներ, յելե՛ք, յելե՛ք,
 Հատուցման որ—Մայիս Մեկ :

Ու շինարար մեր կամքն հզոր՝
 Փլատակեն հին կարգի՝
 Պիտի կերտե աշխարհ մը նոր—
 Համայնավար նոր կյանքի .
 Խաղ ու ծիծաղ ամենուրե՛ք—
 Նոր արշալույս— Մայիս Մեկ :

Ն Ի Ա Գ Ա Ր Ա

Կալի յերգիչս, Նիադարա, այսոր յեկա քեզ
 այցելու—
 Քե՛զ, վոր հազար, հազար դարեր կույր բնության
 կամքին հլու՝
 Վորոտադոու և լուսաբաշ կարչալեւս սեպ ժայտերն
 ի վար՝
 Հազար միլիոն արար ճերմակ ձիերու պես
 մրրկավար :

Կերգեմ հզոր քո սահանքներ, ուր ալիքներդ
 վրիժակուտակ
 կը դալարալին ու կընթանան շոյլանքով մի
 անքանակ,
 Ու խենթ վաղքըդ, վոր անդադար ծեծելով քար
 ափերն ու հուն
 կատաղորեն կը ծավալի անդնդախոր ու
 դալարուն...

Կերգեմ ահեղ ջրվեժներդ՝ կաթնափրփուր,
 լուսահասակ,
 Վոր դմրուխտի և տոպազի դույնով դուռված են
 չարունակ.
 Յեւ վորոնց շուրջ պար են բռնած լույսե ամպեր
 ու ճիածան
 Մեր յերգերու մեջ բոցավառ՝ համայնավար դարու
 նման :

Մե՛նք ալ ունինք ո՛ւժ և խոյանք և մաքառում ,
Նիազարա՛ ,
Մեր դասակարգն , վորի սուաջ քո հմայքը լասի
կը մնա •
Յեկ մեր արշալին չի ճանչնար վոչ մի պատվար ,
սահման ու հուն ,
Ու մենք պիտի քանդենք ամեն ամբոց դոտոց մեր
տերերուն :

Այն ժամանակ քե՛զ ալ ազատ որ պիտի տանք—
փառքի շրջան ,
Յեկ քո անհուն գեղեցիկութուն , ուժն ու դանձեր
քո անվախճան
Պիտի բաժնենք ամեն վոքի—ամեն յերկրի
համայնավոր •
Յեկ դու , հզարտ ու գեղեցիկ , պիտի սճիս դարե
ի դար :

Փ Ա Կ Վ Ա Ս Գ Ո Ր Ծ Ա Ր Ա Ն

Գերեզմանի պես լուս ե կերպասի մեծ դործարան,
 Վորի դաննն ե հյուսեր սարդը նրբին իր վոստայն.
 Վորպես հսկա հարցանիչ կախիկեր ե սե այն ծխան,
 Սարսափահար ոչքի պես բաց ե սմեն պատուհան:

Մեքենաները ժանդոտ՝ մահվան դալուկին են հաղեր.
 Նման մարած մոմերու՝ կողբան անթիւ իլիկներ.
 Հանկարծ քնատ մի չղջիկ առաստաղեն կառնե թե,
 Յեւ իր մազվի սե փոշին բոցի նման հարասե:

Դեռ յերեկ եր վոր վարձքի հաղար հաղար
ստորուկներ՝

Սլանդատան մեջ այս մութ՝ կապիտալին դիշակեր՝
 Կմախքեն չո՛ր մասներով և թոքերով ըսպառված
 Կաշխատեցին շարաչար վոր սուն տանին մի չոր
հաց:

Յեւ անարև ու մուսյլ այն դործատան մեջ խոչոր՝
 Անխոնրու թափալման կեղներ աղմուկն ու ժխոր
 Վորպես ցափի հեծեծանք, վորպես արտունջ ու
բողոք

Այս վոճրադործ կարգին դեմ և կեղեքման՝ անողոք:

Յեւ իր բանիկեր թանդ կերպան—ամբողջ դարո՛ւն,
ծխածան.

Քանի՛ կյանքե, արյունե դույներն այլ վառ՝
ծաղկեցան.

Յեվ նուրբ թելերն հյուսվեցան քանի՛ քանդված
յերազե-
 վոր վարդ կերպասը հազին՝ հարուստ աղջիկը
նազե՛ . . .

Վոր տերերու ստեղծած միլիոնալոր սլոննիկներ
 Ավելի թանգ վաճառեն իրենց հրասպուլրն, իրենց
սեր .

Վոր յոթ ցամաք և յոթ ծով դառնան հլու հպատակ
 Կապիտալի կայսրերու յերկաթակուռ թաթին տակ :

Բայց հին կարգի քայքայման հաստի շրջանը դաժան .
 Բւ փակվեցան ամբակուռ դռներն մռայլ դորձատամն .
 Հազարալոր բանվորներ ինկան փողոց, դռնե դուռ—
 Անդործ, անտուն, անոթի՛—բայց վճռական և
ամուր :

Յեվ ճիշտ ախարես փակվեցան հազա՛ր հազա՛ր
դորձարան ,
 Տասնյակ միլիոն բանվորներ գայլի բերան թողվե-
ցան .

Բայց անբաժին ու զրկված այդ սմբոխը սովահար
 Դրոշին տակ լենինյան ընտրեց կոխի ու սրայբա՛ր :

Արյուն պիտի հոսի շատ— Ատլանտյանի չափ առատ .
 Յեվ ամբակուռ շարքերով պիտի դանք մենք
անընդհատ—

Մինչև քանդենք զրկանքի ամեն ամրոց ու պատվար
 Մեր մշտահոս շարքերու հեղեղումի դեմ վարար :

Յերբ մեր, հոոր դասակարգ շահի վերջին հաղթանակ,
Յեվ դրապենք յերկիրը, և՛ նյութ, և՛ խոսք—
ժամանակ,

Յեվ հիմնենք մեր լուսե կարգ—հին կարգին տեղ
խելապար,

Արշալուսեն շատ պայծառ վառենք մեր որն ու մեր
դա՛ր:

Պիտի բանանք մենք այն որ ամեն մեկ փակ
դործարան—

Վորպես ուժի և կյանքի և վայելքի նոր կայան,
Ուր խնդումը պիտի դա— արևի հետ կազմե ծով
Անդասակարգ համայնքի ստեղծադործ հարվածով:

Յեւած հզոր ու ամեհի վորպես մրրիկ,
 վորպես ովկիան՝ լեռնակուտակ հանած ալիք—
 կուռ շարքերով հասան քաղքի մեծ պողոտան
 Բանվորնե՛րը ծովածալալ, սպառնական...

Սմեն անկյուն, հրապարակ—ամեն ճամբա
 Դիրք են բռնած հեծյալ զինվոր և միլիցիա.
 Յեւլ անոթի դայլերու պես՝ հագար լրտես
 կը սլքտան՝ բաղմության մեջ հանդիսատես :

Ու մայթերու վրա մարդու ծով և խուժած
 Խայտաբղետ և փոթորկոտ և զարհուրած.
 Յեւլ շենքերը կրանխտե, դաճ ու մարմար
 Դո՛ւրս են թախած անթիւլ գլուխ սարսափահար :

Յեւլ կը ծփան վորքա՛ն լողունդ, վորքա՛ն բողոք՝
 Արյունալառ մի հրդեհի պես անողոք.
 Ու դեռ վարար դետերու պես փրվրած կուգան
 Հեղափոխված շարքերն անլերջ՝ բանվորական :

«Կեցցե՛ք» հանկարծ կը հնչե բիրտ մեկ հրաման—
 Յեւլ կը կանդնին— պատրաստ կուլի՛՝ զորք, վոստիկան
 «Առա՛ջ, առա՛ջ» կը գոռա մի յերկաթ բանվոր—
 Յեւլ կը շարժին շարքերը կուռ և ահավոր :

Լիրք տերերու հարվածին դեմ՝ հարված կուտան
Առաջ հորդող շարքերն ամուր բանվորական .
Յեթե մի տեղ հանկարծ անեն մի փոքր նահանջ—
Տասը դիրքե փոթորկավաղ կերթան առաջ :

Ձո՛ւր կը թափեն սառած ջրի տեղատարափ
Խորտակելու այս փառահեղ արշավին թափ .
Ի դո՛ւր փոռքի տակ ջարդելով կին ու բանվոր՝
Գրոհ կուտա Մորդանի մեծ հեծելազոր :

Դեռ կը քալեն... և կը հոսի առատ արյուն
Յեւ բանվորի և բոսերու այդ շներուն .
Յերբոր ընկնի մեկը մարած կամ վիրավոր՝
Անոր տեղը բռնել կուզան հազար բանվոր :

Փա՛ռք մեր կամքին , պողպատահուռ լույս ընկերներ ,
Փա՛ռք ձեր զարկին նոր աշխարհի հույս ընկերներ ,
Կերթա՛ք անվախ... և հաղարներ ձեզ հետ կուզան
Յեւ անվախձան հեղեղի պես դեռ պիտի դան . .

Վորպես հրդեհ անմարելի և բոցավառ
Դեռ կանդուն և ցուցանակի կարմիր անտառ ,
Ձոր կը տանին դեպի կռիվն ու ապաղան՝
Հեղափոխված շարքերն անվե՛րջ— բանվորական :

Ք Ա Ղ Յ Ա Ր Շ Ա Վ

Յեկե՛ր եյին քաղաքներէ, մեծահարուստ,
 հսկայական,
 Վորոնց շինքերը հոյաշեն, յերկնասլաց,
 ամբարաստան՝
 Յերեկ անոնք կերտեր եյին աշխատանքով
 ստրկական.
 Այսո՛ր անգործ եյին անոնք— վոչ հաց և վոչ
 բնակարան :

Յե՛կեր եյին դործարանի բանվորները տանջված,
 նիհար,
 Վորոնց քթեն դեռ թուշալոր հնոցներու ծուխը
 կուզար :
 Յեկեր եյին մութ հանքերու դերինները՝ դեմքերը սև,
 Վորոնց կյանքը՝ դարհուրանքի գիշերն յեղած էր
 անարև :

Յեկե՛ր եյին մշակները՝ շողեն սյրած լանջ ու
 ճակատ,
 Վորոնց ձեռքով անապատներ դարձան հանդեր
 բերքով առատ.
 Վորոնք տեսեր եյին իրենց, հնձած բերքի շեղջերու
 մոտ
 կը մեռներ մի վողջ դասակարգ կտոր մը սև հացի
 կարտ :

Յեկե՛ր եյին ամեն ազգե բանվորները յեղբայրական,
Կարիքն վորոնք քչեր, բերեր եր Մորզանի Ամերիկան.
Աև սաթ գույնով աղվոր նեզրեր, շեկ նորդիներ—
աչքերը՝ ծով,
Ֆեյլ մրահոն լեռնականներ— անդնդախոր սև
աչքերով:

Յեկե՛ր եյին արեմուտքեն, անարգ լինչի կեդ
Հարավեն,
Յեկեր եյին ոսո հյուսիսեն, Ատլանտյանի
քաղաքներեն.
Ամեն կողմե կուռ շարքերով հասեր եյին
մայրաքաղաք
Ե՛ն կորովի ու գովական, ե՛ն հոյակապ, ոսղմիկ
տղաք:

— Տասներկո՛ւ միլիոն գործադուրկներու
Բողոքն ենք բերեր ես տեղ գոռալու.
Մենք ենք ստեղծեր ամեն ինչ վոր կա—
Ամեն ինչ կտրեր մեր գլխի վրա:

Շիներ ենք աշխարհս, վայելքներն անոր—
Ու մենք կը մնանք անտուն ու տկ՛որ.
Հազար բարիքի, ուտեստի ծով ե.
Իսկ մեր բաժինը զրկանքն ու սո՛վ ե:

Մենք վոր կերտեր ենք յերկիրն այս հզոր,
Ձեր գլխին պիտի փուլ տանք մենք մի որ.
Յեա՛լ պիտի կերտենք մենք մեր նո՛ր աշխարհ—
Հանուր վաստակի, վայելքի համար:

Յեւ շարժեցալ Արշալն հանդարտ՝ մեծ քաղաքի
փողոցներն
Միջադաշնի խրոխտ կանչը փոթորկի պես
վորոտալեն .
Յուցանակները ոսղմաշունչ՝ բուռնցքի պես տնկվե-
կին .
Յեւ աննվաճ այդ քաղողներն՝ միլլիոններու ո՛ւժն
ունեյին :

Դուրս եր հորդած հեղեղն անլերջ՝ բանվորներու
հանդիսատես ,
Վորոնք Արշալն կողջունեյին մի հաղթական բանակի
պես .
Յանքիներու այս մեծ վոստան՝ Վաշինգտոնի որեն
ի վեր՝
Դեռ չեր լսած մի այսպիսի բանվորական
մարտահրավեր :

Յեւ փակեցին դռներն ըշտապ՝ կապիտալի ,
Սպիտակ տան .
Ճար ու ճամբան բռներ եյին ուսմբ , դնդացիք ու
վոստիկան .
Անդեն արշալն , վոր բոսերուն բողոքելու եր հոն
յեկեր՝
Անոնց աչքին կարմիր սարսափն ու մղձալանջը
դարձեր եր :

Անդէն Արչալը կանգ առալ . գունդ գունդ իրենց
տեղեր դարձան՝
Ընկերներուն ըսելու վոր Վաչինգտոնէն բան չի
հուսան ,
Թե տերերու այս հին կարգերն խելագա՛ր են ու
մարդասպան ,
Յեւ թե կա բաց մեկ ճանսոյարհ— կռլի գժւար ,
կարմիր ճամբան :

Ըսին անոնք «նորեն կուգանք մենք ամբակուու ,
խիա շարքերով .
Մեծ հատուցման որին վստահ , սպառազեն այդ
հավատքով .
Յեւ խորտակվող սյուներու տակ , տերե՛ր , մենք
ձե՛զ պիտի թաղենք—
Վորովհետև նոր աշխարհի , նոր կարգերու տերը
մե՛նք ենք» :

Ա Մ Ե Ն Ո Ւ Ի Բ Ե Ք

Անբա՛խտ, չքնաղ մեր Արևե՛լք,
 Վորի սարերն
 Վորքա՛ն բարձր են աչտարակլած դեպի արև,
 Իր ժողովուրդն
 Ավելի խոր մխրճված ե գերության մեջ:
 Յեւ նույն աղբի հազա՛ր տերերն,
 Ու կայսրերը կապխտալի
 Անոր մարմինն կըհոչոտեն
 Տարուց տարի՛:

Խեղճ Ափրիկե՛ն,
 Են սև մորթով, բոսոր վերքով կախարդ յերկիր
 Վորի գույնեն ավելի սև ե բռնությունն
 Տերերուն իր:

Գող Յելլո՛ւպան,
 Վորի բանլորն
 Անձայրածիր յերկիրներե հալիչտակած
 Իր տերերու շահին համար.
 Իսկ ինքն
 Անտուն և հողաղուրկ ե մնացած:

Յեւ վաչխառու Ամերիկա՛ն,
 Վոր ամենքին պարտքով կուտա
 Հաց ու դրամ.
 Յեւ կը թողնե իր բանլորներն առանց լաթի
 Յեւ անոթի՛:

Ե՛ր զրկվածներ ես վո՛ղջ յերկրի,
 Նույն լծի տակ անխոս տնքող
 Յեւ նույն տիրոջ կամքին դերի.
 Վորքա՛ն մնաք դեռ մոլորած
 Ու իրար դեմ չար թշնամի՛:
 Ուշքի յեկեք և մխացե՛ք,
 Յեւ միական և ամենի՛
 Հրդեհի տանք հին կարգն ու սարք
 Յեւ վողջ աշխարհն մեր կը լինի:

Յեւ կը տեսնեմ չորս մեկ ծագեն
 Զրկվածներու մեծ բանակներ,
 Հազար լեզվով՝ նույն ռազմերդը վորոտալով,
 Փոթորիկին դեմ և թշնամուն
 Քակելով մե՛կ վառ դրոշակ
 Արչալուսի և բոցերու նման կարմի՛ր,
 Կարչալեն մեհ ու հաղթական:

Հին կարգն ու սարքն ու հին աշխարհ
 Բոցերու մեջ կանհետանան.
 Յեւ մեկ ծագեն մինչ մյուս ծագն արևի
 Մեկ նո՛ր աշխարհ կը շողշողա—
 Յեղբայրական բանվորներու յերկիրը նոր,
 Համայնական աշխատանքով՝
 Մի դուլթական վարդի նման գեղափթթած,
 Արևի տակ— ծովե ի ծով— մինչ հյուսիսա՛յգ:

Շ Ի Կ Ա Գ Ո

Շիկագոյի մարտական ընկերներուն

Հարյուրամյա ծեր Շիկագո, շոտլ տոնիդ յեկա յես
տես.

Փոեր եյիր շացուցիչ միջազգային ցուցահանդես,
վորով աճող կը տոնեյիր և արշավը կտալտալի
իր կեղեքման այս զիշերին և անկուսին արյունալի:

Կանգներ եյիր շքեղ շենքեր հեքլաթներու արարական,
վառեր եյիր անթիվ լույսեր աշխարհներու

կախարդական,

Թալեր եյիր վորքան ալար, վորքան ապրանք և

մեքենա,

Հուլունք ու զարդ բոհեմական, խունկ ու բուրմունք
ներկ ու հինա:

Ինչ վոր հանած եր դյուզացին իր արյունով և

քրտինքով,

Ինչ վոր կերտած եր բանվորը հրաշագործ իր քաջ

ձեռքով,

Ինչ վոր յերկնած եր մարդկությունն՝ հրաշալի և

տեսական

Բերեր եյիր զարդարելու հարյուրամյակն այդ

տոնական:

Տո՞նն եր այդ և քս տերերուն և աշխարհի տիրող

դասին,

վորոնք կանչեր եյիր մեկ տեղ վոր լրբորեն ու մխաթին

Իրենց դասի ուժը պարզեն վորպէս մի ցույց —
սպառնալիք
Ջանդվածներու զայրույթի դեմ, վոր յեւած է ալիք,
ալիք:

Յեւ իսպառնա իր ահալոր հորձանքին տակ թաղել
անվերջ
Այն ամենը վոր կա այսօր—ձեր աշխարհը անդուլթ և
պերճ,
Յեւ կերտել մի կարմիր յերկիր և մի նոր կարգ
համայնական՝
Սովետին պես, վոր չեք կանչած ձեր այս տոնին
սպառնական:

Հարյուր տարի՛ տերերուդ հետ յերկար ճամբա և
դու կարած՝
Բանօրրներու և դյուզացու հողնած և վորք ուսին
բաղմած,
Ճահիճներու տղմին վաղած մի դար առաջ դյուզ
աննչան,
Այսօր հսկա Շիկագոն ևս— մեծահարուստ և
տիրական:

Քո ճանապարհ վարդով ծաղկուն, քո ճանապարհն
հարյուրամյա.
Արջան դետով և վոռողված, ամեն քայլիդ՝ դիակ ու
մահ.

Ամեն անգամ վոր կանգներ է մի նոր պալատ ու
նոր պարտեզ՝
Հաղար հաղար տուն է քանդվեր— կյանքեր յեղել
են վողջակեղ:

Յերբ բանվորներն ստեղծել են վայելքը հորդ վորպեօ
ուլկիան,

Յերբ խալարը նահանջեր եր լույսին առաջ
ելեկտրական.

Բանվորական թաղերու մեջ հյուշերու մեջը
գեղջկական

Յա՛վն ե նստեր ժայռի նման և մուլթն իջեր ե
անխափան :

Բայց դործեր են սպառակելով անոնք անմասն և
անդադար,

Յել աճեր ես դու փառահեղ և հոյակապ ամբողջ մի
գար.

Սերունդներ են յեկեր այսպես ու գնացեր որ չի
տեսած—

Իրենց կյանքով և զրկանքով քո տերերու դարը
կերտած :

Շենքերուդ տակ հրաբուխ կա և փոթորիկ՝ ամեն
փողոց.

Բանվորներ են յելած կովի կուռ շարքերով,
սրտերը բոց.

Բա՛վ ե չինեն գյուղ ու քաղաք— իրենք մնան
անսպասուպար,

Բարիք թափեն ծովի նման— հոգսը մնա իրենց
համար :

Անոնց թղին համբանք չկա— սերունդներ են
կանգնած կողքի.

Շատ դարերու զրկանքեն են յեկեր կովի ու բողոքի.

Կառուցման մեջ վորքան հզոր— քանդելու մեջ
հաղար անդամ
Ահա վոր եւ ւ վճռական բանակն այդ մեծ,
պողպատակամ :

Սպանդադործ հին Շիկազո՛ւ և քաղաքնե՛ր .
ամբարտաւան ,
Մեղ քամեցիք քեյֆի պահին նուան դինու վարչի
նման ,
Յեւ նետեցիք մայթի վրա վորպես անպետք , կտորած
անոթ
Ձեր բողերու վտաքի կոխան և կրունկին ձեր
արյունստ ,

Այսոր յելեր ենք ահարկու վորպես հրդեհ ու
յերկրաշարժ ,
Յելեր ենք մենք կործանումի անթիւվ հեծյալ և
ձիւարժ ,
Յելեր ենք մենք վորպես ցասում , վորպես սարսափ
— համարտարած՝
Մինչև փառքը ձեր տերերուն ընենք մոխիր ու
այերակ :

Ա՞յն ժամանակ պիտի կերտենք մենք հոյակապ
մի նոր աշխարհ—
Անբակտելի և գեղեցիկ , արեղական նման պայծառ .
Ու հույսի պես , նոր Շիկազո՛ւ , պիտի ծաղկես դու
լճափին
Մեր կենցաղի պես ներդաշնակ , աշխույժ՝ նման
մեր նոր թափին :

ԴԻՏՐՈՅԻՏԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՍԱ ՈՐՈՒԹՅԱՆ

Կարմիր բարև՛, Դիտտոյիտի հո՛ււր ընկերներ՝
 Այն խանդավառ մեծ ժողովի որեն ի վեր
 Մի լուսաշող սիրո նման՝ հուշերուս մեջ
 Կը վայելայեմ խոյանքը ձեր գոռ լուսառեջ:

Փառահեղ և քաղաքն այս մեծ... ու բարբարոս.
 Պողպատներ՝ լայն դետերու պես հորդահոս,
 Ծառուղիներ փոփած են վառ յերազի պես՝
 Ծովեն յելած և ծփծփան՝ ծովերու պես:

Հենրի Ֆորդը և ավազակ մի խումբ տերեր
 Վարձքի անարդ ստրկության են ձեղ մղեր.
 Յեղ ձեր թափած ամեն քրտինքն և մաշած թոք՝
 Գանձ և դարձած անոնց ձեռքի մեջ անողոք:

Դուք եք շինած այս փողոցներ լայնատարած,
 Այս պալատներն ու զղյակներն դուք եք կերտած,
 Դուք՝ ստեղծած տասնյակ միլիոն ոթո և կառք,
 Ու ձեր տանջված մարմինն առած՝ վրոքով կերթաք:

Անշուք, մռայլ բանխորական թաղերը ձեր,
 Ուր ժահրոտ ծուխն մշտակուտակ ամպ ե դարձեր,
 Յեղ աղքատիկ ահու՛մբը ձեր անհրապույր,
 Ուր կը դարբնեք միասնությունն ձեր ամբակուռ:

Անդործներու խումբերը գորչ կանցնին կողքես՝
Փոթորիկեն առաջ իջնող ամպերու սխա .
Յեւ ձեր մեջքին դեռ տերերու շղթան ու բեռ՝
Ծայր և տված բանվորական բուռն յեռ ու դեռ :

Յեկած էյի վոր ձեզ խոսիմ, ի՛մ ընկերներ,
Բայց դուք և վոր ունիք այրող, հզոր խոսքեր,
Իմաստության և գոռ կուլի ու հաղթության,
Վոր ձեզ տված և պայքարի մեծ առօրյան :

Յեւ սեղմած էք ամեն բուռնցքն յերկաթակուռ .
Յերբ կը գոռաք Միջազգային ուղմերդը կուռ,
Հացի համար, Փաշկոմի դեմ — կասկիտակի
Պայքա՛րն և այս — վերջին կուլին արյունակի :

Յեւ կը լսենք նույն աշէ յերգը քաղմալեզու
Բոլոր յերկրի հեղափոխված բանվորներու .
Ու կը տեսնեք միլիոն, միլիոն պողպատ ձեռքեր
Անտառացած, կայծակնաթափ յեւած են վեր :

Յեւ անառիկ ու անասան բերդի նման
Կանգնած և մեր Հայրենիքը Սովետական .
Անով հպարտ, պարզած կարմիր անոր դրոշակ՝
Կերթանք վստահ դեպի կուլին ու հաղթանակ :

Պիտի առնենք այս քաղաքն ալ ու ծառուղին,
Անդործներու խմբերու տեղ՝ Մայիս մեկին՝
Բանվորներու շարքեր ծիծղուն ու հաղթարան
Պիտի լեցնեն լայն փողոցներն ու պողոտան :

Զեր հին թաղը գառ վարդի պես պիտի ծաղկի-
Յեւ զբոչին տակ համայնական մեծ սովետի
Պիտի շինենք անթիվ ոթո և տրակտոր—
Նոր աշխարհի համար խնդուն, յերկաթալո՛ր:

0

ԳԵՐՄԱՆԻՈ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ԿՈՍԿՈՒՍԻՆ

Խալա՛ր և արհալիրք՝ արշալույսեն առաջ...
Յեւ զուք միլիոն մարտիկ՝ հզոր և աննված՝
Կերթաք դեպ առաջիտ՝ ձեր շարքերը սեղմած.
Լիբհնեխոն հրե ու Ռոզան այդ ուղիքն են հարթած:

Դուք թողեր եք կռվի բաց դաշտը, և վրոդոց.
Ու կը կռեք դադանի՝ շարքերդ արի և հոծ
Հեղեղի պես կածի ձեր հոյակապ բանակ.
Յեվ կը դողան Հլուերն ու իր Ֆաշխատ վոհմակ:

Ու Թեւմանի վղին կախված նացի կացին՝
Դուք զուսպ, կարմրադրոշ, շքեղ և առանձին՝
Կերթաք վեհ ու անշեղ՝ ժամանակի նման,
Կերթաք արագ ու դոռ՝ նժույզներու նման:

Վո՛չ մահը ձեզ կրնիճե, վոչ տերերու հորդան
Կոծեք բանտը փառքով ու ուղմերդով՝ զնդան:
Դիմխորովք կելնե— այդ բոցաշունչ տխրան—
Ու կը վստե, կռվի, հաղթանակի ճամբան...

Յեվ հակառակ դետի նման հոսող արյան,
Լիտի ահաբեկման, սովի ու գլխատման՝
Գրոհի եք յեւեր դուք մարտական փառքով.
Մասսան եք հրդեհած ահեղ կռվի խոսքով:

Ձեզ բյուր կարմիր վողջույն, ձեզ բոցալառ արև.
Կուզա՛նք... մուրճն ու մանդաղն վառած վորսլես
արև.

Կուզանք պողպատ շարքով կուզանք կայծակ թախով
Փոթորիկի պես կուզանք՝ հաղթանակի յերգով:

Դե՛հ, գրոհ մ'ալ խղիախ—կռխին ե այս վերջին.
Վերջին դիրքն ենք արդեն մեր տերերու բերդին.
Հրդեհի պես յեկանք, վայլակի պես յեկանք,
Մեր տերերը թաշտոց հրաբխի պես յեկանք:

Ռազմերդ և զորաշա՛րժ՝ մեծ գրոհեն առաջ...
Յեւ մենք բաղձամիլիոն, մենք մարտական և քաջ՝
Կերթանք դեպ հաղթանակ՝ ծովերու պես հորդած.
Ու մեր յերթի ճանբան լենինն ե հրդեհած:

Տ Ի Բ Գ Ո Ի Ս Ի

Անոր ծննդյան հազարամյակի արթիվ

Ա.

Մեծ Ֆիրդուսի՛, հին Իրանի հզոր գուսան,
Դու հանդավոր խոսքի վարպետ, շահ ու ախտան,
Շքեղ ե քո յերգը, ամեն մեկ եջ ու ծալ
Զմբուխտ ե ու փիրուզ, սուտակ, հակինթ ու լալ :

Մենք— յերգիչներ աշխարհի տեր բանվոր դասի
Քե՛ղ կողջունենք, անմահ յերգիչ, դու հին ֆարսի,
Քե՛ղ, վոր անգլին ժառանգ թողեր ես մեզ համար
Քո փայերու գոհարատուին ու քո հանճար :

Յերկար դարեր «Շահնամե»-իդ չքնաղ Իրան
Փռված եր մի ականակուռ գորգի նման,
Վոր կոխեցին, անցան հազար պետ ու բանակ
Յեւ շահերդ՝ հեծած նժույզ վոսկեսմբակ :

Ու ժողովուրդն անոր՝ համալ ու դյուղացի՛
Իստեցին դառն ու մնացին առանց հացի .
Շինեցին քյոչկ, բերդ ու մղկթ սլալատ ու բանտ
Յեւ մնացին միշտ ընչազուրկ ճորտ ու պատանդ :

Քո հին Իրանն— յերկիրն այդ հորդ լույսի, հուրի,
Յերկիրն՝ անբեր ջանքի, վողրի, սուլի, սուրի—

Հորինեք ե իր տերերու գրուլցն յերկար,
Վորմե դու քս յերդն հյուսեցիր՝ մարգարտաշար:

Յեղ այլ դաժան շահերն անդութ և անպիտան՝
Քո յերգերու պարտիղին մեջ անմահացան,
Ու հանճարեղ բայց անբաժին քո ժողովուրդն—
Իր արյունով, լացովն ե վոր կերտեց անունդ:

Շահերն ազահ, վորոնց յերգիչն յեղար փառքի,
Պղինձ տվին քո տաղերուն համար փոսիի.
Իսկ ժողովուրդն, վորի ծոցից դու ծնվեցիր,—
Մեծ քերթոյի պսակ կապեց քեզ լուսածիր:

Շահեր յեկան, շահեր անցան վորպես փոշի,
Մինչ քո անուն կաճի հալեա, Ե՛յ, Ֆիրդուսի.
Հանճարը և ժողովուրդն են մխայն անմեռ—
Կր քանդեն հինն ու կտտեղծեն նա՛ր աշխարհներ:

Աշխարհն ամբողջ յեյեր ե այժմ ահեղ մարտի—
Պայքարն ե այն յերկու դասի, յերկու դատի.
Յեղ իր զենքը վար չր զնե պիտի բանվոր՝
Քանի վոր կան հոգս ու զրկանք, խեղճ ու հոսր:

Պայքարն այն գու վիթխարի յե և ահալոր,
Վոր կը մղենք ամենուրեք և ամեն որ.
Խաղ ու կատակ են պսոր մոտ «Շահնամե»-յիդ
Ու շահերուդ բոլոր մարտերն սին ու անմիտ:

Հին Իրանեն մինչև Հինդը, Չին ու Ճապոն,
Մինչև Ռոնը, Միսիսիպի և Ամազոն—
Հույն ու արաբ, չեկ ու թափչիկ, չեխ ու գերման
Դաշտ են իջած ահեղ կռվի և հատուցման:

Բանակը մեր սրտգառակուսու մեր դասակարգ
Կելնե հզոր և ահալոր վորպես վայլակ.
Անոր առաջ քաջ Ռուստամիդ թափն ու հասակ
Շատ ճղճիմ են, վողորմելի և խեղդատակ:

Փոթորիկի պես յելած է նա՝ սոսկավիթխար—
Անպարտելի և՛ սվերիչ և շինարար.
Յե՛վ մարտական, վեհ խոյանքալն իր անալրեպ՝
Նա կը կերտե դարերու մեծ ավանդավեպ:

Գ.

Դեպի հյուսիս, «Մայր Աարաքս»-ի մյուս ստիին՝
Անծայրածիր, կարմիր հրդն է մեծ սովետին.
Ուր բանվորներ՝ վիշրած ցարի անարգ չլթան՝
Դաշն են կապած աշխատանքի ու միության:

Թափը անոնց կայծակն է խոլ, ուժը՝ անհուն.
Կը փոխեն հունն՝ անդեղախոր խենդ գետերուն.
Ու վոր մտքի և կենցաղի մութ գիշերն եր—
Այնտեղ վառեր են բյուրավոր նոր արևներ:

Պայքարն անոնց դեմն է հողին ու տարերքին.
Յե՛վ միակուս, անթեք ուժովն իրենց կամքին
Կը նվաճեն բեյլեռային սառույցն ու ձյուն,
Յե՛վ ժամանակն ու անջրպետն ու բնություն:

Մեր դասակարգն՝ հեղափոխված ու մարտական,
Մեծ դասակարգն՝ ստեղծադործ ու հաղթական՝
Նոր դարերու հսկան և սեզ և ղեկավար
Յեւ ժամանակն ու տարերքը վարող հանճար:

Հիմա յեղած են յերգիչներ վորոտագոս,
Հրալեզու և խմաստուն և մեծազոր.
Յեւ իր հյուսնն նոր «Շահնամե»-ն մեր պայքարի
Մեր կռիւ պես փոթորկաշունչ և վիթխարի:

Յեւ յելած են նոր աշխարհի հազար դուսան.
Վառած յերգեր հաղթանակի ու կառուցման՝
Հարվածային դրոհին հետ ու վայելքին՝
Կուրծքն են տված սոցիալիզմի արեղակին:

ՆՈՐ ՀՈՐՈՎԵԼ

Յերեկն անցավ. յերեկն մե՛ր չեր .

Հողը վոր կար—հողախրոջն ւեր .—

Հա՛ցը մեր չեր—փողախրոջն եր .

Միտքն ու հոգին—տերաբոջն եր .

Հո՛, հորովե՛լ, հոգնած յեղներ՛ .

Հո՛, հորովե՛լ, տանջված յեղներ :

Սերը մեր չեր—մեծատանն եր .

Ճրագ վորդին—գերության եր՝

Կյանքը մեր չեր—տերության եր—

Միս, են կյանք չեր—դերեղմա՛ն եր :

Կը դատեյինք զառ ու դաժան՝

Սովն եր դռնեն միշտ անբաժան :

Եսոր վոր կա—եսոր մերն է

Մշակն է վոր հողի տերն է .

Մենք կը դատենք արտը մեկ է ,

Մեր վար ու ցան, դատը մեկ է :

Հո՛, հորովե՛լ, սովուն յեղներ ,

Հո՛, հորովե՛լ, հոլան յեղներ :

Ինչ ուժ վոր կա—մեր ուսմիլին է .

Հարզն ու սատիւին մշակին է .

Մեր վյանքն՝ հանուր աշխարհքին է ,

Ես կյանքը քարոյր—թանկագին է .

Հո, ջա՛ն աղբեր, հո, ջա՛ն յեղներ

Մե՛նք ենք հիմա աշխարհի տեր . . .

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յերեկ զնդան եր յերկիրդ ու կյանքդ՝ մի դող
 սարսափի .

Վզիդ չոքած եր սովը նման կատաղած վիշապի .
 Բայց դո՛ւ, աչքերդ հյուսիսի կարմիր Աստղին
 սեփուհի ,

Կովի յելար, պարզեցիր պայծաս դրոշը հեռուն :

Այսոր արդեն կը կանդնիս կոթողի պես հաղթական .
 Վարդե՛ր ունիս վոսքիդ տակ, ճակատիդ վրա
 սասուկե՛ր կան .

Սուրդ և ամուր ձեռքիդ մեջ, դրոշը հույսիդ պես
 պայծաս ,

Հողիդ մի բե՛րդ և անկոխ և քո կորովն անուպա՛ռ :

Այնքա՛ն արադ կը դուրս փառքիդ բոցակն յերկար ,
 Վորքան փարթամ վը ծփան մտղերդ հզոր ուսդ ի վար .
 Այնքան զվարթ արցունք կա սևաթ աչքեդ
 առկախված

Վորքան պայծաս՝ մուրթին մեջ գիշերն տաղեր
 չե փառած :

Վողջու՛յն կովիդ փառավոր, վողջույն քո մեծ
 հաղթության .

Վողջու՛յն բանվոր քաջերուդ, մշակներուդ քրանաջան ,
 Վողջու՛յն և կուռ միության յերկիրներու հարևան
 Արարատեն հյուսիսայգ, արեծաղեն-Վարդապետյան :

Վողջու՛յն արդար նոր կարգիդ, հզոր ջանքիդ
շինարար .
Ստեղծագործ մեծ շունչիդ և տեսիլքիդ՝ լուսավառ .
Վողջու՛յն անոնց վոր ընկան գոռ կովին մեջ
հաղթական ,
Վողջու՛յն անոնց վոր դեռ կան , անոնց վոր նոր պիտի
դան :

Յեվ դու լույսի և սիրու ջահդ ես վառեր ալամանդ՝
Յեվ վե՛ր նույնիսկ Մասիսեն , յերկնից դաշտեն
արգավանդ
Հզոր բազկովդ կը կախես . և մութ ու վորք
ազդերուն
Բարձր մի կյանք կսվետես ու գալն լուսե մեծ
դարուն .

Բայց թե մի որ թշնամին պղծել գա քո աշխատանք ,
Գա վերջ դնել թռիչքիդ , ճարտար բազկիդ ել՝
կասպանք ,
Նույնիսկ մեռած սաղմիկներդ պիտի յելնեն քո հողեն
Յեվ այդ անարդ թշնամին մահի փոսի մեջ թաղեն :

○

Ի Մ Ն ՈՐ Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Յ եա ինչպե՛ս յերգեմ՝ քո փառքը լուսե ,
Լույս ու լուսաշեն , Բանվոր Հայաստան .
Ե՛ս յերգիչդ ինչպե՛ս քո դուլքը հյուսե ,
Հաղթող ու հզոր մ'ի ն'որ Հայաստան . . .

Ահեղ պայքարի , ծով արյան դնով
Ծնար դո՛ւ բոցեն , մշա՛կ Հայաստան .
Աշխատավորի դատով քրահինքով՝
Հասակ քաշեցիր , ջահե՛լ Հայաստան :

Շարքին ես կանգնած Սովետ Միության
Չինար հասակովդ , կարմ'ի՛ր Հայաստան .
Նոր Արևելքի բոցեղեն դռան
Դո՛ւ անքուն պահակ , ոամիկ Հայաստան :

Յե՛վ քո ստեղծագործ , շենչող ձեռքին տակ
Կը ծնին անթիվ շենքեր ու ավան .
Յե՛վ քո աստղահյուս , ջինջ յերկնքի տակ
Ծո՛ղ կուտա փորպես լույսի շատրվան :

Են հի՛ն ճահիճներն և դաշտերն անրեր՝
Չա՛ռ ու ծաղկուն են , սիրո՛ւն Հայաստան .
Են լե՛րի բլուրներդ և ամուլ սարեր
Հանք ու դանձ կուտան բեղո՛ւն Հայաստան :

Յեւլ դրոշակ բացած դու մո'ւրճ ու մանգա'ղ՝
Կանգնած ես պայծառ դալիքի ճանրին .
Դո'ւ համայնական վաստակովդ դբաղ՝
Շքեղ յերազիդ լուսաշող սփին :

Փռւած ե կարմիր բանակիդ ակիք—
Քո դատի պաշտպան, զինվո'ր Հայաստան .
Արչալի'ր վանճ դեպի մեծ դալիք,
Քո կածակ թափին մատա'ղ, Հայաստան . . .

Յես ինչպե՞ս յերգեմ քո փառքը լուսե ,
Լույս ու լուսակերտ, բանվո'ր Հայաստան .
Ես յերգիչդ ինչպե՞ս քո գովքը հյուսե ,
Հաղթող ու հզոր, իմ նո'ր Հայաստան :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կանգնած վոսկի ծովին մեջ խորհրդային հասկերուն՝
Գյուղացին նո՛ր հորովել կը ցնծերդե հովերուն .
Յեւ արակտորը վնչայեն՝ ձիերու պես վրնչան՝
Իր նոր շունչը կը վոս դաշտերու մեջ նայիրյան :

Քանի կայան վիթխարի — խորհրդային արևներ —
Ստեղծադործ մեր կամքով խալարին դեմ ենք վառեր ,
Ու ջրանցքներ՝ լուսահոս քերթված(ի) պես վառավոր
Անջուր դաշտերն ենք հանած իրենց վաղքեն դարավոր :

Մեր վերելքի մեծ թափը յերգող քանի՛ դործարան
Ծխնելույրներ են հանած լուսարձակի մը նման .
Յեւ ինչ չքեզ նվաճում , ինչ հոյակապ հաղթանակ —
Մեծ վերելքին են լծված մարդն ու տարերք —
ժամանակ :

Աշխատանք մրցա՛նք և և բո՛ւոն արչավ կտոռլցման ,
Պիրի բաղուկներ կը շարժին վորպես հուղված մի
ովկյան .

Յեւ կը վաղե վճռական՝ մեր պողպատյա դասակարգ
Դեպ անառիկ նոր դիրքեր , դեպի հաղթանակ , դեպի
վա՛ռք :

Մի նոր արվեստ, մի նոր կյանք խորհրդային,
լուսավոր

Բռնկեր և շողափայլ վտրպես դարնան պայծառ որ .

Յեւ այն պիտի դեռ շողա դարե ի դար բոցափառ

Յերբ վոր կարմիր Ապագան հրդեհեր և վողջ

աշխարհ . . .

□

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 14-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Տասնևչորս—տարի՛ տասնևչորս դարի
Թուի՛ չքն ես առեր, լուսաթե թռչո՛ւն.
Յերկաթե որվա, կառուցման դարի
Լույսերն ես վառեր, հրեղեն թռչո՛ւն:

Շուրջի յետա՛նդ ե, կամք ե յես ու զես
Մի նոր կենցաղի՛ ե հսկա ջանքի.
Դեմդ ե արշարույս ու ալեն անձեա՛
Սիրս ե յերգի ցնծուն դալիքի:

Ո՞վ կրնա չափել կատարն վիթխարի
Անհատ բարձունքիդ, բոցեղեն թռչո՛ւն.
Յեվ յերբ բոլորի հարյուր մեկ տարի
Ի՞նչ պիտի դնեն խոյանքիդ անուն:

Հեռավոր յերգիչդ թե բախտն ունենար
Կռելու թափը վերելքիդ անհուն,
Պիտի սակեճեր նա՛ր թիվ ու տամար
Յեվ դառնար հանձար, դառնար իմաստուն:

Տասնևչորս տարի՛ — տասնևչորս դարի
Միջոցն ես կտրեր բոցեղեն թևով.
Համաշխարհային լենինյան դարի
Ծիրն ես վողողեր յերգիդ արևով:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Աստղերն ամեն՝ յերկնքեն վա՛ր են թափեր—
Մին՝ տասն յեղած՝ ձեր ճամբին վրա կը վառին .
Գույներն ամբողջ՝ բռնկեր են ես գիշեր—
Ու պատերեն քանց ծխածան կը փայլին :

Ծաղկոցները գուն ու լճակն են լքեր .
Ու փողոցին մեջ փունջերով կը փթթին .
Խորհրդային տարեդա՛րձն ֆ այս գիշեր —
Ու դռներեն վարդե՛ր , վարդե՛ր կը թափին :

Ու փառքի պես հպարտ կանցնիք , ո՛վ քաջեր
Աչքերուդ՝ բոց , ձեռքերուդ մեջ շանթասուր .
Գուք վոր մահի սարսափն յերբեք չեք գիտցեր
Յերջանկության ունիք շիկնումն ու սարսուռ :

Յե՛վ փոթորիկն է թափը ձեր դնացքին՝
Յերբ ձիերը՝ սեգ ու փրփրած կը վրնջեն .
Անոնց բաշերն թաթա՛ռն լինեն մոլեղին .
Կանցնի վորտն անոնց դուռ յթի ընդմեջեն :

Յե՛վ կը սրտիան փառքեն կողերն քաջածին
Ձեզմով հպարտ ձեր յերջանիկ մայրերուն .
Ու վարդ կույսերն , վոր մնացին ձեր դարձին ,
Այժմ կը ժպտին նման ծիծղուն արևուն :

Ու ծերերը ձեզ որհնելով հայրարար
Այսոր դաժան տարիքն իրենց կանխածեն
Վոր չի թողեց ձեր շարքին մեջ փեհափառ
Կանգնել իրենց տանջված հասակն հոյաչեն :

Կայծակն ե պայա ձեր հրավազ ձիերուն ,
Ասողերն ամեն՝ յերկինքեն վա՛ր են թափեր ,
Դուք էլը քալեք տարափին տակ վարդերուն
Որհնողային տարեդարձի սյա գիշեր . . .

Ն Ո Ր Կ Ո Վ Կ Ա Ս

Ք յուր վողջո՛ւյն քեզ, նոր Կովկաս .
Աղջկեկներուդ սև աչքերում շողացող
Ժպտին նման դյուլթիչ ես դու, ջան Կովկա՛ս .
Ջրվեժներեզ հասող գլզլան ջրերուդ
Նման աղսա և հարապստ ես, Կովկա՛ս :

Քաղժալեզս ժողովուրդներդ հարեան,
Քանդած կարգերն հնախանդ՝
Գաշն են կապած յեղբայրական միության :

Հաղար, հաղար քաղաքներուդ վերև այժմ
Կը ծածանի հաղարտ մե՛կ հաս դրոշակ —
Աշխատանքի և միության մեկ նշան :

Հողուն մեջ բոց՝ մտքում վառած նոր պոստեր
Ժողովուրդքը քո ճարտար
Այրած հնի ստրկացնող կապանքներ,
Յեզ կստեղծե նոր սարսաղ, նոր աշխարհ :

Ք յուր վողջո՛ւյն քեզ, նոր Կովկաս . . .

Ն Ո Ր Ռ Ռ Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն

Եւրոպէն դե՛ն, դեպի հյուսիս,
Յղբայրութեան դադարի չափ անդարձակ,
Կը տարածվի Ռուսական դաշտն բնդարձակ:

Հանդարտ պատկած մշուշներու տակ արևոտ,
Անոր մեկ ճոթ
Հյուսիսայլի միտալիկ ցոլքոյն և լուսազարդ,
Յե՛վ մեկ ծայրն և արեւծաղ և առալոտ:

Ես մեծ յերկրի տերերը հին
Մեր Կովկասի տերերն ելին չար ու դաժան,
Վորոնց համար ստրկութեան մի դաշտ եր այն —
Յե՛վ Ռուսաստան:

Այսոր, սակայն, ըսուս բանվոր,
Հին տերերե, հին կարգերե հրաժարած,
Վաստակի շէն յերդը չըթին
Յեղբայրական ձեռք և մեկնած նոր Կովկասին —
Աշխատանքի մեջ՝ մասընկեր և մեծ կովի մեջ՝
դինակից:

Աշխատավոր և գյուղացի տանջվող մարդուն —
Ուր վոր լինի,
Հուլսի յերկիրն ես պանծալի,
Կարմիր անհաղթ, Ռուսաստան,
Վողջույն քեզի, — հազա՛ր վողջույն...

Մ Յ Ա Ս Ն Ի Կ Յ Ա Ն

Եդ ահալոր բարածունքն,
 Մի հրեղին արծվի նման դու անհաս,
 Վեր Մասիսեն, Ելբրուզեն
 Կը գիտեցիր ազատ չքնաղ մեր Կովկաս,
 Վոր վառ ինչպես մի յերազ,
 Ծովե ի ծով կը բողբոջի քաղցրորեն:

Դու կամեցար մեկ նայվածքով անսպասում
 Վողջունել եդ մշակներու հայրենիք,
 Եդ բազմացեղ բանվորներու պետություն,
 Ինչպես սիրու կախարդական մի ժպիտ,
 Ինչպես անձառ մի յերազ—
 Ես աննման յեղբայրական մեր Կովկաս'ս...

Եդ տեսիլքն դու խանդավառ
 Հրդեհ յեղար, անհետացար —
 Բայց չի մեռար,
 Գարձար յերազ ու դադափար:

Յեւ հարազատ քո ընկերներ
 Եդ դադափար վորպես արև հրաշափառ
 Պիտի վառեն դարե ի դար:

Սմեն սերունդ նոր սերունդին պիտի հանձնե
 Հաջորդաբար

Բան մողական մի շահ պայծառ .
Մինչև հասնի կարմիր գալիք ,
Մինչև հին կարգ ու հին աշխարհ
Մնցնին վարպետ մեզ ու խաղար . . .

Պ Յ Ա Տ Ի Լ Ե Տ Կ Ա

ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆ

Դու գծեցիր քու պլանն հանդուզն՝ հանուր վաստակի .
 Հոչակեցիր զորակոչ հարվածային հեղյակի .
 Ու վապեց կազմ, ջլտպինդ ամեն բանվոր, դյուղացի
 Տնտեսական ճակատը—յերջանկության և հացի :

Փոթորկավազ քո տեմպին, քո կուռ կամքին՝ բյուր
 վողջույն,
 Յեւ հոյակապ վերելքիդ, Սորհրդային Միություն .
 Հարյուր աղբե միակամ քո գովական քաջերուն,
 Բանվոր, սանջրար, մտավոր ուղմիկներուդ՝ բոց
 վողջույն :

Պոե՛մն եր այն դյուլթական, վոր գծեցիր բոցավառ՝
 Բաղաքներու, ըստեպի և լեռներու արեւառ,
 Միբիբի սառ դարչտերու, սահանքներու և կամքի,
 Ստեղծադործ հանճարի, հաղթանակի ու փառքի :

Մի նո՛ր աշխարհ, մի նո՛ր Վլյանք համայնավար,
 ներդաշնակ
 Կը կերտես դու փառահեղ մի քերթվածի հանդունակ—
 Տխտան ուժի կայաններ, անթիվ հիմնարկ,
 գործարա՛ն,
 Վտակի հանդեր բերքառատ՝ փուլած շարան առ
 շարան :

Յեզ արծաթի պես թև՝ կառնես դու նոր որվադ վառ
ճեզին

Շուրջի փուլոյ քառսեն և սարսափեն հին կարգին .
Յեզ հազար նո՛ր արևներ կուգան վառել քո ճամբան
Մինչև ամբողջ աշխարհին բերես կարմիր աղազան :

Իրենց վերջին սլաքարեն հին կարգին դեմ վողեվար՝
Բոլոր յերկրի բանվորներն քեզ կը դառնան
խանդավառ .

Ու կը գլխեն կուռ շարքով և կորովով աննկուն՝
Դեպի կռիվն ե՛ն վերջին և վճռական հաղթություն :

Իսկ դո՛ւ պիտի բուրբես հազար, հազար հնդամյակ
Մի՛շտ ավելի լուսաշող, մի՛շտ ավելի գոհունակ .
Մնդառակարդ աշխարհի փորձ դեկավա՛ր, շարունակ
Պիտի սրանձառ լուսաշող հաղթանակե հաղթանա՛կ :

Զ Ե Ռ Ք Կ Դ Ա Լ Ա Ր Մ Ն Ա

Վարպետ Փանոս Թերլեմեզյանի

Ձեզ կամեցար դու վատնել գուշները քո բոցեղեն՝
Այս գուշիկ տներերու փառքն ու քմայքն ներկելու,
Յեզ անոնց գեր կիներու շրթերն՝ այրած սնգույրեն
Աւ մամեղեն դալկությունն անոնց անդործ մատներու:

Դու չուղեցիր նկարել գետ ու ծառ ու տեսարան,
Վոր կըմնան բանվորի համար յերազ հեռավոր,
Յեզ դրդիւններ սեռայլն ու սրտակերներ խոլական,
Վոր իր սրտեն կը կախն գինով ամեն մեծավոր:

Հավաքեցիր քո վրձին, յերանդապնակ ու յեռանդ
Ու գնացիր ասլրելու խորհրդային առորյան,
Համայնական դաշտերու վնակի ծովերն արդայլանդ,
Յեզ անապատն, վար հիմա այգի յե ու անդաստան:

Յեզ ուռճացալ տաղանդդ, վորպէս շքեղ նունուֆար
Նոր կենցաղի փառահեղ արևի տակ գործովոտ,
Յերիմասարդ քարիներդ քեզ են դարձեր սրավար,
Յեզ ուսերուդ ծաղկեր ե կարմիր դարի առավոտ:

Փոթորկարչալ դրոհը դու կը վառես մեր յերկրի
Կտալիդ վրա դյուրթական՝ կայծակնաթև գուշներով,
Յեզ հաղթական վերելքը՝ դեպ ապագան վիթխարի՝
Կարձանադրես գուշներուդ արևագեղ թևերով:

Ահա հզոր Չորագես կամ մի հսկա դործարան
Մասիսի գեմն և հաներ իր ահարկու ծինելույց .
կամ մոխիրեն բարձրացող խորհրդային Յերեսն՝
Վոաքին՝ պարտեզ, ծառուղի և վարդ և ծափ և
վողկույց :

Յեղ կամ ձուլվող մեռաղի գետերը լույծ, հրեղեն,
Վոր վրձինից թովքին տակ պիտի հոսի շարունակ .
Ու մկաններ պողպատյա՝ քաղաքներեն գյուղերեն
Հեղեղեր են կերտելու դարերու մեծ հաղթանակ :

Լավ բարեկամ ու վարպետ, ձեռքրդ դարար թող մնա
Խորհրդային դաշտերու դարնան զմբուխս ցանքին
պես .

Թող կորովը քո աճի և տաղանդդ՝ հատուննա
Համայնական արտերու վոսկեծփուն հունձքին պես :

Վերջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

of the

Վ. Սխալը և իր սրտեղիան	69
Կարավանի յետովեն	7
Լեյլա և Մեջնուն	25
Հեյրան ու Ջեյրան	67
Ծամբելը	109
Յերթը	116
Բայց դու չես դար	120
Կը հիշես	121
Յերբ վերադառնա	123
Վերջին դեկտեմբեր	125
Անվերադարձ	127
Վերադարձ	129
Նազանք	131
Սիրերդ	132
Անտեր գիշեր	134
Փարթամ օղջիկ	136
Վարդն ի՞նչ անեմ	137
Արտ հը ջրեմ	138
Քարվան յեկավ	139
Մշակի սերը	140
Հրածեղալ	141
Մայիս քեկ	143
Ներպարան	144
	145

	Եջ
Փակված դործարան	147
Ցույցը	150
Քաղցարչավ	152
Ամենուրեք	156
Շիկազո	158
Դիտրոյիտի մտրտական աշխատավորության	162
Գերմանիո անպարտելի կոմկուսին	165
Ֆիրդուսի	167
Ներ հորովել	171
Խորհրդային Հայաստան	172
Իմ նոր Հայաստան	174
Խորհրդային Հայաստան	176
Խ. Հայաստանի 14-րդ տարեդարձին	178
Կարժիր բանակին	179
Նոր Կովկաս	181
Նոր Ռուսաստան	182
Մյաննիկյան	183
Պատիլիտկա	185
Չեռդդ գալար մնա	187

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0041745

I
6043